

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ: ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ ΠΥΛΩΝΑ

Νίκος Καραβίτης

ΜΑΪΟΣ 2011

Copyright © 2011 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ)

Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα

Τηλ.: (210 9211200-10), Fax: (210 9228130 & 210 9233977)

E-mail: iobe@iobe.gr - URL: <http://www.iobe.gr>

Πίνακας περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
1. Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	2
1.1 Η ΒΑΣΙΚΗ ΔΟΜΗ.....	2
1.2 Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	4
1.2.1 Η Βασική Διάκριση σε Πυλώνες.....	4
1.2.2 Άλλες Ταξινομήσεις.....	6
2. ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ-27.....	8
2.1 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΕΣ.....	8
2.2 ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΑΡΚΕΙΑ.....	11
2.2.1 Η Δημοσιονομική Διάσταση.....	11
2.2.2 Η Επάρκεια των Συντάξεων.....	16
2.3 Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ.....	24
2.4 ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ.....	27
3. Ο 2ος ΚΑΙ Ο 3ος ΠΥΛΩΝΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ-27.....	30
3.1 ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΕΕ-27.....	30
3.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ.....	32
3.3 ΑΣΦΑΛΙΣΤΡΑ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ.....	39
4. Ο 2ος ΚΑΙ 3ος ΠΥΛΩΝΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	43
4.1 Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	43
4.2 Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΖΩΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	45
4.2.1 Γενικά Χαρακτηριστικά.....	45
4.2.2 Η Δημοσιονομική Επίδοση του Κλάδου.....	51
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	57
5.1 Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ.....	57
5.2 ΟΙ ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ.....	60
ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	65

“We should not be afraid of a stronger role for privately managed funded systems. Such systems have the advantage of efficient administration and an absence of political interference.” ECB(2001)

Dr. Willem F. Duisenberg
Πρόεδρος της ΕΚΤ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια προσέγγιση στο θέμα του ασφαλιστικού μας συστήματος ως σύνολο, διαπραγματευόμενη κυρίως το ρόλο του ιδιωτικού τομέα βάσει των εξελίξεων που αναμένονται στη δημόσια ασφάλιση. Υπό το φως των δημογραφικών εξελίξεων και των δημοσιονομικών επιπτώσεων που έχουν, καθώς και του βάρους που θέτει η παρούσα οικονομική κρίση, το ασφαλιστικό σύστημα μελετάται στο σύνολό του δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στο ρόλο που πρέπει να έχει στο μέλλον ο ιδιωτικός τομέας.

Η έρευνα δείχνει ότι το ασφαλιστικό σύστημα έχει χτιστεί αποσπασματικά και η αναμόρφωση της κοινωνικής ασφάλισης τα τελευταία είκοσι έτη, με πιο πρόσφατη αυτή του 2010, θα πρέπει να συνοδευτεί και με ανάλογες παρεμβάσεις για τα επαγγελματικά-ιδιωτικά ασφαλιστικά σχήματα. Είμαστε υπέρ μίας ολιστικής προσέγγισης στο θέμα της ασφάλισης, χωρίς προκαταλήψεις, διδασκόμενοι από την πλούσια ευρωπαϊκή εμπειρία και με εις βάθος μελέτη των ιδιαιτεροτήτων της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας. Θεωρούμε ότι στη χώρα μας, το τοπίο πέρα από την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση είναι ουσιαστικά ανεξερεύνητο και πιθανόν να κρύβει πολύτιμους πόρους που μπορούμε να εκμεταλλευτούμε τόσο προς όφελος της δημοσιονομικής κατάστασης, όσο και της αναπλήρωσης των εισοδημάτων στο μέλλον.

Ελπίζουμε ότι οι περιγραφές, τα ευρήματα και οι προτάσεις που αποτυπώνουμε θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον όλων των ενδιαφερομένων και θα είναι το έναυσμα για εις βάθος μελέτη των θεμάτων με προοπτική τη μεταρρύθμιση του μέλλοντός μας.

Νίκος Καραβίτης

1. Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

1.1 Η ΒΑΣΙΚΗ ΔΟΜΗ

Η ασφάλιση ενός ατόμου ή νοικοκυριού γίνεται έναντι κινδύνων που πιθανόν να αντιμετωπίσει στο μέλλον, με σκοπό να περιορίσει τους κινδύνους ή την αβεβαιότητα¹ του μέλλοντος για μία σειρά γεγονότων. Τέτοια γεγονότα μπορεί να είναι η παύση εργασίας λόγω γήρατος, απόλυσης, ασθένειας ή αναπηρίας, ο θάνατος, η ασθένεια ή ο τραυματισμός, η απώλεια προσωπικών περιουσιακών στοιχείων (π.χ. λόγω κλοπής ή πυρκαγιάς), ή γενικά η εμφάνιση αστικών ευθυνών απέναντι σε τρίτους. Η ανάγκη μείωσης των μελλοντικών κινδύνων εμφανίζεται συγχρόνως για τα μέλη μίας κοινωνίας, αν και οι κίνδυνοι δεν γίνονται πραγματικότητα για όλους, ή με την ίδια συχνότητα ή την ίδια στιγμή. Σε συλλογικό επίπεδο μπορούμε να αντιληφθούμε την αβεβαιότητα ως μια εξωτερική κοινωνική επιβάρυνση, την οποία, με τη δημιουργία ενός ασφαλιστικού συστήματος, τα άτομα περιορίζουν μέσω της εσωτερικοποίησής της.

Σχετικά με τους κινδύνους για τον εργασιακό βίο και το εισόδημα και σύμφωνα με την παραπάνω λογική προκύπτει μια συμφωνία ατόμων για χρηματική συνεισφορά σε ένα κοινό ταμείο, το οποίο θα χρηματοδοτεί την ανάγκη εισοδήματος για κάθε άτομο αν ή όταν υλοποιηθεί ο κίνδυνος. Κατ' αυτό τον τρόπο διαμορφώνεται ένα ασφαλιστικό σύστημα με προορισμό να αντιμετωπίσει κάποιο είδος πιθανών κινδύνων. Οι κίνδυνοι έναντι των οποίων ασφαλίζει το σύστημα, όπως είδαμε, ποικίλουν. Μία συγκεκριμένη ομάδα πιθανών απειλών έχει να κάνει με κινδύνους που σχετίζονται με την εξασφάλιση της ζωής, της διαβίωσης και της υγείας. Η ασφάλιση κατά του θανάτου ή η ασφάλιση υγείας δεν θα μας απασχολήσουν άμεσα στην παρούσα μελέτη. Αντιθέτως, θα επικεντρωθούμε στην ασφάλιση για τη διαβίωση ενός ατόμου ή νοικοκυριού, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο θα εξασφαλιστεί μία πηγή εσόδων, όταν η κύρια πηγή για οποιοδήποτε λόγο εκλείψει ή εμφανιστεί η ανάγκη μίας συμπληρωματικής πηγής εισοδήματος.

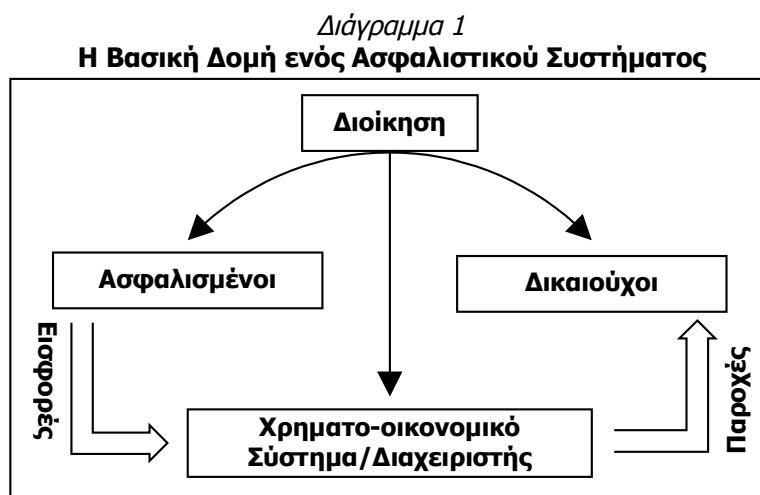
Η εξασφάλιση του ατόμου, όπως θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία, παίρνει τη μορφή της σύνταξης, δηλαδή εισόδημα που χορηγείται μετά την παύση του εργασιακού βίου. Ο διαχωρισμός αυτός δεν γίνεται απλώς για καθαρά τεχνικούς λόγους, αλλά βασίζεται στην πεποίθηση ότι τα διάφορα ασφαλιστικά συστήματα (ζωής, υγείας κ.λπ.) πρέπει να είναι ευδιάκριτα μεταξύ τους, παρά το γεγονός ότι συχνά ο ασφαλισμένος συμμετέχει συγχρόνως σε αυτά. Τα συστήματα πρέπει να διαχωρίζονται μεταξύ τους όχι αναγκαστικά σε διοικητική βάση, αλλά σε οικονομική βάση, ώστε να γίνονται αντιληπτά από όλους τους συμβαλλόμενους τα ιδιαίτερα οφέλη και κόστη του κάθε είδους ασφάλισης.

Τα άτομα προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους και τις αβεβαιότητες με τη δημιουργία ενός ασφαλιστικού συστήματος, η ύπαρξη του οποίου, όμως, αντιμετωπίζει με τη

¹ Υπό την έννοια ότι ο κίνδυνος μπορεί ποσοτικά να εκτιμηθεί ως πιθανότητα, ενώ η αβεβαιότητα όχι. Στο πλαίσιο της ασφάλισης, βλέπε, για παράδειγμα, Barr (2002), σελ. 2-4.

σειρά της κινδύνους και αβεβαιότητας, όπως μακροοικονομικές διαταραχές στην παραγωγή και τις τιμές, δημογραφικές διαταραχές, πολιτικές εξελίξεις, ή αναποτελεσματική χρηματοοικονομική διαχείριση².

Η βασική δομή ενός ασφαλιστικού συστήματος για παροχή συντάξεων περιλαμβάνει πολλά και διάφορα χαρακτηριστικά, τα οποία διαμορφώνουν τη συνολική του εικόνα. Παρά τις σημαντικές διαφοροποιήσεις που θα εξετάσουμε στη συνέχεια, σε όλα τα συστήματα μπορούμε να διακρίνουμε την **διοίκηση** του συστήματος, η οποία λαμβάνει τις αποφάσεις σχετικά με τους όρους που συμμετέχουν σε αυτό οι **ασφαλισμένοι** και οι **δικαιούχοι**, οι οποίοι πληρώνουν *εισφορές/ασφάλιστρα* και λαμβάνουν *παροχές*, των οποίων τη διαχείριση η διοίκηση αναθέτει σε έναν **διαχειριστή**, ο οποίος μπορεί να λειτουργεί είτε εσωτερικά στο φορέα ή να είναι εξωτερικός (outsourcing) και να απαρτίζεται από έναν ή περισσότερους τραπεζικούς, επενδυτικούς ή ασφαλιστικούς φορείς με συμβουλευτικές ή/ και εκτελεστικές αρμοδιότητες (βλέπε Διάγραμμα 1).

Ένα ασφαλιστικό σύστημα, όπως αυτό που περιγράφηκε, μπορεί να αποτελείται από έναν αριθμό φορέων με ανάλογη δομή. Οι αποφάσεις των διοικήσεων λαμβάνονται εντός ενός νομοθετικού πλαισίου, το οποίο ορίζεται σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι αποφάσεις αυτές κυρίως ορίζουν θέματα, όπως το ύψος και το είδος των εισφορών και των παροχών. Τα ασφαλιστικά συστήματα μπορούν να προσφέρουν συνταξοδοτικά ασφαλιστικά προγράμματα (pension schemes/ plans) που έχουν προκαθορισμένες εισφορές (defined contributions- DC), προκαθορισμένες παροχές (defined benefits-DB), ή ένα συνδυασμό των δύο (υβριδικά συστήματα).

² Ό.π.

1.2 Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Η διάκριση μεταξύ των ασφαλιστικών συστημάτων μπορεί να βασίζεται στον τρόπο χρηματοδότησης (αναδιανεμητικό ή κεφαλαιοποιητικό σύστημα), τον τρόπο συμμετοχής (υποχρεωτική ή προαιρετική), το θεσμικό πλαίσιο μέσα από το οποίο διαμορφώνονται (με νόμο, συλλογικές συμβάσεις ή ιδιωτικά συμβόλαια) και το είδος των παροχών (DB ή DC).

Στη βιβλιογραφία απαντάται η έννοια των τριών πυλώνων για να περιγράψει τα διαφορετικά βασικά συστήματα ασφάλισης. Οι τρεις πυλώνες σε γενικές γραμμές ορίζονται κυρίως στη βάση του τρόπου χρηματοδότησης του κάθε συστήματος (αναδιανεμητικό, συλλογικό κεφαλαιοποιητικό και ατομικό κεφαλαιοποιητικό). Στην ουσία, όπως θα φανεί στη συνέχεια, δεν πρόκειται για τρεις ξεχωριστούς πυλώνες, αλλά μάλλον για τρία επάλληλα επίπεδα, όπου ο πρώτος πυλώνας έχει δημόσιο χαρακτήρα που προκύπτει από ένα δεσμευτικό θεσμικό πλαίσιο, ο δεύτερος πυλώνας αναφέρεται στα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά σχήματα και ο τρίτος πυλώνας σε ιδιωτικά συνταξιοδοτικά προγράμματα που δεν συνδέονται με το επάγγελμα ή την εργασιακή σχέση.

1.2.1 Η Βασική Διάκριση σε Πυλώνες

Ο 1^{ος} πυλώνας

Συνήθως αναφέρεται ως σύστημα (δημόσιας) κοινωνικής ασφάλισης. Χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι οι συντάξεις χρηματοδοτούνται από εισφορές που πληρώνονται στην ίδια χρονική περίοδο. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα αναδιανεμητικό σύστημα (unfunded ή pay-as-you-go system-PAYG), με την έννοια ότι η παρούσα γενεά εργαζομένων χρηματοδοτεί παρελθούσες γενεές (αλληλεγγύη γενεών). Η συμμετοχή στο σύστημα κατά κανόνα είναι υποχρεωτική, συνήθως μέσω της νομοθεσίας. Το σύστημα μπορεί να το διαχειρίζεται το ίδιο το κράτος (υποτομέας S.1311 της Γενικής Κυβέρνησης³), ή δημόσιοι φορείς που έχουν συσταθεί για το λόγο αυτό (υποτομέας S.1313, κατά κανόνα Ασφαλιστικά Ταμεία). Οι εισφορές είναι συνήθως συνάρτηση του ύψους των αποδοχών. Οι παροχές του συστήματος, οι οποίες έχουν τη μορφή τακτικών καταβολών σύνταξης ή/και εφ' άπαξ πληρωμής, είναι εγγυημένες από το δημόσιο και συνήθως προκαθορισμένες, υπό την έννοια ότι ορίζεται κάποιο ποσό είτε ως απόλυτο μέγεθος, είτε σε σχέση με κάποιο μέγεθος αναφοράς (για παράδειγμα, οι αποδοχές, τα έτη ασφάλισης κ.ά.).

Σε αντίθεση με τον 1^ο πυλώνα, οι άλλοι δύο πυλώνες χαρακτηρίζονται κυρίως από τη χρηματοδότηση των παροχών μέσω ενός κεφαλαιοποιητικού συστήματος. Ειδικότερα:

³ Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών (ESA 95).

Ο 2^{ος} πυλώνας

Ο δεύτερος πυλώνας περιλαμβάνει κυρίως συλλογικά συνταξιοδοτικά σχήματα, τα οποία απευθύνονται σε επαγγελματικές τάξεις ή ομάδες εργαζομένων με άλλα κοινά χαρακτηριστικά (π.χ. απασχολούνται στον ίδιο φορέα ή στην ίδια επιχείρηση). Υπ' αυτή την έννοια την έννοια, Επαγγελματικά Ταμεία μπορούν να συσταθούν από επαγγελματικές ή συνδικαλιστικές ενώσεις ή/και εργοδότες, μεμονωμένους ή σε ομάδες (π.χ. σε κλαδικό επίπεδο). Στα Επαγγελματικά Ταμεία η συμμετοχή μπορεί να είναι υποχρεωτική ή προαιρετική με προκαθορισμένες είτε τις παροχές (DB), είτε τις εισφορές (DC). Οι παροχές είναι συνήθως παρόμοιου τύπου με αυτές του πρώτου πυλώνα (τακτικές συντάξεις ή βοηθήματα και εφ' άπαξ ποσά, καθώς και κάλυψη βιομετρικών κινδύνων), αν και το ύψος τους κατά κανόνα δεν είναι εγγυημένο και συνήθως εξαρτάται από την απόδοση των επενδυμένων κεφαλαίων (DC). Η διοίκηση και η διαχείριση του Ταμείου μπορεί να ασκείται από αυτόνομα ιδιωτικά ασφαλιστικά ταμεία, ασφαλιστικές εταιρείες ή τις επιχειρήσεις που χρηματοδοτούν το Ταμείο. Γενικά, διακρίνουμε τρεις βασικούς τύπους Επαγγελματικών Ταμείων⁴: α) Ταμεία τα οποία λειτουργούν με το κεφαλαιοποιητικό σύστημα ανεξάρτητα από την εργοδοσία, είτε ως «ανοικτού» τύπου, με συμμετοχή επιχειρήσεων, φορέων (ή ομάδων ατόμων) από διάφορους κλάδους, είτε ως «κλειστού» τύπου, με τη συμμετοχή να περιορίζεται σε μία ή περισσότερες επιχειρήσεις από τον ίδιο κλάδο, β) ομαδικές ασφαλίσσεις, όπου οι εισφορές πληρώνονται σε μια ασφαλιστική εταιρεία, η οποία επενδύει την πρόσοδο και πληρώνει τις παροχές, και γ) επιχειρήσεις οι οποίες εγγράφουν αποθεματικά στον ισολογισμό (book reserves) για πληρωμή συντάξεων. Στην περίπτωση αυτή έχουμε μη αυτόνομα (επαγγελματικά) ταμεία, με τον εργοδότη να αναλαμβάνει την υποχρέωση για παροχές, την οποία εμφανίζει χωριστά μεν στο παθητικό του ισολογισμού, χωρίς όμως αυτό να συνιστά την ίδρυση ξεχωριστού φορέα. Οι δύο τελευταίες περιπτώσεις δεν περιλαμβάνονται στον ορισμό της Οδηγίας IORPs⁵

Ο 3^{ος} πυλώνας

Στον τρίτο πυλώνα συνήθως εντάσσονται ατομικά μακροπρόθεσμα αποταμιευτικά προγράμματα με σκοπό την παροχή σύνταξης στο μέλλον⁶. Οι παροχές του συστήματος αυτού δεν εξαρτώνται από παραμέτρους της απασχόλησης. Τα προγράμματα αυτά προσφέρονται από ασφαλιστικές εταιρείες ή μέσω ΟΣΕΚΑ⁷ σε οποιοδήποτε ενδιαφε-

⁴ Βλέπε σε "Statistics on Pension Funds-Reference Metadata in Euro SDMX Metadata Structure (ESMS)", Eurostat. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/EN/sbs_pen_esms.htm

⁵ Directive 2003/41/EC Of The European Parliament And Of The Council of 3 June 2003 on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision (OJ L 235, 23.9.2003, p. 10)

⁶ Αρκετές φορές είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς στην πράξη ένα τέτοιο πρόγραμμα από ένα αποταμιευτικό πρόγραμμα γενικού χαρακτήρα.

⁷ ΟΣΕΚΑ: Οργανισμοί Συλλογικών Επενδύσεων σε Κινητές Αξίες. Βλέπε Οδηγίες 85/611/EEC, 2001/107/EC και 2001/108/EC

ρόμενο και συνήθως, αλλά όχι πάντα, η συμμετοχή σε αυτά είναι προαιρετική. Μερικές φορές μπορεί να συμμετέχουν σε αυτά εργοδότες ή το κράτος. Και στην περίπτωση αυτή συνήθως ακολουθείται το σύστημα DC και το ύψος των παροχών είναι συνδεδεμένο με το ύψος των καταβολών ή/και την απόδοση των κεφαλαίων.

Η παραπάνω ανάλυση βασίζεται στην παραδοσιακή αντίληψη των πυλώνων, η οποία χαρακτηρίζει τη διάκριση των ασφαλιστικών συστημάτων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και που, όπως είδαμε, στην ουσία κινείται στη λογική επιπέδων ασφάλισης. Η ταξινόμηση αυτή ακολουθείται και από Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας (Social Protection Committee-SPC) και την Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής (Economic Policy Committee-EPC) του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Οι αναφορές μας στη συνέχεια θα γίνονται με βάση αυτήν, εκτός αν υποδηλώνεται κάτι άλλο.

1.2.2 Άλλες Ταξινομήσεις

Σε μία διαφορετική προσέγγιση, η ταξινόμηση των ασφαλιστικών σχημάτων (και όχι απλώς των φορέων) στο πλαίσιο του Ολοκληρωμένου Ευρωπαϊκού Συστήματος Στατιστικών Κοινωνικής Προστασίας (ESSPROS) γίνεται στη βάση μίας σειράς χαρακτηριστικών, όπως το είδος του φορέα, της υποχρεωτικότητας συμμετοχής, της θεμελίωσης δικαιωμάτων, το εύρος κάλυψης και το επίπεδο παρεχόμενης προστασίας⁸.

Πίνακας 1

Κατηγορίες Σχημάτων Κοινωνικής Ασφάλισης κατά κριτήριο (ESSPROS)

1	Δικαιοδοσία
	11 Δημόσιος έλεγχος
	111 Σχήματα Κεντρικής Διοίκησης και Ταμεία Κοιν. Ασφάλισης
	112 Σχήματα ομόσπονδης και τοπικής αυτοδιοίκησης
	12 Μη δημόσιος έλεγχος
	121 Σχήματα για υπαλλήλους
	1211 Συμβατικά
	1212 Μη συμβατικά
	122 Λοιπά μη δημόσια σχήματα
2	Υποχρεωτικότητα
	21 Υποχρεωτικά σχήματα
	22 Μη υποχρεωτικά σχήματα
	221 Σχήματα μέσω νόμου
	222 Άλλα μη υποχρεωτικά σχήματα
3	Θεμελίωση δικαιωμάτων
	31 Σχήματα με εισφορές
	32 Σχήματα χωρίς εισφορές
4	Εύρος
	41 Καθολικά σχήματα
	42 Γενικά σχήματα
	43 Ειδικά σχήματα
	431 Για δημόσιους υπαλλήλους
	432 Για αυτοαπασχολούμενους
	433 Άλλα επαγγελματικά σχήματα
	434 Λοιπά σχήματα
5	Επίπεδο προστασίας
	51 Βασικά σχήματα
	52 Συμπληρωματικά σχήματα

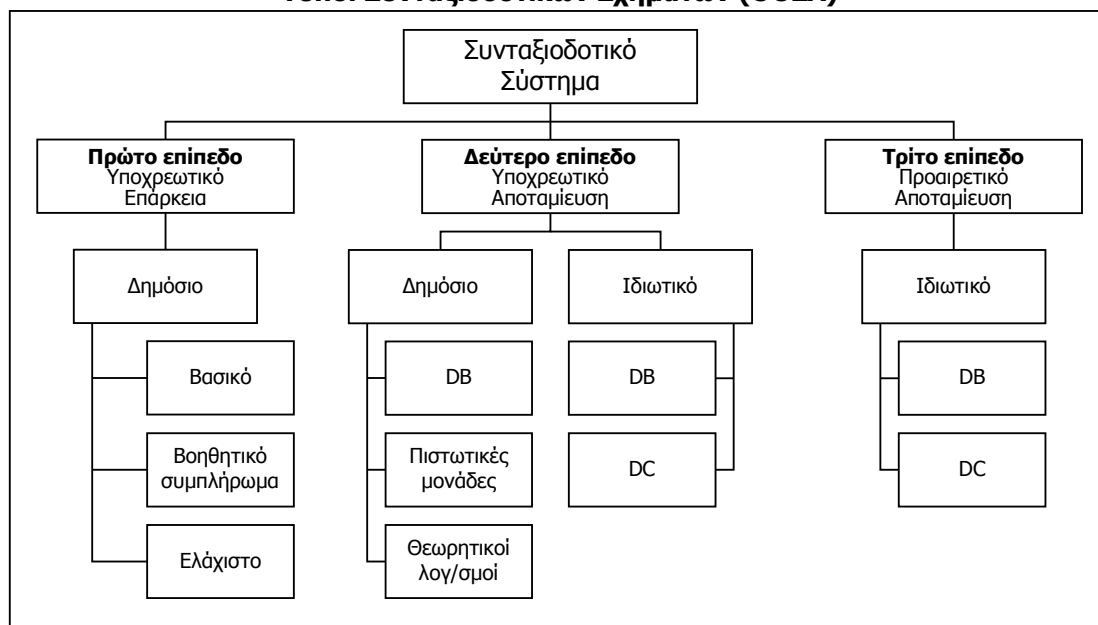
Πηγή: Eurostat (2008)

⁸ Βλέπε Eurostat (2008)

Η ταξινόμηση που περιγράφει ο παραπάνω πίνακας είναι αρκετά πολύπλοκη και ίσως δύσχρηστη, δεδομένου ότι έχει προκύψει για εξειδικευμένες στατιστικές ανάγκες (για παράδειγμα, ένα σχήμα μπορεί να ταξινομηθεί σε περισσότερες από μία κατηγορίες, όπως αυτό που προσφέρει ένα Ταμείο Κοινωνικής Ασφάλισης, που μπορεί να ταξινομηθεί είτε στην κατηγορία 111, είτε στην 31).

Από την άλλη πλευρά, τα όρια μεταξύ των πυλώνων ίσως να μην είναι πάντα ευδιάκριτα και αυτό έχει συμβάλει σε διαφοροποιήσεις στους ορισμούς των πυλώνων/επιπέδων που χρησιμοποιούν οι διεθνείς οργανισμοί. Για παράδειγμα, ο ΟΟΣΑ χρησιμοποιεί τρία επίπεδα (tiers) που παρουσιάζονται στο Σχήμα 2⁹. Το πρώτο επίπεδο περιλαμβάνει συντάξεις με κύριο γνώρισμα την αποσύνδεση της παροχής από τις αποδοχές (εισφορές), ώστε να υπάρχει εξασφάλιση κάποιου είδους ελάχιστου εισοδήματος (επάρκεια). Ειδικότερα, εδώ εντάσσονται συντάξεις που παρέχονται αναλόγως της εισοδηματικής ή περιουσιακής κατάστασης του συνταξιούχου (όπως το Επίδομα Κοινωνικής Αλληλεγγύης -ΕΚΑΣ στη χώρα μας), βασικές συντάξεις με τη μορφή ενός ενιαίου ποσού που μπορεί να εξαρτάται από τα έτη εργασίας, αλλά όχι τις αποδοχές, καθώς και ελάχιστες συντάξεις. Το δεύτερο επίπεδο του ΟΟΣΑ περιλαμβάνει δύο κατηγορίες: ιδιωτικές και δημόσιες συντάξεις, με κύριο χαρακτηριστικό τους, όμως, την υποχρεωτική συμμετοχή. Το τρίτο επίπεδο, περιλαμβάνει όλα τα άλλα συνταξιοδοτικά σχήματα, στα οποία η συμμετοχή είναι προαιρετική, ανεξαρτήτως αν συμμετέχει και ο εργοδότης ή όχι.

Διάγραμμα 2
Τύποι Συνταξιοδοτικών Σχημάτων (ΟΟΣΑ)

Υπ' αυτή την έννοια, τόσο τα Ταμεία Κύριας Ασφάλισης, όσο και τα Επικουρικά Ταμεία εντάσσονται στο δημόσιο σκέλος του δεύτερου επιπέδου του ΟΟΣΑ, ενώ στο πρώτο επίπεδο εντάσσονται

⁹ Βλέπε OECD (2011), σελ. 107.

σεται η βασική σύνταξη του ΟΓΑ ή αυτή που θεσπίστηκε με το ν.3863/10. Επίσης, τα Επαγγελματικά Ταμεία και οι ατομικές ασφαλίσσεις με προαιρετική συμμετοχή εντάσσονται στο τρίτο επίπεδο. Από την άλλη πλευρά, η Ευρωπαϊκή Ένωση ακολουθεί, όπως είδαμε προηγουμένως, μία ταξινόμηση πιο κοντά σε αυτή των πυλώνων, διακρίνοντας απλά σε δημόσια ασφαλιστικά ταμεία, επαγγελματικά ταμεία και ιδιωτική ασφάλιση. Σύμφωνα με αυτή την ταξινόμηση, όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, όλα τα προγράμματα ασφάλισης του δημοσίου εντάσσονται στο πρώτο επίπεδο, ενώ όλα τα Επαγγελματικά Ταμεία, οι ιδιωτικές ομαδικές ασφαλίσσεις και η ασφάλιση μέσω τεχνικών αποθεματικών, που απαντώνται κυρίως σε ορισμένες ΔΕΚΟ, (πρέπει να) ταξινομούνται στο δεύτερο.

Οι διάφορες ταξινομήσεις είναι πολλές τόσο σε διεθνές επίπεδο (π.χ. οι ταξινομήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας ή του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας), όσο και σε εθνικό. Σε κάθε περίπτωση, οι ταξινομήσεις είναι μεν ένα αναγκαίο μεθοδολογικό εργαλείο για την καλύτερη οργάνωση της έρευνας και τον συντονισμό σε διεθνές επίπεδο, αλλά η επιλογή της εξαρτάται από τις απαιτήσεις και το πλαίσιο της κάθε ανάλυσης, είναι δε μάλλον δευτερεύουσας σημασίας στην έκταση που γνωρίζουμε το ακριβές περιεχόμενο των συγκεκριμένων ορισμών που χρησιμοποιούμε κάθε φορά.

2. ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ-27

2.1 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΕΣ

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση ζουν περισσότεροι από 100 εκατομμύρια συνταξιούχοι (2008), εκ των οποίων το 59% είναι γυναίκες (βλέπε Πίνακα 2). Ο αριθμός των συνταξιούχων ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού (Διάγραμμα 3) ποικίλει στις χώρες από 12,9% έως 27,2%, γεγονός που μπορούμε να αποδώσουμε τόσο σε δημογραφικές διαφορές, όσο και σε διαφορές των ασφαλιστικών συστημάτων τους. Δεδομένου ότι σε γενικές γραμμές οι συνταξιούχοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση καλύπτονται κυρίως από τον πρώτο πυλώνα, αναγνωρίζεται ότι ο αριθμός των συνταξιούχων είναι πολύ υψηλός και μάλιστα με ανοδική τάση¹⁰, πιέζοντας την βιωσιμότητα των ασφαλιστικών και, κατ' επέκταση, των δημοσιονομικών συστημάτων.

Ειδικότερα, ο ευρωπαϊκός πληθυσμός χαρακτηρίζεται από χαμηλή γεννητικότητα και αύξηση του προσδόκιμου ζωής, που μακροχρόνια οδηγούν σε γήρανση του πληθυσμού¹¹, δεδομένου μάλιστα ότι ο λόγος αντικατάστασης του πληθυσμού μειώνεται κάτω του αναγκαίου 2,1 παι-

¹⁰ Από τον Πίνακα 51 του "Ageing Report" προκύπτει ότι η αύξηση των συνταξιούχων του δημοσίου κατά την περίοδο 2007-2060 θα είναι της τάξης του 40% (δεν περιλαμβάνονται στα σχετικά μεγέθη οι ΑΤ, ΡΤ και UK). Αντιθέτως, οι συνεισφέροντες στα σχήματα αυτά παρουσιάζουν μείωση της τάξης του 7,5% (Πίνακας 51-δεν περιλαμβάνει το UK).

¹¹ Βλέπε European Commission and Economic Policy Committee (2009) *Ageing Report: economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2008-2060)*, European Economy No2/2009. Στο εξής θα αναφέρεται απλά ως "Ageing Report".

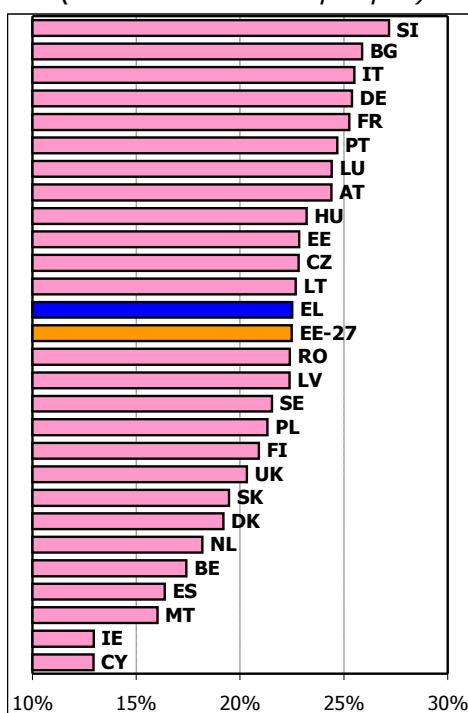
διά ανά γυναίκα. Γενικά, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹² μέχρι το 2060 το προσδόκιμο ζωής αναμένεται να έχει αυξηθεί λίγο περισσότερο από 5 έτη.

Πίνακας 2
Ο Αριθμός των Συνταξιούχων¹³
στην ΕΕ-27 (2008)

	Γυναίκες	Άνδρες	Σύνολο
BE	979.612	886.064	1.865.676
BG	1.177.114	795.863	1.972.977
CZ	1.510.035	868.548	2.378.583
DK	595.011	459.543	1.054.554
DE	14.059.478	6.782.049	20.841.527
EE	206.239	100.141	306.380
IE	295.996	277.539	573.535
EL	1.376.936	1.152.698	2.529.634
ES	3.825.096	3.624.908	7.458.117
FR	8.710.000	7.500.000	16.210.000
IT	8.251.054	6.999.710	15.250.764
CY	49.323	53.281	102.604
LV	338.159	169.175	507.334
LT	504.259	257.428	761.687
LU	54.864	64.460	119.324
HU	1.442.784	886.519	2.329.303
MT	30.614	35.390	66.004
NL	1.659.600	1.329.600	2.989.200
AT	1.202.883	830.769	2.033.652
PL	5.035.594	3.093.447	8.129.041
PT	1.476.451	1.145.300	2.621.751
RO	2.780.324	2.039.382	4.819.706
SI	316.434	232.875	549.309
SK	699.345	353.263	1.052.608
FI	656.507	454.258	1.110.765
SE	1.089.356	896.842	1.986.198
UK	7.797.904	4.680.104	12.478.008
ΕΕ-27	66.120.972	45.969.156	112.098.241

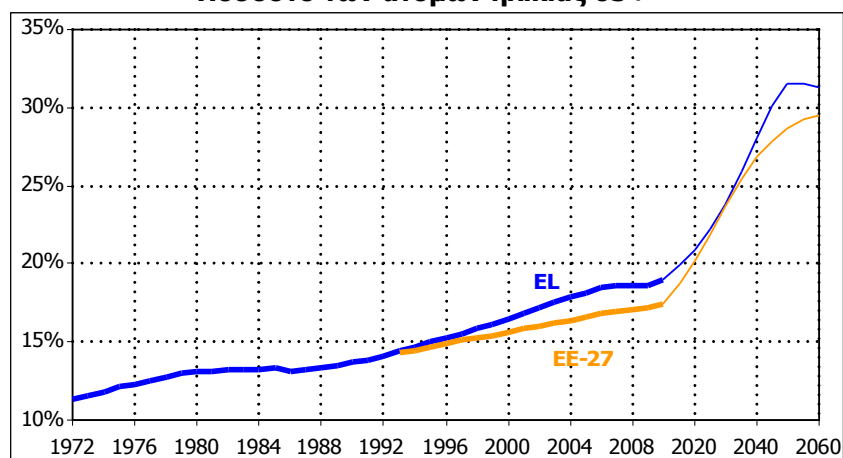
Πηγή: Eurostat, ESSPROS

Διάγραμμα 3
Ο Αριθμός των Συνταξιούχων (2008)
(% του συνολικού πληθυσμού)

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Eurostat¹⁴, ο λόγος των ατόμων ηλικίας 65+ προς το σύνολο του πληθυσμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναμένεται να αυξηθεί εντυπωσιακά μέχρι το 2060, ενώ για την Ελλάδα τα στοιχεία δείχνουν ακόμα πιο σοβαρή επιδείνωση (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4
Ποσοστό των ατόμων ηλικίας 65+

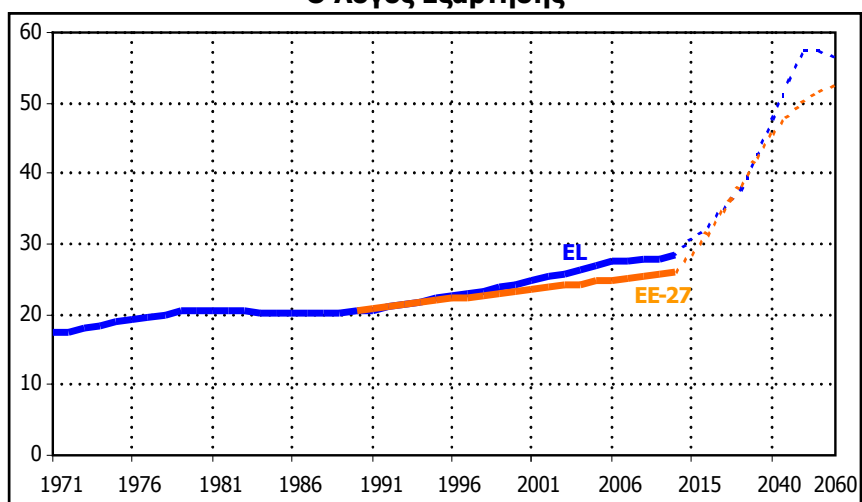
¹² Βλέπε σχετικά σε "Ageing Report", ό.π.

¹³ Λαμβάνοντες συντάξεις γήρατος ή επιζώντων.

¹⁴ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=proj_10c2150p&lang=en

Παρόμοια είναι και η εικόνα για τον κρίσιμο λόγο εξάρτησης (dependency ratio) των ατόμων ηλικίας 65+ προς τις παραγωγικές ηλικίες 15-64 (Διάγραμμα 5). Η αύξηση του λόγου αυτού είναι ακόμα πιο εντυπωσιακή, δείχνοντας απότομη αυξητική τάση στην τρέχουσα δεκαετία και με προβλεπόμενο διπλασιασμό του μέχρι το 2060, τόσο στην ΕΕ-27, όσο και στην Ελλάδα, όπου μάλιστα αναμένεται να ξεπεράσει το 30%, δείχνοντας ότι οι εργαζόμενοι θα πρέπει να χρηματοδοτούν όλο και περισσότερους συνταξιούχους του πρώτου πυλώνα.

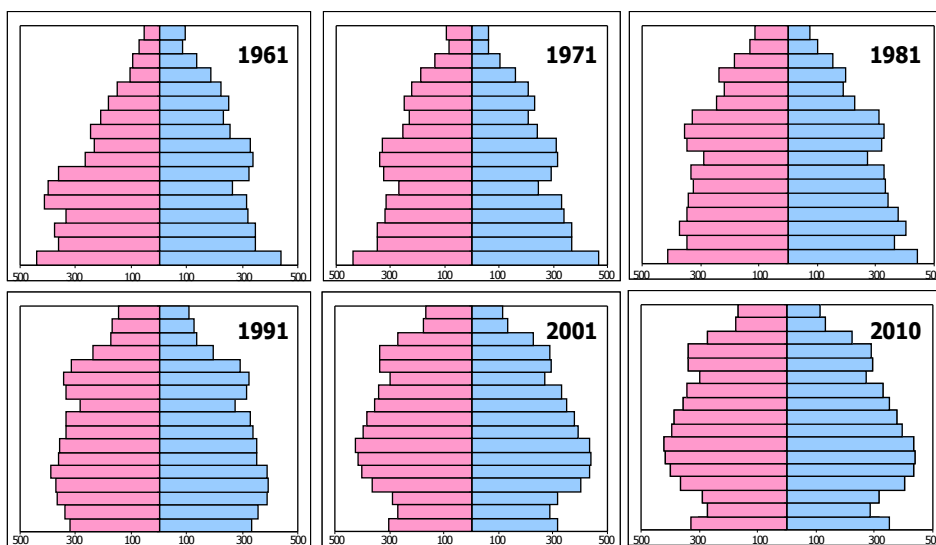
Διάγραμμα 5
Ο Λόγος Εξάρτησης

Ειδικά για την Ελλάδα, το πρόβλημα είναι οξύ και βρίσκεται σε εξέλιξη εδώ και δεκαετίες όπως γίνεται αντιληπτό από την εξέταση της διαμόρφωσης της ηλικιακής πυραμίδας κατά τις περασμένες δεκαετίες, όπου είναι εμφανής η μεταμόρφωση της πυραμίδας σε “βάζο” (Διάγραμμα 6).

Διάγραμμα 6
Η Ηλικιακή Πυραμίδα στην Ελλάδα

(σε χιλιάδες άτομα)

Πηγή: Eurostat

2.2 ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΑΡΚΕΙΑ

2.2.1 Η Δημοσιονομική Διάσταση

Με προδιαγραφόμενη τη δημογραφική γήρανση του πληθυσμού, στη συνέχεια πρέπει να εξετάσουμε τις σχετικές επιπτώσεις στα δημοσιονομικά μεγέθη, από τις οποίες και θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό τόσο η δυνατότητα ανταπόκρισης του δημόσιου τομέα στην αυξημένη ζήτηση για παροχές, όσο και ο βαθμός ικανοποίησης των αναγκών των συνταξιούχων. Οι δημογραφικές εξελίξεις καθορίζουν μια σειρά οικονομικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού, όπως το μέγεθος της αγοράς εργασίας του μέλλοντος (άρα και το ύψος χρηματοδότησης των ασφαλιστικών συστημάτων) και τον αριθμό των μελλοντικών συνταξιούχων (άρα και το ύψος της αναγκαίας δαπάνης, ιδιαίτερα της δημόσιας, για την κάλυψη των συνταξιοδοτικών παροχών, αλλά και άλλων που συνδέονται με τη γήρανση, όπως παροχών υγείας).

Εν ολίγοις, η γήρανση του πληθυσμού καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τόσο το επίπεδο διαβίωσης των εργαζομένων, οι οποίοι θα πρέπει να χρηματοδοτούν όλο και περισσότερους συνταξιούχους μέσω των αναδιανεμητικών ασφαλιστικών συστημάτων, όσο και αυτό των συνταξιούχων οι οποίοι θα έχουν πρόσβαση σε όλο και μικρότερη έκτασης δυνατότητα χρηματοδότησης. Στη βάση του πλαισίου αυτού, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης (2001) τόνισε emphaticά την ανάγκη να ληφθούν σοβαρά υπ' όψη οι δημογραφικές πιέσεις στις προοπτικές της δημοσιονομικής βιωσιμότητας και έθεσε ως προτεραιότητες αφ' ενός τη βιωσιμότητα των ασφαλιστικών συστημάτων και αφ' ετέρου την επάρκεια των συντάξεων.

Η βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος και η εξασφάλιση επαρκούς εισοδήματος για τους συνταξιούχους δεν είναι αναγκαστικά δύο αντικρουόμενοι στόχοι. Όταν, όμως, υπάρχουν συγχρόνως δημοσιονομικοί περιορισμοί και δημογραφικές πιέσεις, τότε η εξασφάλιση συστημικής βιωσιμότητας και εισοδηματικής επάρκειας χρειάζονται ειδική προσέγγιση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση από τη σύστασή της ήταν προσανατολισμένη στη δημοσιονομική σταθερότητα, η οποία εκφράζεται κυρίως με τους περιορισμούς στο ύψος του ελλείμματος και του χρέους που υπαγορεύει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Η τρέχουσα κρίση ενέτεινε τις δημοσιονομικές πιέσεις και, κυρίως, έθεσε θέμα για τον τρόπο αντιμετώπισης παρόμοιων καταστάσεων στο μέλλον.

Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπερβαίνουν το $\frac{1}{4}$ του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας όμως σημαντικές διαφορές μεταξύ των χωρών, όπου κυμαίνονται από 15,1% έως 30,8% (βλέπε Πίνακα 3). Οι δαπάνες για συντάξεις (γήρατος και επιζώντων¹⁵) κυμαίνονται από 5,5% έως 16,1%, του ΑΕΠ, ή 11,1% κατά μέσο όρο στην ΕΕ-27. Η Ελλάδα βρίσκεται πολύ κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο κοινωνικών δαπανών και τον υπερβαίνει όσον αφο-

¹⁵ Η συνολική δαπάνη για συντάξεις, πέρα από τις συντάξεις γήρατος και επιζώντων, περιλαμβάνει και συντάξεις αναπηρίας, ανικανότητας για εργασία, πρόωρης αποχώρησης κ.λπ. Αυτές οι συντάξεις δεν περιλαμβάνονται στον Πίνακα 3, αλλά περιλαμβάνονται στα σχετικά μεγέθη του Διαγράμματος 7.

ρά στις συντάξεις, αντανακλώντας, μεταξύ άλλων και τη σχετικά πιο δυσχερή δημογραφική της κατάσταση.

Πίνακας 3
Οι Δαπάνες Κοινωνικής Προστασίας στην ΕΕ-27 (2008)
(% του ΑΕΠ)

	ΣΥΝΟΛΟ	ΓΗΡΑΤΟΣ- ΕΠΙΖΩΤΩΝ	ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ- ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	ΑΝΕΡΓΙΑΣ	ΛΟΙΠΕΣ	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ κ.λπ.
BE	28,3	10,8	9,4	2,1	3,3	1,0	1,7
BG	15,5	7,4	5,6	1,3	0,3	0,3	0,5
CZ	18,7	8,3	7,5	1,5	0,6	0,2	0,6
DK	29,7	11,1	11,1	3,8	1,4	1,5	0,8
DE	27,8	11,5	10,2	2,8	1,4	0,7	1,1
EE	15,1	6,4	6,3	1,8	0,3	0,1	0,2
IE	22,1	5,5	9,7	3,1	1,8	0,9	1,3
EL	26,0	12,8	8,5	1,6	1,3	1,1	0,8
ES	22,7	8,8	8,4	1,5	3,0	0,5	0,5
FR	30,8	13,4	10,5	2,5	1,7	1,2	1,5
IT	27,8	16,1	8,6	1,3	0,5	0,1	1,3
CY	18,4	8,2	5,1	2,1	0,8	1,9	0,3
LV	12,6	5,6	4,6	1,4	0,5	0,3	0,2
LT	16,2	7,0	6,3	1,9	0,4	0,2	0,5
LU	20,1	7,1	7,3	3,9	0,9	0,6	0,4
HU	22,7	10,1	7,7	2,8	0,8	0,9	0,4
MT	18,9	9,6	6,6	1,3	0,5	0,6	0,2
NL	28,4	10,7	11,2	1,8	1,0	2,1	1,6
AT	28,2	13,4	9,3	2,8	1,4	0,4	0,9
PL	18,6	10,9	6,1	0,7	0,4	0,2	0,3
PT	24,3	11,9	8,6	1,3	1,0	0,3	1,2
RO	14,3	7,1	4,9	1,5	0,2	0,3	0,2
SI	21,5	9,6	8,7	1,8	0,4	0,4	0,5
SK	16,0	6,6	6,4	1,5	0,6	0,4	0,5
FI	26,3	9,7	10,0	3,0	1,8	1,0	0,8
SE	29,4	12,0	11,8	3,0	0,9	1,1	0,6
UK	23,7	9,0	10,1	1,7	0,6	1,4	1,0
ΕΕ-27	26,4	11,5	9,6	2,1	1,3	0,9	1,1

Πηγή: Eurostat, ESSPROS

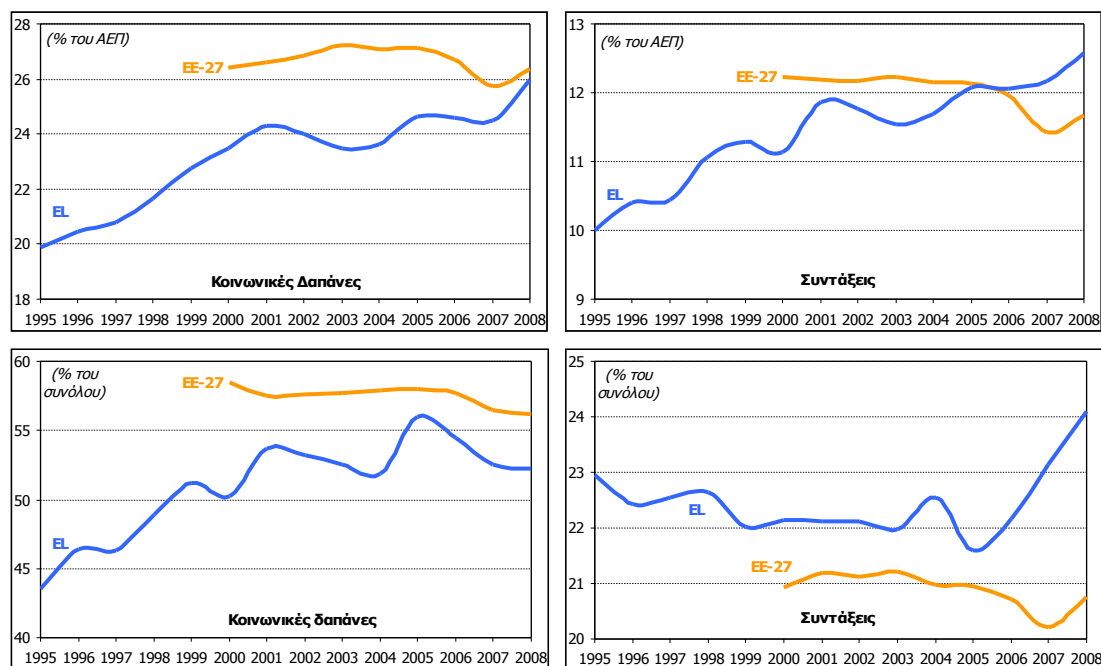
Εξετάζοντας τη διαχρονική εξέλιξη των κοινωνικών μεγεθών, τόσο ως ποσοστά του ΑΕΠ, όσο και ως ποσοστά του συνόλου των δημοσίων δαπανών¹⁶, παρατηρούμε ότι κατά τη δεκαετία του 2000 οι υψηλές κοινωνικές δαπάνες και οι συντάξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζουν μια ελαφρά πτωτική τάση, τόσο ως ποσοστά του ΑΕΠ, όσο και ως ποσοστά του συνόλου των δημοσίων δαπανών (Διάγραμμα 7). Αυτό είναι δείγμα μίας συνολικά περιοριστικής πολιτικής κατά την περίοδο αυτή. Αντιθέτως, στην Ελλάδα η τάση είναι σαφώς αυξητική, της τάξης του 6% του ΑΕΠ για τις κοινωνικές δαπάνες (2,5% για τις συντάξεις) δείχνοντας, τόσο τη σημασία που οι δαπάνες αυτές έχουν για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα, όσο και την πίεση που ασκούν για εκτόπιση άλλων δημοσίων δαπανών. Το 2008 οι κοινωνικές δαπάνες στην Ελλάδα έφτασαν τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (απορροφώντας πάνω από τις μισές δημόσιες δαπάνες), ενώ οι συντάξεις τον ξεπέρασαν το 2006, αντιπροσωπεύοντας σχεδόν το ¼ των συνολικών δαπανών.

¹⁶ Αυτό γίνεται για να έχουμε μία ιδέα για τον περιορισμό στους βαθμούς ελευθερίας άσκησης άλλων πολιτικών, τον οποίο θέτει το μέγεθος των κοινωνικών δαπανών.

Διάγραμμα 7

Η Εξέλιξη των Κοινωνικών Δαπανών και Συντάξεων στην ΕΕ-27

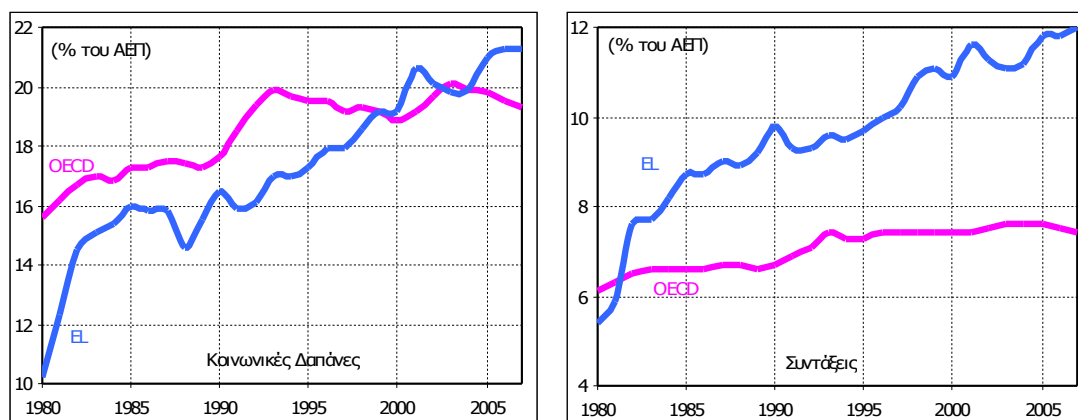
(% του ΑΕΠ ή του συνόλου των δημοσίων δαπανών)

Πηγή: Eurostat, ESSPROS

Μια παρόμοια, αλλά πιο έντονη, εικόνα έχουμε αν χρησιμοποιήσουμε τα στοιχεία του ΟΟΣΑ (OECD)¹⁷. Στο Διάγραμμα 8 παρατηρούμε ότι, όπως και στην περίπτωση της ΕΕ-27, οι κοινωνικές δαπάνες στην Ελλάδα αυξάνονται πολύ ταχύτερα από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ, με αποτέλεσμα να τον υπερβεί το 2007 κατά περίπου δύο ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ, ενώ το 1980 ήταν περίπου 5,5% χαμηλότερα.

Διάγραμμα 8

Η Εξέλιξη των Κοινωνικών Δαπανών και Συντάξεων στον ΟΟΣΑ

Πηγή: ΟΟΣΑ

¹⁷ Τα στοιχεία του ΟΟΣΑ διαφέρουν από τα στοιχεία της Eurostat, κυρίως λόγω κάποιων μεθοδολογικών διαφορών. Σε κάθε περίπτωση, οι όποιες διαφορές δεν είναι τόσο σημαντικές για να μεταβληθεί η συνολική εικόνα.

Παρόμοια είναι και η σύγκριση του ύψους των δαπανών για συντάξεις (γήρατος και επιζώντων), μόνο που εδώ η Ελλάδα ξεπερνά το μέσο όρο του ΟΟΣΑ νωρίς στη δεκαετία του 1980 και στη συνέχεια αυξάνει σταθερά τη διαφορά.

Η χρηματοδότηση της κοινωνικής προστασίας και των συντάξεων (Πίνακας 4), σε σύγκριση με τις δαπάνες του Πίνακα 3, δείχνει κατ' αρχάς ότι συνολικά το σύστημα κοινωνικής προστασίας έχει επαρκή χρηματοδότηση, τόσο στο σύνολό του, όσο και στις συντάξεις, εφ' όσον η συντριπτική πλειονότητα των κρατών μελών παρουσιάζει θετικό ισοζύγιο.

Πίνακας 4

Η Χρηματοδότηση της Κοινωνικής Προστασίας στην ΕΕ-27 (2008)

(% του ΑΕΠ)

	(1) =(2)+(3) +(4)-(5)	(2)= (2α)+(2β)	(2α)= (2αi)+(2αii)	(2ai)	(2aii)	(2β)= (2βi)+(2βii) +(2βiii)	(2βi)	(2βii)	(2βiii)	(3)= (3α)+(3β)	(3α)	(3β)	(4)	(5)
	ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	ΕΙΣΦΟΡΕΣ	ΕΡΓΟΔΟΤΗΣ	ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΕΣ	ΤΕΚΝΑΡΤΕΣ	ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΟΣ	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ	ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟ- ΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΛΟΙΠΟΙ	ΓΕΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ	ΑΠΟΔΙΟΤΑΜΕΝΟΙ ΦΟΡΟΙ	ΓΕΝΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	ΛΟΙΠΑ	ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΙΣ
BE	28,8	16,6	10,5	9,9	0,6	6,1	4,8	0,9	0,4	11,4	4,3	7,2	1,4	0,7
BG	16,5	8,9	5,6	5,3	0,3	3,3	2,8	0,5	0,1	7,3	0,0	7,3	0,5	0,3
CZ	19,2	15,3	10,2	9,9	0,3	5,1	4,1	1,0	0,0	3,7	0,0	3,7	0,4	0,2
DK	33,5	10,8	3,8	2,4	1,4	7,0	7,0	0,0	0,0	20,7	0,0	20,7	4,1	2,0
DE	29,6	18,7	10,3	7,2	3,1	8,3	6,6	0,4	1,3	10,3	0,0	10,3	1,1	0,6
EE	14,9	12,0	11,9	11,9	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	2,8	0,0	2,8	0,0	0,0
IE	23,4	9,7	6,0	4,7	1,4	3,7	3,4	0,3	:	12,7	0,0	12,7	2,0	1,0
EL	27,1	14,6	8,9	5,0	3,9	5,7	4,4	1,3	0,1	9,4	0,8	8,6	6,2	3,1
ES	23,7	14,7	11,1	9,0	2,1	3,6	2,0	1,0	0,6	8,6	0,0	8,6	0,8	0,4
FR	30,9	20,0	13,5	11,1	2,4	6,4	5,1	1,2	0,1	9,9	6,9	3,0	2,1	1,1
IT	28,1	15,8	11,3	10,5	0,8	4,5	2,6	1,8	0,0	11,9	0,0	11,9	0,9	0,4
CY	22,3	8,6	5,2	5,2	0,0	3,4	3,0	0,3	0,0	10,6	0,0	10,6	6,1	3,1
LV	13,9	9,1	6,7	6,3	0,4	2,3	2,2	0,0	0,2	4,8	0,0	4,8	0,1	0,0
LT	16,3	10,0	9,0	8,8	0,2	1,0	0,9	0,1	0,0	6,1	0,0	6,1	0,3	0,1
LU	22,8	11,4	5,9	4,1	1,7	5,5	4,7	0,5	0,4	10,6	0,7	9,9	1,7	0,8
HU	24,6	14,8	9,3	9,0	0,4	5,5	5,4	0,1	0,0	9,0	0,0	9,0	1,5	0,7
MT	18,9	11,0	7,7	5,6	2,1	3,3	2,7	0,6	0,0	7,4	0,0	7,4	1,1	0,6
NL	32,9	21,9	10,6	8,9	1,7	11,2	:	:	:	7,0	0,0	7,0	8,0	4,0
AT	27,9	18,2	10,6	8,3	2,3	7,6	6,2	0,8	0,7	9,3	0,0	9,3	0,9	0,4
PL	18,9	8,1	4,4	4,0	0,5	3,7	3,7	:	:	6,5	0,0	6,5	8,5	4,3
PT	25,6	11,8	7,9	7,4	0,5	3,9	3,2	0,4	0,3	11,5	0,7	10,8	4,6	2,3
RO	13,2	7,2	5,1	4,5	0,6	2,1	2,1	0,1	0,0	5,7	0,0	5,7	0,4	0,2
SI	22,1	15,3	6,2	5,1	1,1	9,1	7,5	0,6	1,0	6,4	0,0	6,4	0,8	0,4
SK	17,5	11,9	8,1	7,9	0,2	3,8	3,0	0,7	0,1	4,5	0,0	4,5	2,3	1,2
FI	29,5	14,6	11,3	10,6	0,8	3,3	2,5	0,5	0,3	12,9	0,0	12,9	4,0	2,0
SE	32,8	15,6	12,4	11,3	1,0	3,2	2,9	0,3	0,0	16,3	0,0	16,3	1,9	1,0
UK	24,7	10,8	8,0	7,9	0,2	2,8	2,6	0,2	0,0	12,2	5,4	6,8	3,3	1,7
ΕΕ-27	27,6	15,9	10,2	8,6	1,7	5,6	:	:	:	10,5	2,0	8,5	2,4	1,2

Πηγή: Eurostat, ESSPROS

Αν συγκρίνουμε τα στοιχεία θα διαπιστώσουμε ότι τρεις χώρες βρίσκονται σε έλλειμμα στις συνολικές κοινωνικές δαπάνες και καμία στις δαπάνες για συντάξεις. Μία προσεκτικότερη ανάλυση, όμως, αποκαλύπτει ότι κατά μέσο όρο στην Ευρώπη το κοινωνικό/ασφαλιστικό σύστημα χρηματοδοτείται με 10,5% του ΑΕΠ από τη Γενική Κυβέρνηση (στήλη 3 του Πίνακα 4), ενώ τα υπόλοιπα έσοδα προέρχονται κυρίως από εισφορές (10,2%). Η χρηματοδότηση από το κράτος είναι η μεγαλύτερη πηγή εσόδων και γίνεται είτε με ειδικό πορισμό (ear-marked taxes), είτε από τα γενικά έσοδα του προϋπολογισμού (εδώ θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψη ότι

το ασφαλιστικό σύστημα ορισμένων χωρών, όπως της Δανίας, είναι κατασκευασμένα ακριβώς έτσι: να χρηματοδοτούνται από φορολογικά και όχι από έσοδα εισφορών). Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, το σύστημα βρίσκεται σε θετικό ισοζύγιο μόνο μετά τη γενναία στήριξη του δημοσίου, χωρίς δε αυτή θα ήταν μη βιώσιμο.

Πίνακας 5
Το Έλλειμμα των
Ασφαλιστικών Ταμείων

(% ΑΕΠ)	2008	2010		2008	2010
BE	0,4	-0,1	LT	1,6	-2,5
BG	0,5	-0,1	LU	-1,0	-2,6
CZ	0,2	-1,1	HU	2,7	1,5
DK	0,3	-0,2	MT	-0,3	0,1
DE	0,0	0,0	NL		
EE	0,4	0,1	AT	0,6	-0,4
IE	0,2	0,6	PL	0,1	0,2
EL	-0,2	-0,6	PT	0,4	-0,8
ES	0,2	1,4	RO	1,0	0,4
FR	0,8	-0,2	SI	-0,1	-0,7
IT	0,7	-1,2	SK	0,0	-0,4
CY	0,3	0,4	FI	0,5	0,0
LV	3,5	2,5	SE	4,0	2,9
			UK	1,0	0,2

Πηγή: Eurostat

Παρ' όλα αυτά, εξετάζοντας τα πιο πρόσφατα (διαθέσιμα στο πλαίσιο της Διαδικασίας Υπερβολικού Έλλειμματος) στοιχεία του υποτομέα της κοινωνικής ασφάλισης, διαπιστώνουμε ότι ενώ μόλις τέσσερις χώρες παρουσίαζαν έλλειμμα το 2008, το 2010 δεκατρείς χώρες παρουσίαζαν έλλειμμα, ενώ άλλες επτά είχαν μειώσει τα πλεονάσματά τους (Πίνακας 5). Το γεγονός αυτό θέτει με εύγλωττο τρόπο την ευαισθησία του τομέα των συντάξεων στις οικονομικές συνθήκες και δείχνει ότι η πρόσφατη κρίση

πραγματικά επηρέασε αρνητικά το Ασφαλιστικό Σύστημα, το οποίο υπό συνθήκες κρίσης θα πρέπει να διασφαλίσει τη βιωσιμότητά του. Συνολικά, μπορούμε να πούμε ότι το σύστημα κοινωνικής προστασίας στην Ευρώπη στηρίζεται σημαντικά στη συμβολή του κράτους, το οποίο συμμετέχει στη χρηματοδότησή του με ποσοστό περίπου 40%, και σε περίοδο κρίσης, όταν οι δυνατότητες φορολόγησης και είσπραξης ασφαλιστικών εισφορών μειώνονται, τότε το ασφαλιστικό σύστημα, ιδιαίτερα στον πρώτο πυλώνα, αντιμετωπίζει ιδιαίτερα σημαντικές δυσκολίες να χρηματοδοτήσει τις δραστηριότητές του και να διατηρήσει τα πρότερα επίπεδα παροχών.

Όπως τονίζεται σε μία από τις πλέον έγκυρες αναλύσεις¹⁸, η χρηματοοικονομική κρίση έχει περάσει πλέον στην πραγματική οικονομία και χαρακτηρίζεται από προσδοκίες για χαμηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης, αύξηση της ανεργίας και συρρίκνωση της φορολογικής βάσης, με αποτέλεσμα αυξήσεις στα δημοσιονομικά ελλείμματα και το δημόσιο χρέος. Οι επιπτώσεις αυτές αναμένεται να διαρκέσουν και να επηρεάσουν άμεσα την εισοδηματική επάρκεια των μελλοντικών γενιών συνταξιούχων.

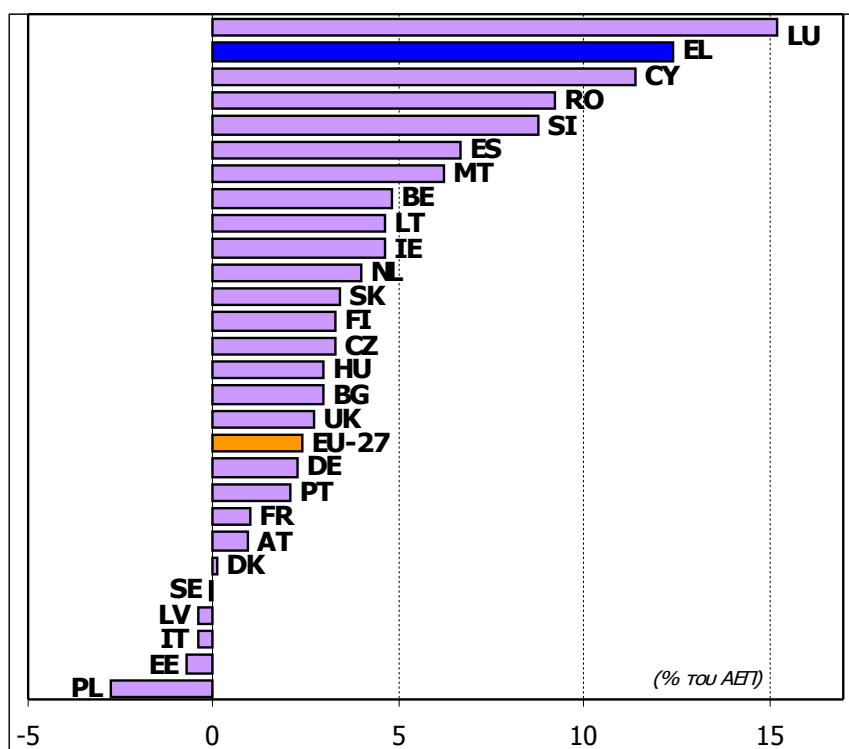
Όπως προβλέπεται¹⁹, η μακροχρόνια πίεση στα δημοσιονομικά μεγέθη του μέλλοντος ποικίλει μεν μεταξύ των χωρών, αλλά είναι σημαντική (Διάγραμμα 9). Μέχρι το 2060 το συνολικό έλλειμμα της ΕΕ-27 αναμένεται να επιβαρυνθεί κατά μέσο όρο με 2,4% του ΑΕΠ από τις δημόσιες συντάξεις, με την Ελλάδα να είναι από τις πλέον επιβαρυνόμενες χώρες, εφ' όσον η αύξηση των συντάξεων μπορεί να φτάσει το 12,4% του ΑΕΠ (περίπου διπλασιασμός). Αν συ-

¹⁸ Βλέπε σε Κεφάλαιο 3 του European Commission (2010a)

¹⁹ Βλέπε σε Ageing Report

νυπολογιστούν και άλλες κατηγορίες δαπανών που επηρεάζονται (υγεία, μακροχρόνια φροντίδα, επιδόματα ανεργίας και εκπαίδευση), τότε η συνολική επιβάρυνση αυξάνεται σε 4,7% και 15,9% του ΑΕΠ για την ΕΕ-27 και την Ελλάδα, αντιστοίχως. Σημειωτέον ότι οι προβλέψεις αυτές έγιναν πριν την τελευταία ασφαλιστική μεταρρύθμιση.

Διάγραμμα 9
Η Μακροχρόνια Αύξηση της Δημόσιας Δαπάνης για Συντάξεις στην ΕΕ-27

Πηγή: Ageing Report

2.2.2 Η Επάρκεια των Συντάξεων

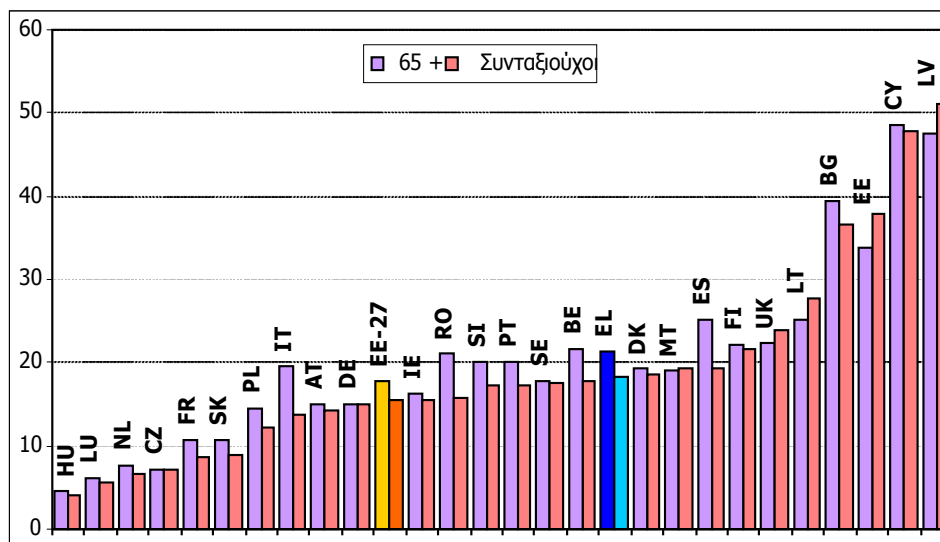
Οι δημογραφικές προοπτικές οδηγούν τις εξελίξεις και στο πεδίο της επάρκειας των συντάξεων στο ατομικό επίπεδο. Το ερώτημα που τίθεται, δηλαδή, είναι ποιος είναι ο τρόπος εξασφάλισης επαρκούς εισοδήματος στο συνταξιούχο, ιδιαίτερα σε σχέση με αυτό που απολάμβανε όταν εργαζόταν, ώστε να μειώνεται ο κίνδυνος οικονομικής επισφάλειας (το λεγόμενο ποσοστό "φτώχειας"²⁰). Αν εξετάσουμε τα σχετικά στοιχεία²¹ διαπιστώνουμε ότι το 2001 στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 το ποσοστό φτώχειας για όσους είχαν εισοδήματα από εργασία, με ηλικία 16-65 ετών, ήταν 9%, ενώ για όσους είχαν εισοδήματα από κοινωνικές παροχές και ηλικία 65 ετών και άνω το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 22% (σχεδόν δύομισή φορές υψηλότερο). Ανάλογη ήταν και η κατάσταση για την Ελλάδα, όπου τα σχετικά ποσοστά ήταν 14% και 38%

²⁰ Ορίζεται ως το ποσοστό του πληθυσμού που έχει εισόδημα χαμηλότερο από το 60% του διάμεσου εισοδήματος. Στην ουσία είναι ένα μέτρο για τη διανομή του εισοδήματος, προσδιορίζοντας τη σχετική και όχι την απόλυτη εισοδηματική κατάσταση του ατόμου.

²¹ Δυστυχώς, τα πλέον πρόσφατα συγκεκριμένα στοιχεία της έρευνας SILC (Standards of Income and Living Conditions) είναι αρκετά παλαιά (2001). Εν τούτοις είναι αρκετά ενδεικτικά της κατάστασης, όπως θα δούμε παρακάτω.

αντιστοίχως. Αν, ανεξαρτήτως πηγής εισοδήματος (σε αυτή την περίπτωση έχουμε πρόσφατα στοιχεία), εξετάσουμε τα ποσοστά φτώχειας για ηλικιωμένους (65+) ή συνταξιούχους, τότε η κατάσταση περιγράφεται στο Διάγραμμα 10.

Διάγραμμα 10
Το Ποσοστό Φτώχειας Ηλικιωμένων και Συνταξιούχων στην ΕΕ-27 (2009)

Πηγή: Eurostat, SILC

Παρατηρούμε ότι σε πολλές χώρες το ποσοστό βρίσκεται άνω του 20% (μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα), με 16 χώρες να βρίσκονται πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Η Ελλάδα βρίσκεται πάνω από το μέσο όρο και στις δύο κατηγορίες. Σημαντικές διαφορές παρατηρούνται, επίσης, και στη σύγκριση αυτών των δύο ποσοστών με το αντίστοιχο ποσοστό του πληθυσμού σε εργασιακή ηλικία (18-64) (βλέπε Πίνακα 6). Εδώ παρατηρούμε ότι η ηλικία του εργασιακού βίου παρουσιάζει χαμηλότερο ποσοστό φτώχειας από την ηλικιακή ομάδα 65+, αν και η διαφορά για τους συνταξιούχους είναι αισθητά χαμηλότερη.

Πίνακας 6
Τα Ποσοστά Φτώχειας στην ΕΕ-27 (2009)

	18-64	65 +	Συντα- ξιούχοι		18-64	65 +	Συντα- ξιούχοι
BE	12,1	21,6	17,8	LU	14,2	6,0	5,5
BG	16,4	39,3	36,5	HU	11,9	4,6	4,0
CZ	7,6	7,2	7,1	MT	12,6	19,0	19,2
DK	12,3	19,4	18,6	NL	10,3	7,7	6,7
DE	15,8	15,0	14,9	AT	10,8	15,1	14,2
EE	15,8	33,9	37,9	PL	16,0	14,4	12,3
IE	13,2	16,2	15,5	PT	15,8	20,1	17,4
EL	18,1	21,4	18,4	RO	19,8	21,0	15,7
ES	16,9	25,2	19,3	SI	9,2	20,0	17,4
FR	11,9	10,7	8,7	SK	9,6	10,8	8,9
IT	16,4	19,6	13,7	FI	12,2	22,1	21,7
CY	11,5	48,6	47,8	SE	12,1	17,7	17,6
LV	20,3	47,5	51,2	UK	14,9	22,3	24,0
LT	18,5	25,2	27,6	EE-27	14,8	17,8	15,4

Πηγή: Eurostat, SILC

Ανάλογη πληροφόρηση παρέχεται και από τα ποσοστά των ηλικιακών ομάδων που υποφέρουν από αποστέρηση βασικών υλικών αγαθών (Πίνακας 7 και Διάγραμμα 11). Αυτή τη

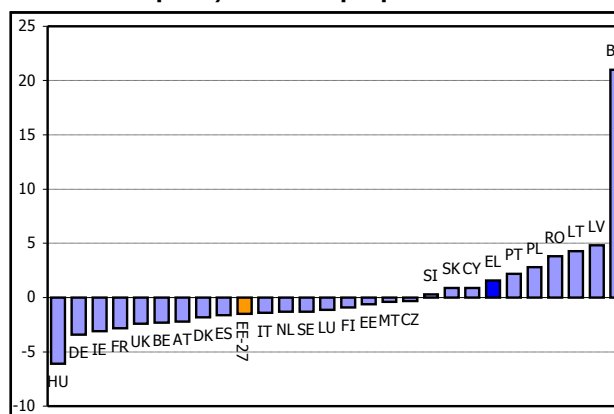
φορά οι χώρες που βρίσκονται πάνω από το μέσο όρο είναι 10, αρκετά λιγότερες από ό,τι στη χρηματική φτώχεια. Συγκρίνοντας τα ποσοστά της ηλικίας 65+ με τα αντίστοιχα ποσοστά της ομάδας 18-64, 10 χώρες παρουσιάζουν θετική διαφορά (δεινότερη θέση των ηλικιωμένων) ενώ 18 χώρες παρουσιάζουν υψηλότερες διαφορές από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Πίνακας 7
Ποσοστά Σοβαρής Υλικής Αποστέρησης
κατά ομάδες ηλικιών

	18-64	65 +		18-64	65 +
BE	5,4	3,1	LU	1,3	0,2
BG	37,4	58,4	HU	20,9	14,8
CZ	6,0	5,7	MT	4,5	4,1
DK	2,7	0,9	NL	1,7	0,4
DE	5,9	2,5	AT	5,0	2,8
EE	6,2	5,6	PL	14,5	17,3
IE	5,7	2,6	PT	8,4	10,6
EL	10,5	12,1	RO	30,0	33,8
ES	3,6	2,0	SI	6,2	6,5
FR	6,0	3,2	SK	10,8	11,7
IT	7,1	5,7	FI	3,1	2,2
CY	7,9	8,8	SE	1,8	0,5
LV	20,5	25,3	UK	3,6	1,2
LT	14,3	18,6	EE-27	8,2	6,7

Πηγή: Eurostat, SILC

Διάγραμμα 11
Διαφορά στα ποσοστά Σοβαρής Υλικής Αποστέρησης της
Ομάδας 65+ από την Ομάδα 18-64

Στο σημείο αυτό έχει ενδιαφέρον να δούμε την έκταση κατά την οποία το ποσοστό φτώχειας των συνταξιούχων (κατά τεκμήριο ηλικιωμένοι με συντάξεις) διαφέρει από αυτό των ατόμων κάτω των 65 ετών (ηλικιωμένοι, όχι αναγκαστικά με συντάξεις). Για να κάνουμε τη σύγκριση αυτή θα χρησιμοποιήσουμε τα στοιχεία του Πίνακα 6, χρησιμοποιώντας ως μέγεθος αναφοράς τον ευρωπαϊκό μέσο όρο του ποσοστού φτώχειας για την ομάδα 18-64²². Κατ' αυτόν τον

τρόπο, ο λόγος $M_{65+}^{EE} = \frac{P_{18-64}^{EE}}{P_{65+}^{EE}}$ είναι ο Σχετικός Δείκτης Προστασίας Ηλικιωμένων (ως προς τους νεότερους) και εκφράζει την απόκλιση του ποσοστού φτώχειας P των ηλικιωμένων 65+ της χώρας i από το ποσοστό αναφοράς. Όσο χαμηλότερος είναι ο λόγος αυτός, τόσο λιγότερο προστατευμένοι είναι οι ηλικιωμένοι. Όταν παίρνει την τιμή 1, αυτό σημαίνει ότι οι ηλικιωμένοι της χώρας αυτής προστατεύονται όσο και οι εργαζόμενοι στην ΕΕ. Ανάλογο δείκτη, το

Σχετικό Δείκτη Προστασίας Συνταξιούχων (ως προς τους νεότερους), $M_{65+}^{EE} = \frac{P_{18-64}^{EE}}{P_{65+}^{EE}}$, μπορούμε να εκτιμήσουμε για τους συνταξιούχους. Τέλος, μπορούμε να ορίσουμε το Σχετικό Δείκτη Προ-

στασίας Συνταξιούχων (ως προς το σύνολο των ηλικιωμένων), $I_i^{EE} = \frac{P_{65+}^i}{P_{65+}^{EE}}$, και αυτόν να τον τυποποιήσουμε με τον αντίστοιχο δείκτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, $I^{EE} = \frac{I_i^{EE}}{I^{EE}}$.

Τα στοιχεία που προκύπτουν από την εκτίμηση των παραπάνω δεικτών παρουσιάζονται στον Πίνακα 8 και το Διάγραμμα 12, όπου παρατηρούμε ότι η πλειονότητα των κρατών παρουσιάζουν χαμηλότερο δείκτη προστασίας για τους συνταξιούχους σε σχέση με την εργαζόμενη

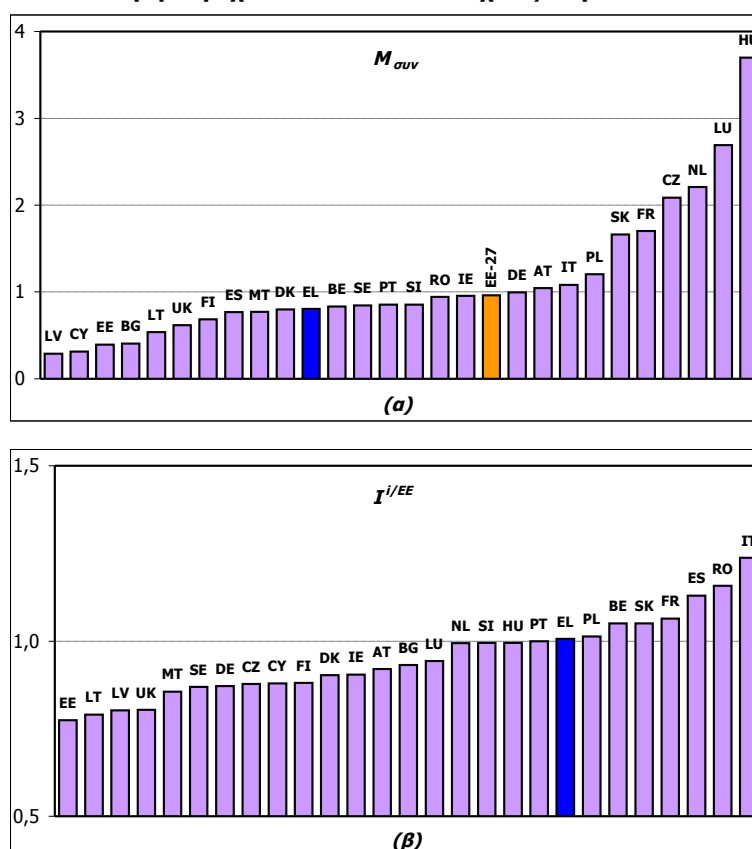
²² Η άσκηση θα μπορούσε να γίνει χρησιμοποιώντας ως μέγεθος αναφοράς (benchmark) τον καλύτερο, αντί το μέσο ευρωπαϊκό δείκτη φτώχειας. Σε αυτή την περίπτωση θα ήταν της CZ.

ηλικιακή ομάδα (Διάγραμμα 12α), αλλά υψηλότερη σε σχέση με τους ηλικιωμένους εν γένει (μεταξύ αυτών και η χώρα μας). Επίσης, διακρίνουμε ότι η αντιμετώπιση της φτώχειας των συνταξιούχων σε σχέση με τους ηλικιωμένους είναι χειρότερη από τον αντίστοιχο μέσο ευρωπαϊκό όρο στην πλειονότητα των χωρών (Διάγραμμα 12β).

Πίνακας 8
Σχετικοί Δείκτες Φτώχειας

	M_{65+}	$M_{\text{συν}}$	I^i	$I^{i/EE}$
BE	0,69	0,83	1,21	1,05
BG	0,38	0,41	1,08	0,93
CZ	2,06	2,08	1,01	0,88
DK	0,76	0,80	1,04	0,90
DE	0,99	0,99	1,01	0,87
EE	0,44	0,39	0,89	0,77
IE	0,91	0,95	1,05	0,90
EL	0,69	0,80	1,16	1,01
ES	0,59	0,77	1,31	1,13
FR	1,38	1,70	1,23	1,06
IT	0,76	1,08	1,43	1,24
CY	0,30	0,31	1,02	0,88
LV	0,31	0,29	0,93	0,80
LT	0,59	0,54	0,91	0,79
LU	2,47	2,69	1,09	0,94
HU	3,22	3,70	1,15	0,99
MT	0,78	0,77	0,99	0,86
NL	1,92	2,21	1,15	0,99
AT	0,98	1,04	1,06	0,92
PL	1,03	1,20	1,17	1,01
PT	0,74	0,85	1,16	1,00
RO	0,70	0,94	1,34	1,16
SI	0,74	0,85	1,15	0,99
SK	1,37	1,66	1,21	1,05
FI	0,67	0,68	1,02	0,88
SE	0,84	0,84	1,01	0,87
UK	0,66	0,62	0,93	0,80
EE-27	0,83	0,96	1,16	1,00

Διάγραμμα 12
Σύγκριση Σχετικών Δεικτών Φτώχειας στην ΕΕ-27

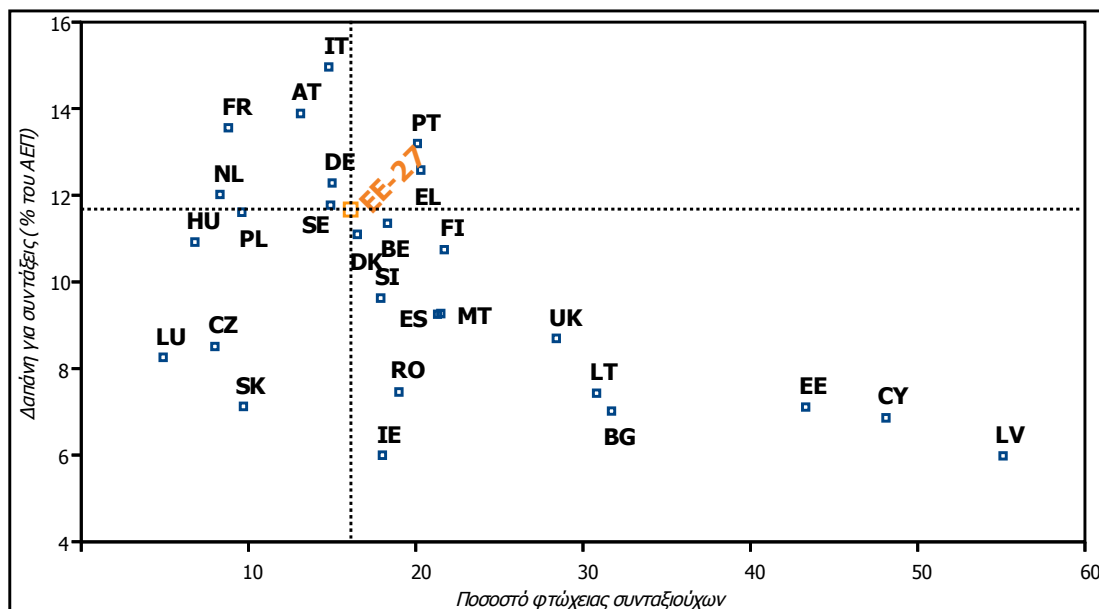
Από την παραπάνω ανάλυση συμπεραίνεται ότι γενικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι συνταξιούχοι βρίσκονται μεν σε ελαφρώς δυσχερέστερη οικονομική κατάσταση από τους νεότερους ($M_{\text{συν}}^{\text{ΕΕ}} = 0,96$), αλλά πλεονεκτούν σαφώς έναντι της ηλικιακής ομάδας 65+ ($I^{\text{ΕΕ}} = 1,16$), ενώ πολλές χώρες θα μπορούσαν να τα καταφέρουν καλύτερα στη συνταξιοδοτική κάλυψη των ηλικιωμένων ($I^{i/EE} < 1$).

Όσον αφορά στη δημοσιονομική επίπτωση της προσπάθειας μείωσης της φτώχειας πρέπει να αναφέρουμε ότι η εικόνα στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι ομοιογενής, αλλά διαφέρει σημαντικά και εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά του ασφαλιστικού συστήματος, του βάρους της φτώχειας και της αποτελεσματικότητας των δαπανών. Στο Διάγραμμα 13, παρατηρούμε ότι μία μεγάλη ομάδα χωρών που παρουσιάζει υψηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο ποσοστά φτώχειας για τους συνταξιούχους, παρουσιάζει επίσης και συγκριτικά χαμηλότερες δαπάνες

για συντάξεις, όπως θα ήταν αναμενόμενο. Η Ελλάδα και η Πορτογαλία, όμως, παρουσιάζουν και υψηλή δαπάνη και υψηλό ποσοστό φτώχειας.

Διάγραμμα 13

Ποσοστά Φτώχειας Συνταξιούχων και Δαπάνη για Συντάξεις στην ΕΕ-27 (2008)

Πηγή: Στοιχεία από Eurostat SILC και ESSPROS

Μία ομάδα μέτρων που μας βοηθούν στην εκτίμηση της εισοδηματικής επάρκειας των συντάξεων είναι αυτά που εκτιμούν τον λεγόμενο Βαθμό Αναπλήρωσης. Αυτό το μέτρο μπορεί να εξειδικευτεί σε άλλα πολλά, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω, αλλά στη γενική του μορφή δείχνει το ύψος των συντάξεων ως ποσοστό των αποδοχών από την προηγούμενη εργασία²³. Ο Θεωρητικός Βαθμός Αναπλήρωσης (TRR- Theoretical Replacement Rate) αναφέρεται στη σύνταξη (βάσει ενός συγκεκριμένου συνταξιοδοτικού προγράμματος) ως ποσοστό του εισοδήματος ενός υποθετικού εργαζομένου, ο οποίος είχε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά εργασίας και αποδοχών. Ο TTR μπορεί να είναι τρέχων (current), αναφερόμενος στο ύψος της σύνταξης που έχει κάποιος στην τρέχουσα περίοδο, ή μελλοντικός (prospective), μετρώντας την (σε πραγματικού όρους) σύνταξη που θα πάρει κάποιος που θα βγει στη σύνταξη σε κάποια μελλοντική στιγμή. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορούν να ενσωματωθούν στους δείκτες υποθέσεις για την εξέλιξη βασικών οικονομικών μεγεθών που επηρεάζουν τις αποδοχές, αλλά και αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα. Επίσης, ο Βαθμός Αναπλήρωσης μπορεί να υπολογίζεται ως ακαθάριστος (gross), δηλαδή προ φόρων (αλλά μη περιλαμβάνοντας τις εργοδοτικές εισφορές) ή καθαρός (net) βάση, δηλαδή μετά την πληρωμή φόρων εισοδήματος και εισφορών του εργαζομένου.

²³ Για μία γενική θεώρηση των μέτρων επάρκειας βλέπε σε SPC-ISG (2006), καθώς και σε SPC-ISG (2009). Βλέπε, επίσης, σε OECD (2011) Όλα τα μέτρα είναι ευαίσθητα, αν και σε διαφορετικό βαθμό, σε διάφορες παραμέτρους, όπως το φύλλο, η ηλικία εξόδου, η κατανομή των εισφορών ανάμεσα σε εργαζόμενο και εργοδότη κ.ά.

Άλλα συγκριτικά μέτρα που χρησιμοποιούνται είναι τα εξής:

- α) Συνολικός Λόγος Αναπλήρωσης (ARR- Aggregate Replacement Ratio). Αναφέρεται στην τρέχουσα επάρκεια των συντάξεων και ορίζεται ως ο λόγος του διάμεσου εισοδήματος από συντάξεις των ατόμων ηλικίας 65-74 προς το διάμεσο εισόδημα από εργασία των ατόμων ηλικίας 50-59.
- β) Ακαθάριστος Μέσος Βαθμός Αναπλήρωσης (GARR- Gross Average Replacement Rate). Υπολογίζεται ως η μέση αρχική σύνταξη προς τον ακαθάριστο μέσο μισθό της οικονομίας.
- γ) Λόγος Παροχών (Benefit Ratio). Ορίζεται ως η μέση ακαθάριστη σύνταξη προς το μέσο ακαθάριστο μισθό της οικονομίας.

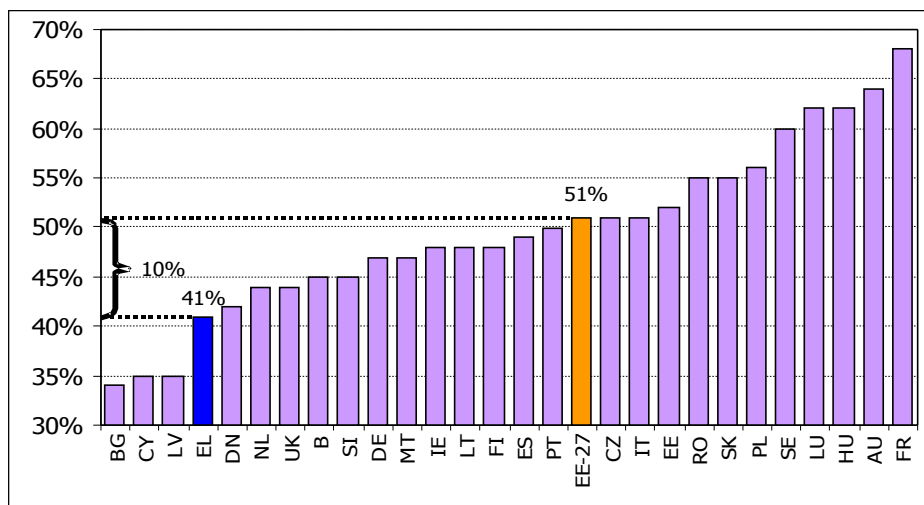
Η χρήση των παραπάνω δεικτών θα πρέπει να γίνεται με προσοχή, δεδομένου ότι πότε περιλαμβάνουν μόνο τις συντάξεις του δημοσίου (και ενίοτε μόνο κάποιες από αυτές) και πότε και αυτές που παρέχονται ιδιωτικά, ενώ και η έννοια των αποδοχών/μισθού μπορεί να ποικίλλει. Για παράδειγμα, ο Ακαθάριστος Μέσος Βαθμός Αναπλήρωσης και ο Λόγος Παροχών διαφέρουν στον ορισμό του μέσου μισθού και ορισμένες φορές μπορεί να παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στα επίπεδά τους. Η ύπαρξη τόσων πολλών διαφορετικών μέτρων έχει τη χρησιμότητά του, αλλά δημιουργεί και σύγχυση, δεδομένου ότι ο κάθε διεθνής Οργανισμός εξειδικεύει και εφαρμόζει τους ορισμούς όπως θεωρεί καλύτερα²⁴. Σε κάθε περίπτωση η πληροφόρηση που παίρνουμε είναι πολύτιμη στην κατανόηση του θέματος της επάρκειας των συντάξεων.

Ο Συνολικός Βαθμός Αναπλήρωσης (ARR) που παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 14 περιλαμβάνει τις συντάξεις του δημόσιου και, σε κάποια έκταση, του ιδιωτικού τομέα. Οι διαφορές ανάμεσα στις χώρες είναι έως και δύο φορές, από 34% (BG) έως 68% (FR), ενώ ο μέσος ευρωπαϊκός όρος ανέρχεται σε 51%, 10% υψηλότερος από της Ελλάδας, η οποία βρίσκεται στο κάτω άκρο του φάσματος.

Εναλλακτικά, στο Διάγραμμα 15 παρουσιάζεται ο Λόγος Παροχών, ο οποίος παρουσιάζει εξ ίσου μεγάλη διασπορά, αλλά εδώ η Ελλάδα παρουσιάζει τον υψηλότερο λόγο και αυτό θα πρέπει να το αποδώσουμε κατά πάσα πιθανότητα στις διαφορές μεταξύ διάμεσων και μέσων μισθών και συντάξεων. Αυτό έχει τη σημασία του, δεδομένου ότι αν ο Συνολικός Βαθμός Αναπλήρωσης (διάμεσος) είναι σημαντικά χαμηλότερος του Λόγου Παροχών, αυτό σημαίνει ότι υπάρχει σημαντικός αριθμός συνταξιούχων με χαμηλές συντάξεις και σημαντική απόσταση από τις υψηλότερες συντάξεις.

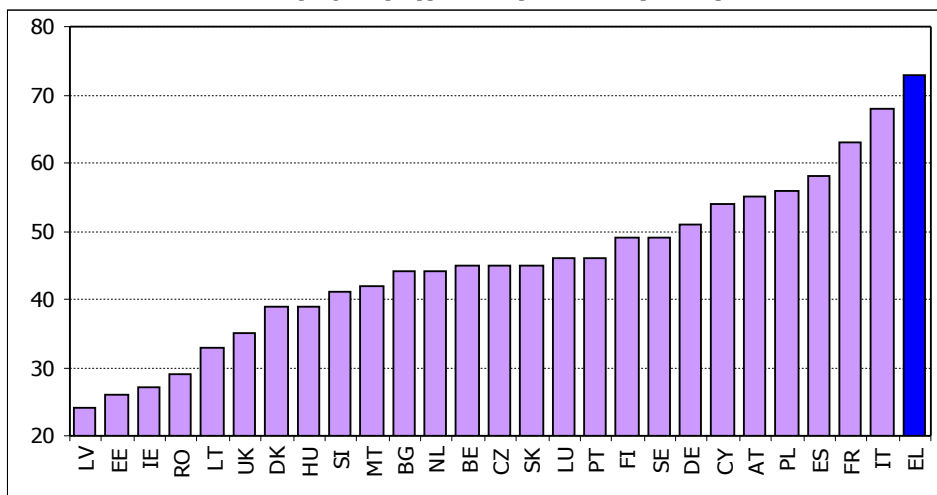
²⁴ Για παράδειγμα, ο OECD χρησιμοποιεί διαφορετικά τους δείκτες που έχουμε αναφέρει (ό.π.). Μία επίσκεψη στη σχετική στατιστική βάση (<http://stats.oecd.org/index.aspx>) φέρνει στην επιφάνεια και άλλους δείκτες, όπως Gross Pension Wealth και Net Pension Wealth.

Διάγραμμα 14
Ο Συνολικός Βαθμός Αναπλήρωσης στην ΕΕ-27 (2009)

Πηγή στοιχείων: Eurostat

Διάγραμμα 15
Ο Λόγος Παροχών στην ΕΕ-27 (2007)

Πηγή στοιχείων: European Commission (2010)

Σε γενικές γραμμές, τα αποτελέσματα αυτά είναι αρκετά συμβατά με τις εκτιμήσεις του OECD για τον Ακαθάριστο και Καθαρό Βαθμό Αναπλήρωσης, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 9²⁵. Στον πίνακα αυτό μπορούμε, επίσης, να δούμε την αναπλήρωση των εισοδημάτων στις χώρες όπου ισχύουν υποχρεωτικές και προαιρετικές ιδιωτικές ασφαλίσεις, σύμφωνα με την ταξινόμηση του ΟΟΣΑ, όπως περιγράφηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Από τις 27 χώρες οι 11 παρουσιάζουν υποχρεωτικές ιδιωτικές ασφαλίσεις, ενώ για άλλες 4 καταγράφονται προαιρετικές ιδιωτικές ασφαλίσεις τύπου προκαθορισμένων εισφορών (DC). Η συμπλήρωση της επάρκειας της δημόσιας σύνταξης από άλλα σχήματα είναι γενικά υψηλή και σε μερικές περιπτώσεις την

²⁵ Ο Βαθμός Αναπλήρωσης του ΟΟΣΑ προσομοιάζει στους Θεωρητικούς Βαθμούς Αναπλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεδομένου ότι βασίζεται σε υποθετικές τυπικές περιπτώσεις. Ο Βαθμός Αναπλήρωσης του ΟΟΣΑ προσομοιάζει στους Θεωρητικούς Βαθμούς Αναπλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεδομένου ότι βασίζεται σε υποθετικές τυπικές περιπτώσεις.

υπερβαίνει. Για την Ελλάδα παρατηρούμε υψηλό Βαθμό Αναπλήρωσης²⁶ της τάξης του 95,7%, ο οποίος, μάλιστα, υπερβαίνει το 100% μετά από τη φορολογία²⁷.

Πίνακας 9
Ο Βαθμός Αναπλήρωσης στην ΕΕ-27

	Ακαθάριστος					Καθαρός				
	Δημόσιες	Υποχρεωτικές Ιδιωτικές	ΣΥΝΟΛΟ Υποχρεωτικών	Προαιρετικές DC	ΣΥΝΟΛΟ με προαιρετικές	Δημόσιες	Υποχρεωτικές Ιδιωτικές	ΣΥΝΟΛΟ Υποχρεωτικών	Προαιρετικές DC	ΣΥΝΟΛΟ με προαιρετικές
BE	42,0		42,0	15,6	57,6	52,1		52,1	19,3	71,4
BG	49,7	19,1	68,8			49,7	19,1	68,8		
CZ	50,2		50,2	11,3	61,5	62,2		62,2	13,9	76,1
DK	28,9	50,7	79,7			32,6	57,2	89,8		
DE	42,0		42,0	16,9	59,0	56,0		56,0	22,6	78,6
EE	25,5	22,5	48,0			31,0	27,3	58,3		
IE	29,0		29,0	37,6	66,5	31,3		31,3	40,7	72,0
EL	95,7		95,7			111,2		111,2		
ES	81,2		81,2			84,9		84,9		
FR	49,1		49,1			60,4		60,4		
IT	64,5		64,5			71,7		71,7		
CY	65,0		65,0			69,3		69,3		
LV	29,3	21,7	51,0			36,7	27,2	63,9		
LT	32,2	24,0	56,2			41,3	30,8	72,1		
LU	87,4		87,4			94,0		94,0		
HU	44,4	31,4	75,8			62,1	43,9	106,0		
MT	64,0		64,0			64,0		64,0		
NL	29,2	58,9	88,1			33,1	66,7	99,8		
AT	76,6		76,6			89,9		89,9		
PL	28,7	30,2	59,0			33,2	35,0	68,2		
PT	53,9		53,9			69,2		69,2		
RO	46,3	26,3	72,6			60,3	34,2	94,5		
SI	62,4		62,4			85,4		85,4		
SK	26,0	31,6	57,5			33,6	40,9	74,5		
FI	57,8		57,8			65,2		65,2		
SE	31,1	22,7	53,8			31,0	22,6	53,6		
UK	31,9		31,9	36,7	68,6	37,4		37,4	43,1	80,5
EE-27	49,0		61,6			58,1		73,2		

Πηγή: OECD, Pensions at A Glance, 2011

Στο σημείο αυτό έχει ενδιαφέρον να δούμε τις προβολές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εξέλιξη αυτών των μεγεθών σύμφωνα με το βασικό της σενάριο²⁸, όπου ενώ στη συντριπτική πλειοψηφία των χωρών αναμένεται μείωση του Λόγου Παροχών, αλλά και του Ακαθάριστου Μέσου Βαθμού Αναπλήρωσης (GARR), στην Ελλάδα προβλέπεται αύξηση και, μάλιστα, κατά επτά και έξι ποσοστιαίες μονάδες αντιστοίχως (στις στήλες Β, "Δημόσιες Συντάξεις" του Πίνακα 10)²⁹. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τις προαναφερθείσες δημογραφικές εξελίξεις, αναμένεται να ασκήσει πιέσεις στο ύψος των δαπανών για συντάξεις. Αυτό που ίσως έχει ιδιαίτερη σημασία να παρατηρήσουμε είναι ότι πολλές χώρες μειώνουν τις απώλειες στους δείκτες επάρκειας όταν στην εικόνα προστεθούν οι συντάξεις από τον ιδιωτικό τομέα, γεγονός που

²⁶ Προφανώς οι διαφορές με τον Πίνακα 8 προέρχονται κυρίως από τους ορισμούς των προφίλ των συντάξεων και των μισθών.

²⁷ Αξίζει να παρατεθεί το σχόλιο του Zaidi (2010), σελ. 7: "Greece is in a league of its own, as it remains the country with by far the highest benefit ratio (...). It can be expected that further reforms, mainly to restrict public spending (...), will increase the risk that future retirees will see a cut in their pension receipt."

²⁸ Βλέπε σε European Commission (2010) ό.π., σελ. 35.

²⁹ Εν τούτοις, στο SPC-ISG (2009) προβλέπεται μείωση της τάξης του 10% των μελλοντικών ακαθάριστων και καθαρών TRR (2006-2046).

σημαίνει ότι κατ' αρχάς η έστω μερική αναπλήρωση των εισοδημάτων δεν θα συνεπάγεται δημοσιονομικό κόστος.

Πίνακας 10
Ο Λόγος Παροχών και GARR στην ΕΕ-27 (2007-2060)

	Λόγος Παροχών				GARR			
	Δημόσιες Συντάξεις		Δημόσιες και Ιδιωτικές Συντάξεις		Δημόσιες Συντάξεις		Δημόσιες και Ιδιωτικές Συντάξεις	
	A	B	A	B	A	B	A	B
BE	45	-2			45	-3		
BG	44	-8	44	-3				
CZ	45	-7			33	-6	33	-6
DK	39	-1	64	11	33		71	13
DE	51	-9	51	-9				
EE	26	-10	26	-4	28	-12	28	3
IE	27	5						
EL	73	7			61	6		
ES	58	-6	62	-5				
FR	63	-15						
IT	68	-21			67	-18		
CY	54	3				0		
LV	24	-11	24	1	33	-11	33	0
LT	33	-5	33	-1	32	-3	32	5
LU	46	-2	46	-2	53	9		
HU	39	-3	39	-1	49	-11	49	-6
MT	42	-2				0		
NL	44	-3	74	7				
AT	55	-16			49	-11		
PL	56	-30	56	-25				
PT	46	-13	47	-14	58	-2		
RO	29	8	29	12	36	8	36	13
SI	41	-2	41	-1				
SK	45	-12	45	-5				
FI	49	-2						
SE	49	-19	64	-18	49	-18		
UK	35	2						

A: Επίπεδο (%), B: Διαφορά (2007-2060) σε ποσοστιαίες μονάδες
Πηγή: European Commission (2010)

2.3 Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ

Σύμφωνα με την *Ageing Report*, υπάρχουν τέσσερις παράγοντες που διαμορφώνουν τις προβλέψεις για τη μακροχρόνια εξέλιξη των δημοσίων δαπανών για συντάξεις:

α) Το αποτέλεσμα του Λόγου Εξάρτησης. Πρόκειται για το λόγο $\frac{\text{Πληθυσμός 65+}}{\text{Πληθυσμός 15-64}}$,

όπως εξετάστηκε νωρίτερα.

β) Το αποτέλεσμα του Λόγου Κάλυψης. Υπολογίζεται ως $\frac{\text{Συνταξιούχοι}}{\text{Πληθυσμός 65+}}$ και δείχνει το ποσοστό των συνταξιούχων στο σύνολο του ηλικιωμένου πληθυσμού,

γ) Το αποτέλεσμα Απασχόλησης. Δείχνει την επίπτωση του λόγου συμμετοχής στην απασχόληση, λόγω της επιμήκυνσης του εργασιακού βίου, $\frac{\text{Πληθυσμός 15-64}}{\text{Εργαζόμενοι 15-64}}$

δ) Το αποτέλεσμα του Λόγου Παροχών. Δείχνει το βαθμό επάρκειας της σύνταξης και, κατ' επέκταση, το βαθμό γενναιοδωρίας του συστήματος, $\frac{\text{Μέση σύνταξη}}{\text{Μέσος Μισθός}}$

Έχοντας ήδη εξετάσει τις προβολές για το Λόγο Εξάρτησης (Διάγραμμα 5) και το Λόγο Παροχών (Πίνακας 10), οι προβλέψεις για το αποτέλεσμα Απασχόλησης είναι ότι δεν αναμένεται να είναι σημαντικό, ιδίως για την περίοδο μετά το 2020, όπου υποτίθεται ότι η διαρθρωτική

ανεργία θα παραμείνει σταθερή. Ο Λόγος Κάλυψης αναμένεται να μειωθεί σε όλες τις χώρες (εκτός του Λουξεμβούργου) και ο μέσος όρος της ΕΕ-27 από 140% το 2007 να φτάσει το 110%, κυρίως λόγω της προσδοκίας της αύξησης της μέσης ηλικίας συνταξιοδότησης, καθώς και της μείωσης του αριθμού των συνταξιούχων μικρότερης ηλικίας (π.χ. λόγω ανικανότητας προς εργασία). Η μακροχρόνια μεταβολή των δημόσιων δαπανών για συντάξεις του Διαγράμματος 9, παρουσιάζεται στον Πίνακα 11 με την ανάλυση της επίδρασης για κάθε παράγοντα³⁰, ενώ στο Διάγραμμα 16 παρουσιάζεται η ποσοστιαία συμβολή του κάθε παράγοντα στη συνολική μεταβολή³¹.

Πίνακας 11
**Η Ανάλυση της Μεταβολής των Δημοσίων Δαπανών
για Συντάξεις στην ΕΕ-27 (2007-2060)**

% του ΑΕΠ	2007	Λόγος Εξάρτησης	Λόγος Κάλυψης	Απασχόληση	Λόγος Παροχών	Κατάλοιπο	2060
BE	10,0	7,4	-0,9	-0,5	-1,0	-0,3	14,7
BG	8,3	9,1	-3,0	-0,5	-1,8	-0,8	11,3
CZ	7,8	9,5	-3,5	-0,5	-1,2	-1,1	11,0
DK	9,1	6,5	-4,9	-0,1	-0,5	-0,7	9,2
DE	10,4	7,9	-1,9	-0,8	-2,2	-0,8	12,8
EE	5,6	4,6	-1,6	-0,2	-3,1	-0,4	4,9
IE	4,0	5,9	-1,5	-0,2	0,7	-0,3	8,6
EL	11,7	12,7	-0,4	-0,6	0,8	-0,1	24,1
ES	8,4	10,7	-0,9	-0,9	-1,7	-0,5	15,1
FR	13,0	8,4	-2,2	-0,5	-4,0	-0,7	14,0
IT	14,0	10,4	-3,2	-1,1	-5,5	-1,0	13,6
CY	6,3	10,8	1,6	-0,5	-0,3	-0,2	17,7
LV	5,4	5,7	-1,6	-0,2	-3,9	-0,4	5,1
LT	6,8	9,6	-2,4	0,0	-1,8	-0,8	11,4
LU	8,7	8,4	5,2	0,0	1,2	0,3	23,9
HU	10,9	11,3	-5,4	-0,7	-1,1	-1,0	13,8
MT	7,2	11,3	-3,1	-0,7	-0,5	-0,8	13,4
NL	6,6	6,6	-1,5	-0,2	-0,6	-0,4	10,5
AT	12,8	9,9	-2,6	-0,5	-5,0	-1,0	13,6
PL	11,6	13,4	-6,3	-1,0	-7,1	-1,8	8,8
PT	11,4	9,8	-1,7	-0,6	-4,5	-0,9	13,4
RO	6,6	13,6	-4,9	0,3	1,7	-1,5	15,8
SI	9,9	13,7	-3,5	-0,1	-0,7	-0,7	18,6
SK	6,8	11,7	-3,9	-0,6	-2,4	-1,4	10,2
FI	10,0	8,7	-3,1	-0,6	-0,9	-0,7	13,4
SE	9,5	5,6	-0,4	-0,4	-4,3	-0,6	9,4
UK	6,6	4,2	-1,4	-0,3	0,5	-0,3	9,3
ΕΕ-27	10,1	8,7	-2,6	-0,7	-2,5	-0,6	12,5

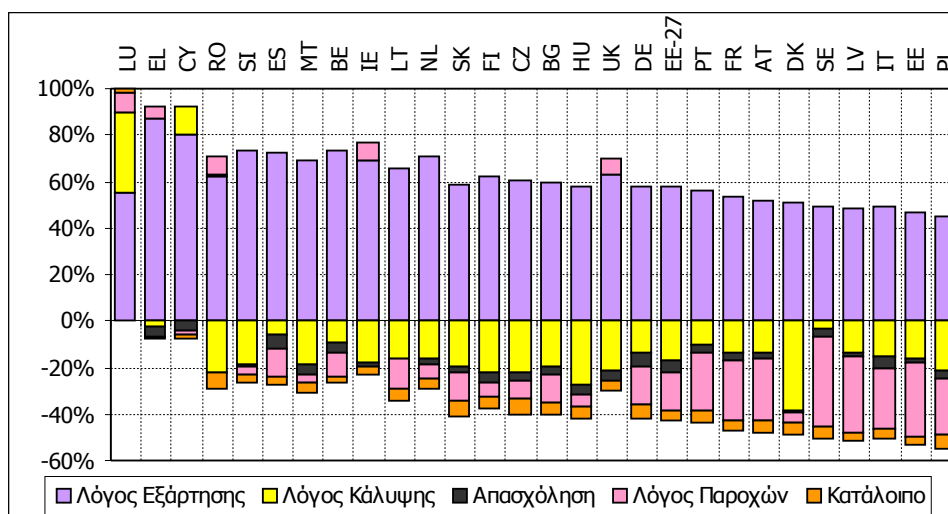
Πηγή: Ageing Report, Table 12

Παρατηρούμε ότι σε όλες της χώρες η ισχυρότερη επίδραση είναι η δημογραφική (Λόγος Εξάρτησης), όπου στο σύνολο της ΕΕ-27 ανέρχεται σε 8,7% του ΑΕΠ, ενώ όλοι οι άλλοι παράγοντες μαζί έχουν συνολική επίπτωση -6,4%, με το Λόγο Κάλυψης και το Λόγο Παροχών να είναι μακράν οι σχετικά ισχυρότεροι.

³⁰ Εκτός από τους τέσσερις παράγοντες παρουσιάζεται και μία στήλη για το κατάλοιπο, το οποίο αναφέρεται και ως Αποτέλεσμα Αλληλεπίδρασης και υπολογίζεται ως $\frac{\text{Εργαζόμενοι 15-64}}{\text{Ώρες Εργασίας 15-71}}$.

³¹ Οι χώρες κατατάσσονται κατά φθίνουσα τάξη του μεγέθους της μεταβολής της δαπάνης.

Διάγραμμα 16
**Η Ποσοστιαία Συμμετοχή των Παραγόντων Διαμόρφωσης
 των Δημόσιων Δαπανών για Συντάξεις στην ΕΕ-27 (2007-2060)**

Συμπερασματικά, βλέπουμε ότι οι δημόσιες δαπάνες για συντάξεις μακροχρόνια αναμένεται να αυξηθεί στην ΕΕ-27 κατά 2,4% του ΑΕΠ με σοβαρές διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών. Η Ελλάδα παρουσιάζει τη δεύτερη μεγαλύτερη αύξηση της τάξης του 12,4%, μέγεθος που καθιστά τα δημόσια οικονομικά μη βιώσιμα. Η αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών οφείλεται κυρίως στη δημογραφική γήρανση, αλλά συγχρόνως προδιαγράφονται και τάσεις συγκράτησής τους που προέρχεται κυρίως

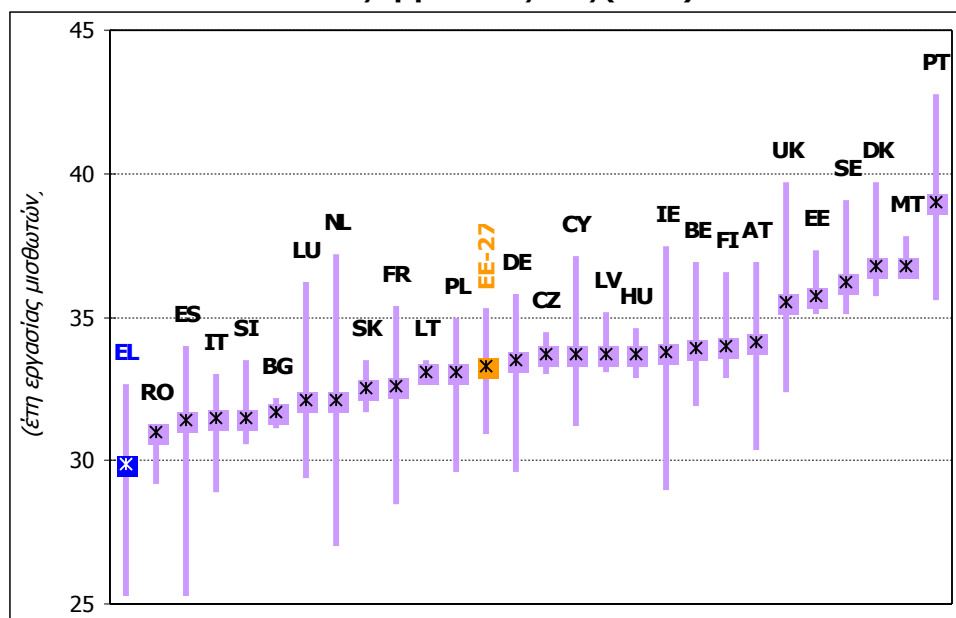
- α) από τον περιορισμό της πρόσβασης στη δημόσια σύνταξη, είτε μέσω της αύξησης των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης, άμεσα ή έμμεσα, μέσω της μεγαλύτερης σύνδεσης του ύψους της σύνταξης με το ύψος των καταβληθεισών εισφορών, είτε της μείωσης της δυνατότητας πρόωρης συνταξιοδότησης (ανικανότητας κ.λπ.), και
- β) τη χαμηλότερη γενναιοδωρία των δημόσιων ασφαλιστικών συστημάτων.

Είναι προφανές, ότι όσες χώρες δεν είχαν αναπτύξει αυτές τις δύο αντιστάσεις κατά το χρόνο υπολογισμού των προβολών, θα πρέπει να το κάνουν στο μέλλον. Συγχρόνως, οι παραπάνω ενέργειες θα έχουν άμεση επίπτωση στο βαθμό επάρκειας των συντάξεων και το βιοτικό επίπεδο που θα πρέπει να διασφαλιστούν όσο το δυνατόν περισσότερο.

Ήδη στην Ελλάδα, και στο πλαίσιο του Μνημονίου, με το ν.3863/2010 συνδέονται οι παροχές με τις εισφορές με παράλληλη θέσπιση μίας κοινωνικής σύνταξης (εγγυημένο εισόδημα για ασθενείς εισοδηματικές τάξεις άνω των 65 ετών), αλλάζει ο τρόπος υπολογισμού της σύνταξης που θα γίνεται με βάση όλο τον εργασιακό βίο, εισάγοντας το 65 έτος και τα 40 έτη εργασίας ως προϋποθέσεις για τη χορήγηση πλήρους σύνταξης, και περιορίζεται η πρόωρη συντα-

ξοδότηση, είτε λόγω ειδικών ρυθμίσεων, είτε λόγω αναπηρίας. Όπως φαίνεται εξ άλλου στο Διάγραμμα 17, η Ελλάδα παρουσιάζει το χαμηλότερο χρόνο εργασίμου βίου³² στην ΕΕ-27.

Διάγραμμα 17
Μέσος Εργασιακός Βίος (2006)

Πηγή: Eurostat

Το επόμενο βήμα για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα είναι η εισαγωγή μεταρρυθμίσεων στο ασφαλιστικό σύστημα των δημόσιων επικουρικών συντάξεων με κύριο άξονα, όπως εκτιμάται, τη στενότερη σύνδεση εισφορών και παροχών, ενώ θα έπρεπε να επανεξεταστεί η συμμετοχή του δημοσίου στη χρηματοδότηση του συστήματος, είτε άμεσα ως εργοδότης, είτε έμμεσα μέσω της θέσπισης κοινωνικών πόρων για τα επικουρικά ταμεία. Συγχρόνως η επάρκεια του συστήματος θα πρέπει να τονωθεί: Ας θυμηθούμε το Διάγραμμα 13, όπου παρά τις υψηλές δαπάνες για συντάξεις το ποσοστό φτώχειας παραμένει υψηλό, γεγονός που σηματοδοτεί την ανάγκη διοχέτευσης υψηλότερων κονδυλίων στα χαμηλότερα εισοδήματα, κάτι που θα πιέσει προς τα κάτω το Λόγο Αναπλήρωσης των υψηλότερων συντάξεων.

2.4 ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ

Η δυναμική της δημογραφικής γήρανσης κινείται απειλητικά κατά της δημοσιονομικής βιωσιμότητας. Την τρέχουσα και την επόμενη δεκαετία αναμένεται να αυξηθεί δραματικά ο αριθμός των ατόμων ηλικίας 65+ και η γενιά των baby-boomers να περάσει στη σύνταξη. Ο αριθμός των συνταξιούχων εκτιμάται να αυξηθεί περί το 22% στην ΕΕ-27³³, ενώ η αντίστοιχη αύξηση στην Ελλάδα ανέρχεται σε 24%. Για τους λόγους αυτούς, εδώ και περισσότερα από δέκα έτη

³² Στο διάγραμμα απεικονίζονται η μέγιστη, ελάχιστη και μέση τιμή των επτά κύριων επαγγελματικών ομάδων κατά ISCO88.

³³ Στη βάση του Ageing Report, Table 51. Στους υπολογισμούς δεν ελήφθησαν υπ' όψη οι AT, PT και UK.

τα κράτη μέλη έχουν ξεκινήσει προσπάθειες μεταρρύθμισης των ασφαλιστικών τους συστημάτων, τόσο στον πρώτο πυλώνα με συστημικές ή παραμετρικές παρεμβάσεις, όσο και στους άλλους δύο πυλώνες. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές διαφέρουν μεν από χώρα σε χώρα ως προς την ένταση, την έκταση και το είδος, αλλά παρουσιάζουν και κοινά χαρακτηριστικά³⁴. Αυτά είναι κυρίως ο υπολογισμός των συντάξεων στη βάση των μέσων και όχι των υψηλότερων αποδοχών του εργασιακού βίου, η αύξηση της χρονικής περιόδου καταβολής εισφορών και η επιμήκυνση του εργασιακού βίου με την αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης, η επιβράβευση της παραμονής στην εργασία και η επιβολή αντικινήτρων για πρόωρη αποχώρηση.

Η αυστηροποίηση του συστήματος συνοδεύεται με μέτρα για τη διαφύλαξη της επάρκειας των συντάξεων στα χαμηλά εισοδήματα προβλέποντας συντάξεις για βραχύβιες σταδιοδρομίες, βασικές συντάξεις ή κοινωνικές συντάξεις για ηλικιωμένους που δεν έχουν θεμελιώσει (επαρκή) συνταξιοδοτικά δικαιώματα, καθώς και καλύτερη μεταχείριση των γυναικών (λόγω διακοπής της εργασίας και χαμηλότερων αμοιβών) και ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Επίσης, υπάρχει τάση στα περισσότερα κράτη μέλη για απομάκρυνση ή μετάβαση από συστήματα DB σε συστήματα DC και η μεγαλύτερη σύνδεση μεταξύ εισφορών και παροχών, δημιουργώντας πολυεπίπεδα ασφαλιστικά συστήματα με μεγαλύτερη έμφαση σε σχήματα του δεύτερου και του τρίτου πυλώνα. Η μετακίνηση μέρους της ασφαλιστικής κάλυψης σε κεφαλαιοποιητικά σχήματα ως μέσο αναπλήρωσης ή συμπλήρωσης των μελλοντικών εισοδημάτων και ανακούφισης των δημοσίων οικονομικών από τις δημογραφικές πιέσεις εκτιμάται ότι συνεισφέρει στον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής ασφάλισης και απαντά θετικά στο ερώτημα για βιώσιμες και επαρκείς συντάξεις³⁵. Επί πλέον, η εμπειρία των χωρών που έχουν υιοθετήσει ιδιωτικά ασφαλιστικά συστήματα δείχνει ότι αυτές προσφέρουν μεγαλύτερη ποικιλία σχημάτων και υψηλότερο βαθμό επιλογών, ενώ βελτιώνουν τη διαφάνεια του συστήματος και ενθαρρύνουν την προσωπική υπευθυνότητα³⁶.

Γενικά, θεωρείται ότι η παροχή συντάξεων μέσα από σχήματα του δεύτερου και του τρίτου πυλώνα ενέχει οφέλη και κινδύνους που διαφέρουν από του πρώτου πυλώνα. Ο πρώτος πυλώνας προσφέρει υψηλό Λόγο Κάλυψης, μεγαλύτερη εξασφάλιση στην παροχή και το ύψος των συντάξεων, αν και μια οικονομική κρίση, όπως η πρόσφατη, μπορεί για δημοσιονομικούς λόγους να οδηγήσει σε μείωση των παροχών (μείωση του βαθμού αναπλήρωσης για τους συνταξιούχους), αύξηση των εισφορών (μείωση εισοδήματος για εργαζόμενους ή/και εργοδότες και αύξηση της ανεργίας), αύξηση των ορίων ηλικίας ή αλλαγές στα κριτήρια για έξοδο σε σύνταξη, όπως περιγράψαμε νωρίτερα. Επίσης, σύμφωνα με την προηγούμενη ανάλυση, ο πρώτος πυλώνας είναι σοβαρά εκτεθειμένος σε αντίξοες δημογραφικές καταστάσεις, ενώ συγ-

³⁴ Βλέπε σχετικά σε European Commission (2010b) και European Commission (2010a), που ακολούθησε το αρχικό *The Interim Joint Report on pensions of the Economic Policy Committee and the Social Protection Committee*.

³⁵ Βλέπε European Commission (2010c) *Private pension schemes: Their role in adequate and sustainable pensions*.

³⁶ Βλέπε SPC (2008)

χρόνως απαιτεί μακροχρόνια σταθερή συμμετοχή στο σύστημα και δεν αντιμετωπίζει αποτελεσματικά φαινόμενα, όπως ο διακεκομμένος εργασιακός βίος (ιδίως καταστάσεις όπως η μακροχρόνια ανεργία).

Στο σημείο αυτό υπενθυμίζουμε ότι τα αναδιανεμητικά συστήματα έχουν τη δυνατότητα, όχι μόνο να αναδιανέμουν εισόδημα μεταξύ κοινωνικών ομάδων (δηλαδή μία ομάδα να επιδοτεί μια ευπαθέστερη), αλλά και να αναδιανέμουν εισόδημα μεταξύ των γενεών. Αυτό αποτελεί μια επιθυμητή ευελιξία στην εξομάλυνση των παροχών μεταξύ των γενεών, αλλά μπορεί να αποτελέσει και πολιτικό πειρασμό προς την αντίθετη κατεύθυνση. Τέλος δεν πρέπει να ξεχνάμε τον περιορισμό που θέτει η ανάγκη δημοσιονομικής σταθερότητας, γεγονός που μπορεί να ανατρέψει τα παραπάνω και να οδηγήσει σε μεταβλητότητα και αστάθεια του συστήματος.

Από την άλλη πλευρά, τα κεφαλαιοποιητικά ασφαλιστικά σχήματα, ιδίως αυτά του ιδιωτικού τομέα, προσφέρουν παροχή η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την εισφορά του ατόμου, την οποία δεν έχει να μοιραστεί με κανέναν άλλο, όπως γίνεται στο αναδιανεμητικό σύστημα, άρα δυναμικά υψηλότερη (ή αντιθέτως, για μία συγκεκριμένη παροχή, η εισφορά θα είναι χαμηλότερη). Συγχρόνως, η παροχή αυτή είναι άμεσα συνδεδεμένη και με την απόδοση των εισφορών μέσα από το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η απόδοση του κεφαλαίου που επενδύεται, όμως, όχι απλώς δεν είναι εγγυημένη, αλλά ενέχει αρκετούς κινδύνους που καθορίζονται από την πορεία της οικονομίας και των χρηματαγορών. Στην έκταση που δεν υπάρχει κάποια διαχρονική εξομάλυνση των αποδόσεων (π.χ. με θέσπιση ανωτάτων και κατωτάτων ορίων απόδοσης), τότε είναι πιθανό σε περιόδους ύφεσης να έχουμε πολύ χαμηλούς βαθμούς αναπλήρωσης για τους μελλοντικούς συνταξιούχους. Επίσης, αν δεχτούμε ότι τα υψηλότερα εισοδήματα είναι διατεθειμένα να αναλάβουν υψηλότερους κινδύνους, τότε αν δεν υπάρχει αρκετή ρύθμιση για την κατανομή κινδύνων είναι πιθανό τα χαμηλότερα εισοδήματα να αντιμετωπίσουν πρόβλημα επάρκειας συνταξιοδοτικού εισοδήματος.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι τα δύο συστήματα, το αναδιανεμητικό του πρώτου πυλώνα, και το κεφαλαιοποιητικό του δεύτερου και τρίτου πυλώνα (πρέπει να) δρουν συμπληρωματικά. Το μεν πρώτο προσφέροντας αρκετή εξασφάλιση και εισοδηματική επάρκεια, κυρίως στα χαμηλότερα εισοδήματα, το δε δεύτερο ενισχύοντας το βαθμό αναπλήρωσης εισοδήματος και αποσβένοντας δυναμικούς δημοσιονομικούς κραδασμούς. Υπ' αυτή την έννοια, τα δύο συστήματα είναι μέρη ενός συνολικού ασφαλιστικού συστήματος, άρα πρέπει να υπακούουν σε ενιαίο σχεδιασμό και οι εκατέρωθεν μεταρρυθμίσεις να παρακολουθούνται εξ ίσου για τις επιδόσεις τους. Το πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων αυτών αποτυπώνεται σε αδρές γραμμές στις συστάσεις του OECD³⁷: Μακρύτεροι εργασιακοί βίοι, επικέντρωση στις εισοδηματικά ασθενέστερες τάξεις και συμπλήρωση του εισοδήματος από ιδιωτικές συντάξεις.

³⁷ Βλέπε "Three Solutions to the Pensions Paradox" σε OECD (2011) *Pensions at a Glance 2011*.

3. Ο 2^{ος} ΚΑΙ Ο 3^{ος} ΠΥΛΩΝΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ-27

3.1 ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΕΕ-27

Όπως προκύπτει από τη διαθέσιμη πληροφόρηση (βλέπε Πίνακα 12), ο 2^{ος} πυλώνας (δηλαδή η ασφάλιση μέσω επαγγελματικών ταμείων) έχει αναπτυχθεί στις 18 από τις 27 χώρες της Ε.Ε.³⁸ Σε πέντε από αυτές το σύστημα είναι εν μέρει υποχρεωτικό (για μεν τις ES, ΙΕ και CY είναι υποχρεωτικό στο δημόσιο τομέα, για δε τις PT και SI για τους επαγγελματίες), ενώ για δύο (NL και AT) είναι πλήρως υποχρεωτικό. Ο 3^{ος} πυλώνας είναι ανεπτυγμένος σε όλες τις χώρες, κυρίως σε προαιρετική βάση, αν και σε μερικές χώρες απαντάται υποχρεωτικότητα, συνήθως για σχετικά νέους ή προσφάτως εισελθόντες στην αγορά εργασίας.

Πίνακας 12
Ο 2^{ος} και 3^{ος} Πυλώνας στην ΕΕ-27

Χώρα	2ος Πυλώνας	3ος Πυλώνας
BE	Π	Π
BG	Π	Π+Υ
CZ	Χ	Π
DK	Π	Π
DE	Π	Π
EE	Χ	Π+Υ
EL*	Χ	Π
ES	Π+Υ	Π
FR	Π	Π
IE	Π+Υ	Π
IT	Π	Π
CY	Π+Υ	Π
LV	Χ	Π
LT	Χ	Π
LU	Π	Π
HU	Χ	Π+Υ
MT	?	Π
NL	Υ	Π
AT	Υ	Π
PL	Π	Π+Υ
PT	Π+Υ	Π
RO	-	Υ
SI	Π+Υ	Π
SK	Χ	Π+Υ
FI	Π	Π
SE	Π	Π+Υ
UK	Π	Π

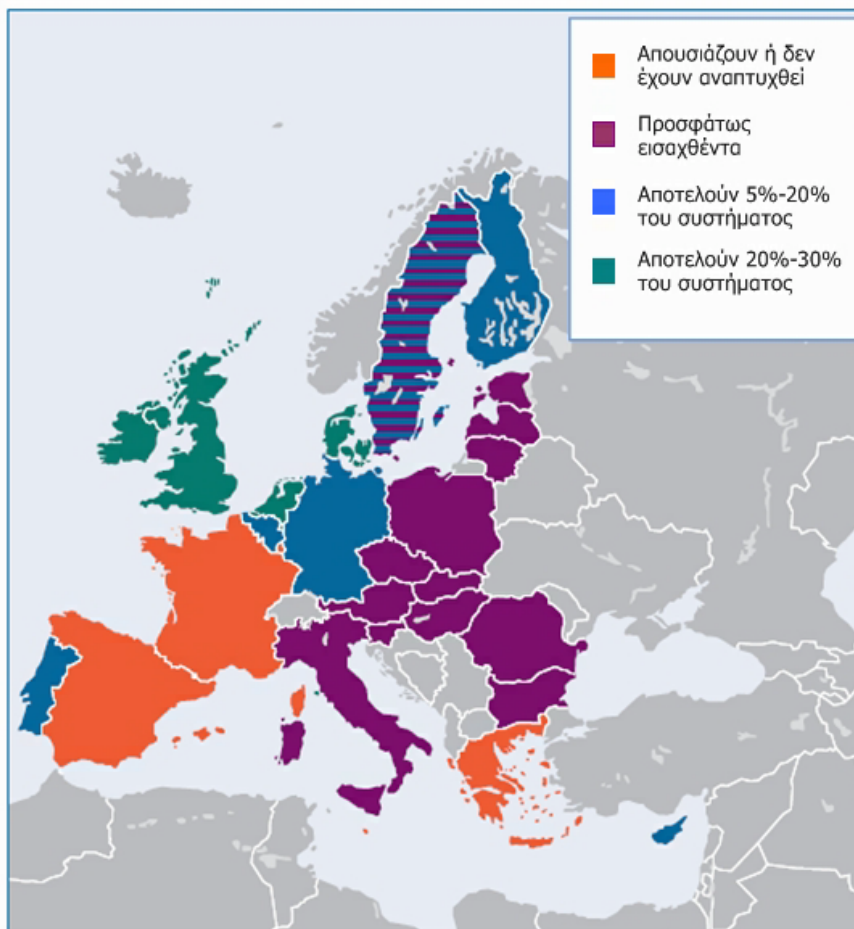
Χ: Δεν υπάρχει - Π: Προαιρετικά -
Υ: Υποχρεωτικά - Π+Υ: Μικτό σύστημα -
?: Αμελητέα έκταση
* Για την Ελλάδα η σχετική Έκθεση αναφέρει "Χ", αν και θα έπρεπε "?"
Πηγή: European Commission (2010)
"Annexes to the Interim EPC-SPC Joint Report on Pensions", σελ. 5

Όπως έχουμε δει μέχρι τώρα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση κυριαρχούν τα συνταξιοδοτικά σχήματα του πρώτου πυλώνα, τα οποία έχουν δημόσιο (και συνήθως αναδιανεμητικό) χαρακτήρα. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει μία γενικά παραδεκτή ταξινόμηση, ενώ αρκετές είναι οι αδυναμίες στατιστικής καταγραφής των μεγεθών, δεν υπάρχουν αρκετά ακριβή και συγκρίσιμα στοιχεία. Σε κάθε περίπτωση, η εκτίμηση για την ανάπτυξη του ασφαλιστικού συστήματος στον ιδιωτικό τομέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ότι βρίσκεται σε χαμηλό, αλλά αυξανόμενο επίπεδο, με

³⁸ Σε αυτές τις χώρες συγκαταλέγεται και η Ελλάδα, δεδομένου του αμελητέου μεγέθους του συγκεκριμένου τύπου ασφάλισης (όπως και η MT), τουλάχιστον όσο αφορά τη δαπάνη του συστήματος για συντάξεις. Στα ελληνικά δεδομένα γίνεται πιο αναλυτική αναφορά παρακάτω.

σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών, όπως φαίνεται σχηματικά στον χάρτη του Διαγράμματος 18. Στο ένα άκρο βρίσκονται η Ιρλανδία, το Η.Β., η Ολλανδία και η Δανία, με 20% έως 30% του συνολικού ασφαλιστικού συστήματος να καλύπτεται από τον ιδιωτικό τομέα³⁹, ενώ στο άλλο άκρο με ελάχιστη συμβολή του ιδιωτικού τομέα βρίσκονται η Ισπανία, η Γαλλία, η Μάλτα και η Ελλάδα. Όπως μπορούμε να διακρίνουμε, το μέγεθος των χωρών δεν παίζει ιδιαίτερο ρόλο, ενώ σε πολλές χώρες ο ιδιωτικός τομέας έχει αρχίσει να δραστηριοποιείται σχετικά πρόσφατα.

Διάγραμμα 18
Η Ανάπτυξη Ιδιωτικών Συνταξιοδοτικών Σχημάτων στην Ε.Ε.

Πηγή: European Commission (2010c)

Τα σχήματα του δεύτερου και τρίτου πυλώνα δεν είναι εύκολο να κατηγοριοποιηθούν, καθώς υπάρχουν σε μεγάλη ποικιλία. Συναντάμε περιπτώσεις υποχρεωτικών κεφαλαιοποιητικών συστημάτων (mandatory funded schemes), με το να δημόσιο συμμετέχει ενεργά σε σχήματα με κεφαλαιοποιητικό χαρακτήρα και τη διαχείριση να γίνεται από ιδιωτικούς φορείς, αλλά και δημόσιους, όπως στη LV και την ΡΤ⁴⁰. Αυτά τα σχήματα βρίσκονται στα όρια του πρώτου πυ-

³⁹ Οι χώρες αυτές είχαν παραδοσιακά αναπτυγμένο τον ιδιωτικό τομέα, λόγω του περιορισμού του πρώτου πυλώνα στη παροχή χαμηλών βασικών συντάξεων.

⁴⁰ Από αυτή την άποψη θυμίζει δικά μας επικουρικά ταμεία, αλλά το ύψος των εισφορών μπορεί να μεταβάλλεται. Τα ελληνικά επικουρικά ταμεία, έστω και αν έχουν κάποιο, στοιχειώδη έστω, κεφαλαιοποιητικό χαρακτήρα θα πρέπει να

λώνα. Χώρες όπως οι BG, DK, EE, IT, LT, LV, AT, SK, FI και SE έχουν εισαγάγει ιδιωτικά σχήματα υποχρεωτικής ή οιονεί υποχρεωτικής συμμετοχής όλων ή μέρους των ασφαλισμένων⁴¹.

Τα σχήματα επαγγελματικής ασφάλισης, όπως είδαμε, είναι στενά συνδεδεμένα με την απασχόληση ή το επάγγελμα. Και στην κατηγορία αυτή βρίσκουμε αρκετές διαφοροποιήσεις: Η συμμετοχή μπορεί να είναι υποχρεωτική ή οιονεί υποχρεωτική μέσω συλλογικών συμβάσεων (όπως σε DK, NL και SE), ή η συμμετοχή μπορεί να είναι προαιρετική για εργαζόμενους και εργοδότες (BE, DE, ES και IT), ή να προκύπτει από τη συμμετοχή σε συνδικάτο, ή το σχήμα να δημιουργείται σε επίπεδο επιχείρησης, ή η συμμετοχή να απορρέει από ατομικές συμφωνίες ή πρωτοβουλία της επιχείρησης που προσφέρει ασφαλιστική κάλυψη μέσω του ισολογισμού της (book reserves), ή ομαδικά ασφαλιστικά συμβόλαια. Σε UK και IE η συμμετοχή σε επαγγελματικά ασφαλιστικά προγράμματα γίνεται μέσω του εργοδότη.

Στην παρούσα ανάλυση, όπως έχει γίνει αντιληπτό, περιλαμβάνεται και η ατομική ασφάλιση, εκτός των προγραμμάτων αποταμίευσης. Τα σχήματα ατομικής ασφάλισης έχουν δυσκολία να αναγνωριστούν, επειδή είναι δύσκολο να διακρίνουμε αν οι εισφορές προορίζονται για παροχή σύνταξης ή κάποιου άλλου είδους ωφέλημα, όπως οι εφ' άπαξ αποζημιώσεις από αποταμιευτικά προγράμματα. Επίσης, σε τέτοιου είδους σχήματα υπάρχουν περιπτώσεις όπου συμμετέχουν και οι εργοδότες, ιδιώτες (SK, LV, CZ, αλλά και η Ελλάδα) ή το δημόσιο (CZ και DE). Σε αυτά τα προγράμματα ο ασφαλισμένος μπορεί να έχει πρόσβαση είτε μέσω του συνδικάτου ή της επαγγελματικής ένωσης του (CZ, ES, SK και UK), είτε μέσω ατομικών συμβολαίων με ασφαλιστικά ταμεία, ασφαλιστικές εταιρείες ή φορείς συνταξιοδοτικών αποταμιεύσεων (DE και FR). Τα γενικά αποταμιευτικά προγράμματα, χωρίς ιδιαίτερα συνταξιοδοτικά χαρακτηριστικά είναι αρκετά διαδεδομένα σε όλες τις χώρες.

3.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Η πληθυσμιακή κάλυψη των υποχρεωτικών κεφαλαιοποιητικών σχημάτων (όλα DC) και των σχημάτων επαγγελματικής ασφάλισης (που έχουν ισχυρό χαρακτήρα DB) κυμαίνεται σημαντικά μεταξύ των χωρών. Από τις 24 χώρες για τις οποίες παρουσιάζονται στοιχεία (λείπουν CZ, EL και MT), οι πέντε (DK, IT, AT, PL και SE) δραστηριοποιούνται και στους δυο τομείς. Επίσης, τέσσερις χώρες (DK, LV, NL και SE) παρουσιάζουν πολύ υψηλή κάλυψη >75%, εννέα χώρες (BE, BG, DE, EE, HU, AT, PL, SI και SK) παρουσιάζουν υψηλή κάλυψη (50%-75%), πέντε χώρες (IE, IT, CY, RO και UK) παρουσιάζουν μέση κάλυψη (25%-50%) και οι υπόλοιπες πέντε χώρες (ES, FR, LU, PT και FI) παρουσιάζουν χαμηλή κάλυψη (Πίνακας 13). Σε κάθε πε-

θεωρούνται μέρος του πρώτου πυλώνα, λόγω της υποχρεωτικότητας συμμετοχής και της αρχής PAYG που ακολουθούν.

⁴¹ Για μια γενική επισκόπηση βλέπε European Commission (2010c), ενώ για περισσότερες λεπτομέρειες για τα συστήματα αυτών βλέπε SPC (2008).

ρίπτωση θα πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ των χωρών με ώριμα ασφαλιστικά συστήματα και εκείνων που τώρα αναπτύσσονται.

Πίνακας 13
Η Πληθυσμιακή Κάλυψη της Μη Δημόσιας Ασφάλισης

	Υποχρεωτικό-κεφαλαιοποιητικό	Επαγγελματική ασφάλιση
BE		51% εργατικού δυναμικού
BG	54,7% εργατικού δυναμικού	
DK	85%-87% ενεργού πληθυσμού	73% ενεργού πληθυσμού
DE		60-65% μισθωτών
EE	50,5% εργαζομένων	
ES		8% ενεργού πληθυσμού
FR		15% ενεργού πληθυσμού
IE		40,1% εργαζομένων
IT	25% μισθωτών ιδιωτικού τομέα	31% δυνητικών συμμετεχόντων
CY		43% εργαζομένων
LV	78% ενεργού πληθυσμού	
LT	43,5% εργατικού δυναμικού	
LU		5,4% ενεργού πληθυσμού
HU	59,7% ενεργού πληθυσμού	
NL		90% εργαζομένων
AT	51% εργατικού δυναμικού	13,2% εργατικού δυναμικού
PL	71,7% εργαζομένων	<1% ενεργού πληθυσμού
PT		3,7% του εργατικού δυναμικού
RO	44% εργαζομένων	
SI		51,5% ενεργού πληθυσμού
SK	65,8% εργαζομένων	
FI		8% πληθυσμού
SE	100% εργαζομένων	>90% εργαζομένων
UK		47,1% εργαζομένων

SPC (2008) *Privately Managed Funded Pension Provision and Their Contribution to Adequate And Sustainable Pensions*, Table 2.

Επίσης, θα πρέπει να τονίσουμε τη σημασία ύπαρξης υποχρεωτικότητας σε κεφαλαιοποιητικά σχήματα, ως μέσο διασφάλισης της επάρκειας των συντάξεων και διαφύλαξης της δημοσιονομικής σταθερότητας, καθώς με τον τρόπο αυτό είναι δυνατό να διοχετεύεται αποταμίευση από το δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα και οι όποιες επιπτώσεις στην επάρκεια των συντάξεων δεν είναι επιλογή του ασφαλισμένου. Αξίζει, επίσης, να προσέξουμε την άποψη⁴² ότι οι εργαζόμενοι μπορεί να θεωρούν μωπικά τις μελλοντικές τους ανάγκες και να είναι απαισιόδοξοι σχετικά με το προσδόκιμο ζωής. Αυτό, σε συνδυασμό με τη φυσική αποφυγή λήψης απόφασης, όταν υπάρχουν πολλές επιλογές, μπορεί να οδηγήσει σε ματαιώση ή αναβολή της αποταμίευσης. Υπάρχουν περιπτώσεις, όπου η συμμετοχή σε κεφαλαιοποιητικά συστήματα ενθαρρύνεται από το κράτος και η επιλογή επαφίεται στον ασφαλισμένο (soft compulsion) και περιπτώσεις όπου η συμμετοχή είναι υποχρεωτική για όλους ή ομάδες εργαζομένων (π.χ. νέους) (hard compulsion)⁴³.

⁴² Βλέπε SPC (2008), σελ. 23.

⁴³ Βλέπε σχετικά σε SPC (2008).

Σε πολλές χώρες της ΕΕ-27 υπάρχουν υποχρεωτικά κεφαλαιοποιητικά σχήματα και για το λόγο αυτό έχουμε και τα υψηλά ποσοστά του πίνακα 13. Τα σχήματα αυτά συνήθως έχουν κάποια όρια ηλικίας για την υποχρεωτική συμμετοχή (εκτός από τη SE), ενώ η SE NL έχουν εισοδηματικά κριτήρια (κάτω από κάποιο εισόδημα η συμμετοχή είναι προαιρετική). Το BE έχει οιονεί υποχρεωτικό σύστημα σε διάφορους κλάδους, οι BG και DK για όλους τους μισθωτούς, ενώ στις ES, HU, LV, PL, RO, SE και SK καλύπτονται υποχρεωτικά μισθωτοί και αυταπασχολούμενοι. Τέλος, οι EE, NL, και AT (εν μέρει) έχουν επεκτείνει την υποχρεωτική κάλυψη και στο δημόσιο τομέα, ενώ στη SI η κάλυψη είναι υποχρεωτική για τα βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα. Το γεγονός, ότι τα συστήματα του δεύτερου πυλώνα που περιγράφηκαν παραπάνω δεν έχουν ακόμα ωριμάσει στις περισσότερες χώρες, σημαίνει ότι επιπτώσεις στο Βαθμό Αναπλήρωσης θα υπάρξουν για όσους εισήλθαν πρόσφατα στο σύστημα και τις μεταγενέστερες γενιές, καθώς μόνο σε IE και NL τα σχήματα αυτά είναι αναπτυγμένα και κατά δεύτερο λόγο σε DK, SE και UK και ακόμα λιγότερο σε DE και CY.

Πίνακας 14

Η Αναλογία Συμμετοχής Δημόσιου-Μη Δημόσιου Τομέα στο net TRR

	2006	2046
BE	91 - 9	80 - 20
CZ	100 - 0	100 - 0
DK	84 - 16	55 - 51
DE	90 - 10	75 - 25
EL	100 - 0	100 - 0
ES	100 - 0	100 - 0
FR	100 - 0	100 - 0
IE	46 - 54	57 - 43
IT	100 - 0	80 - 20
CY	90 - 10	85 - 15
LV	100 - 0	51 - 49
LT	100 - 0	62 - 38
LU	100 - 0	100 - 0
HU	100 - 0	75 - 25
MT	100 - 0	100 - 0
NL	40 - 60	40 - 60
AT	100 - 0	100 - 0
PL	100 - 0	56 - 44
PT	100 - 0	100 - 0
SI	100 - 0	100 - 0
SK	100 - 0	56 - 44
FI	100 - 0	100 - 0
SE	78 - 22	65 - 35
UK	78 - 22	68 - 32

Πηγή: SPC (2008)

Το γεγονός αυτό απεικονίζεται στον Πίνακα 14, όπου παρατίθενται οι εκτιμήσεις της SPC για την αναλογία συμμετοχής των δύο πυλώνων στη διαμόρφωση του Καθαρού Θεωρητικού Βαθμού Αναπλήρωσης (net TRR) για ένα άτομο που συνταξιοδοτείται το 2006 και ένα άλλο που συνταξιοδοτείται το 2046⁴⁴.

Όπως παρατηρούμε, σε 9 από τις 24 χώρες που περιλαμβάνει η άσκηση ο Βαθμός Αναπλήρωσης παραμένει 100%-0%, ενώ στις χώρες που ο 2^{ος} πυλώνας είναι ήδη αναπτυγμένος η συμμετοχή παραμένει σταθερή (μειώνεται μάλιστα στην IE). Οι αυξήσεις που σημειώνονται στη συμμετοχή του μη δημόσιου τομέα προέρχονται κυρίως από την ανάπτυξη υποχρεωτικών κεφαλαιοποιητικών σχημάτων.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό των κεφαλαιοποιητικών σχημάτων πυλώνα που περιγράψαμε παραπάνω είναι η στροφή τους σε συστήματα DC (όπου οι κίνδυνοι φέρονται από τον ασφαλισμένο). Τα μεν υποχρεωτικά κεφαλαιοποιητικά σχήματα, όπως είδαμε, είναι όλα DC, τα

⁴⁴ Αναφέρεται σε έναν υποθετικό εργαζόμενο, ο οποίος συνταξιοδοτείται στα 65, μετά από 40 έτη εργασίας, με την υπόθεση καθαρής ετήσιας απόδοσης 2,5%.

δε σχήματα επαγγελματικής ασφάλισης έχουν αρχίσει και υποκαθιστούν τα προγράμματα DB με αντίστοιχα DC σε μία προσπάθεια να μειώσουν το κόστος των εισφορών⁴⁵, χωρίς να μειωθεί το ύψος των παροχών και να υπάρξει καλύτερη κατανομή των κινδύνων. Στο πλαίσιο αυτό απαντώνται και σχήματα συλλογικών προκαθορισμένων εισφορών (CDC-Collective Defined Contributions) με συλλογικές συμβάσεις των κοινωνικών εταιριών και χρηματοδότηση κυρίως από εταιρικά κεφάλαια (π.χ. NL).

Γενικά, μόνο σε τέσσερις χώρες (DK, IE, NL και UK) ιδιωτικά σχήματα συνεισφέρουν ένα αξιόλογο ποσοστό (20%-30%) της συνταξιοδότησης. Σε τέσσερις χώρες (BE, DE, CY και FI) το ποσοστό αυτό κυμαίνεται από 5% έως 20%, ενώ στις υπόλοιπες χώρες τα ιδιωτικά σχήματα είτε δεν είναι αναπτυγμένα, είτε έχουν εισαχθεί σχετικά πρόσφατα και βρίσκονται ακόμα στη φάση της ωρίμανσης⁴⁶. Για την Ελλάδα, η εκτίμηση στη βάση των στοιχείων⁴⁷ των πινάκων 3 και 18 είναι περίπου 4%.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι αν και το συνολικό μέγεθος των ιδιωτικών σχημάτων είναι σχετικά μικρό, η δυναμική που έχει αναπτύξει είναι αρκετά ισχυρή. Αυτό εμμέσως προκύπτει και από το συνδυασμό των Πινάκων 12 και 19 του "Ageing Report", όπου για μία ομάδα χωρών προκύπτει ότι η δαπάνη για συντάξεις από ιδιωτικούς φορείς ως ποσοστό του ΑΕΠ αναμένεται να αυξηθεί 2,2 π.μ. κατά μέσο όρο (Πίνακας 15).

Πίνακας 15
Η Μη Δημόσια Δαπάνη για Συντάξεις (2007-2060)

	% του ΑΕΠ						
	2007	Λόγος Εξάρτησης	Λόγος Κάλυψης	Απασχόληση	Λόγος Παροχών	Κατάλοιπο	2060
BG	0,0	0,0	-0,2	0,0	0,0	2,0	1,7
DK	5,6	0,0	-3,1	-0,1	-0,3	6,7	8,9
EE	0,0	0,0	-0,2	0,0	-0,5	2,5	1,8
IE	1,2	0,0	-0,6	-0,1	0,2	1,9	2,7
ES	0,6	0,0	0,0	-0,1	-0,2	1,0	1,3
LV	0,0	0,0	-0,4	0,0	-1,3	6,7	4,9
LT	0,0	0,0	-0,3	0,0	-0,2	2,5	1,9
HU	0,0	0,0	0,9	0,0	-1,3	2,5	2,2
NL	5,1	0,0	-1,2	-0,1	-0,6	8,8	12,1
PL	0,0	0,0	-0,2	0,0	-0,5	2,5	1,8
PT	0,6	0,0	0,1	0,0	-0,4	0,2	0,6
RO	0,0	0,0	-0,2	0,0	0,0	2,2	1,9
SI	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,7
SK	0,0	0,0	-0,3	0,0	-0,3	2,8	2,2
SE	2,7	0,0	-0,1	-0,1	-1,9	4,3	5,0
Μ.ό.	1,1	0,0	-0,4	0,0	-0,5	3,2	3,3

⁴⁵ Οι ενδείξεις είναι ότι σε σχήματα DC η συμμετοχή των εργοδοτών είναι σημαντικά χαμηλότερη από ό,τι σε σχήματα DB, ενώ οι συνολικές εισφορές σχημάτων DC ανέρχονται περίπου στο μισό των σχημάτων DB. Υπ' αυτή την έννοια η μετακίνηση σε σχήματα DC μπορεί να σηματοδοτεί χαμηλότερα εισοδήματα στο μέλλον.

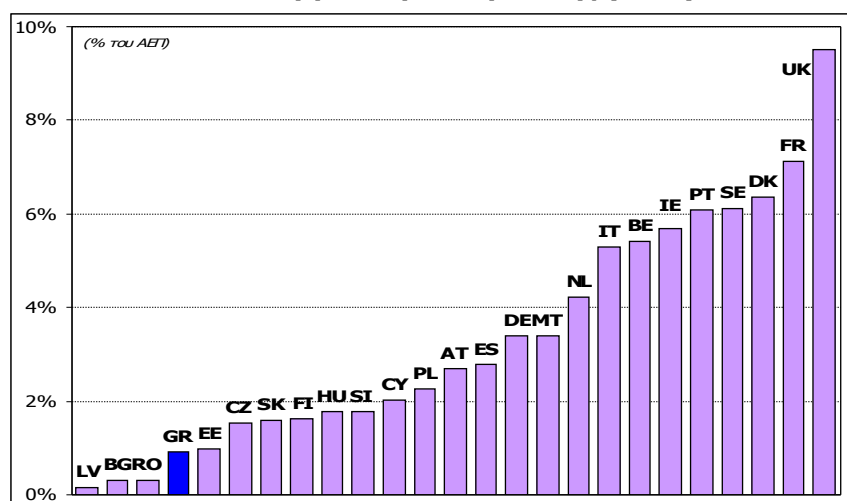
⁴⁶ Βλέπε SPC (2008), ό.π.

⁴⁷ Εδώ συνδυάζονται στοιχεία που προέρχονται από τη Eurostat και τις ασφαλιστικές εταιρείες.

Το αποτέλεσμα αυτό είναι άμεσα συγκρίσιμο με τις 3 π.μ. αύξησης των δαπανών για δημόσιες συντάξεις που προκύπτει για την ίδια ομάδα χωρών δημοσίων συντάξεων (και 2,4 π.μ. για την ΕΕ-27 του Πίνακα 11 παραπάνω). Ενδιαφέρον έχει επίσης να παρατηρήσουμε τη μηδενική συμμετοχή του Λόγου Εξάρτησης, καθώς και την πολύ μικρότερη σε σχέση με τις δημόσιες συντάξεις συμμετοχή του Λόγου Κάλυψης και του Λόγου Παροχών.

Ειδικά για τον τρίτο πυλώνα των ατομικών ασφαλίσεων η στατιστική πληροφόρηση δεν είναι είναι τόσο πλούσια ούτε απολύτως συγκρίσιμη, όσο για τους δύο άλλους πυλώνες, κυρίως επειδή η αναφορά γίνεται σε ασφάλειες ζωής, οι οποίες εκτός από συντάξεις γήρατος ή επιζώντων μπορούν να περιλαμβάνουν και πολλά άλλα προϊόντα (π.χ. αποζημιώσεις για αναπηρία ή ανικανότητα προς εργασία, ασφαλίσεις υγείας κ.λπ.). Επίσης, έχει ήδη αναφερθεί ότι η διάκριση των ασφαλειών αυτών από αποταμιευτικά προγράμματα, τα οποία πολλές φορές έχουν και δευτερεύουσες ασφαλιστικές παροχές, είναι δύσκολο να γίνει.

Διάγραμμα 19
Η Δαπάνη για Ασφάλιστρα Ζωής (2009)

Πηγή: CEA (2010b)

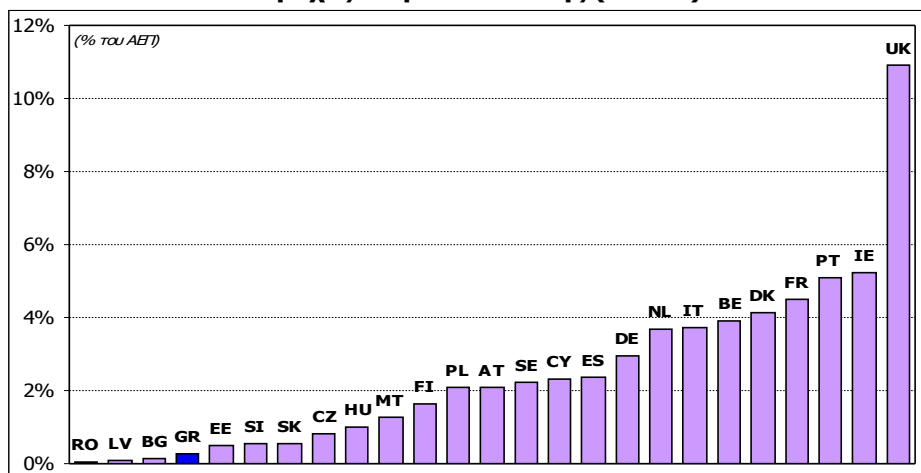
Στο Διάγραμμα 19⁴⁸ και σύμφωνα με τα στοιχεία της CEA⁴⁹ μπορούμε να δούμε ότι το ύψος της δαπάνης για ασφάλιστρα (premiums- το αντίστοιχο των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης) παρουσιάζουν σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των χωρών, όπου, μάλιστα, η σχετική δαπάνη για το UK είναι άμεσα συγκρίσιμη στο μέγεθος με τις εισφορές για συντάξεις του Πίνακα 4. Όπως παρατηρούμε στο παραπάνω διάγραμμα, υπάρχει μία ομάδα χωρών με ασφάλιστρα ζωής πάνω από 4% του ΑΕΠ, στις οποίες περιλαμβάνονται οι χώρες με υψηλά ποσοστά του Πίνακα 15. Η Ελλάδα βρίσκεται στο κάτω άκρο του φάσματος με 0,9%. Την ίδια περίπου ει-

⁴⁸ Το Λουξεμβούργο παρουσιάζει ποσοστό 29,3% του ΑΕΠ. Δεν παρουσιάζεται στο Διάγραμμα, επειδή στον κύκλο εργασιών είναι πολύ υψηλό το ποσοστό διασυννοριακών συναλλαγών.

⁴⁹ Comité Européen des Assurances. Πρόκειται για την ομοσπονδία τριάντα τριών εθνικών ασφαλιστικών ενώσεων. Ιδρύθηκε το 1953 και έχει έδρα στις Βρυξέλλες.

κόνα έχουμε και στο Διάγραμμα 20 για τις παροχές των ασφαλειών ζωής με το UK να παρουσιάζει διπλάσιο ποσοστό από τον δεύτερο.

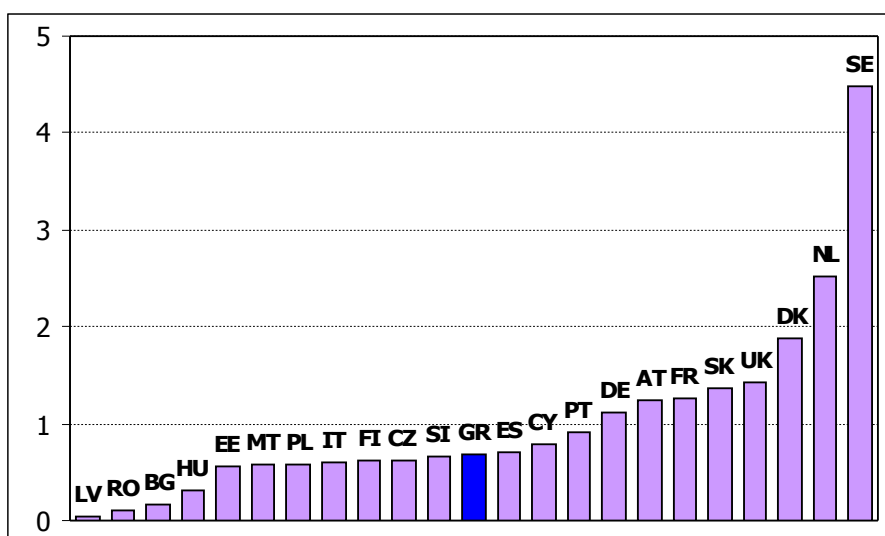
Διάγραμμα 20
Παροχές Ασφαλειών Ζωής (2009*)

Πηγή: CEA (2010b)
GR, HU και SK: 2006

Στοιχεία για τον αριθμό των ασφαλισμένων δεν υπάρχουν, αλλά μόνο για τον αριθμό των ασφαλιστηρίων συμβολαίων που μπορεί όμως να είναι πολλαπλά, δεδομένου ότι ένας ασφαλισμένος μπορεί να έχει περισσότερες από μία ασφάλειες ζωής, αλλά και πολλαπλές συμπληρωματικές καλύψεις στο κύριο συμβόλαιο. Σε κάθε περίπτωση, ο αριθμός των ασφαλιστηρίων συμβολαίων ανά κάτοικο, όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 21, μας δίνει μία ένδειξη του βαθμού ανάπτυξης του κλάδου σε κάθε χώρα, με SE, NL και DK να παρουσιάζουν υψηλά μεγέθη (από σχεδόν 2 και πάνω) και οι υπόλοιποι να αποκλιμακώνονται ομαλά μέχρι το 0.

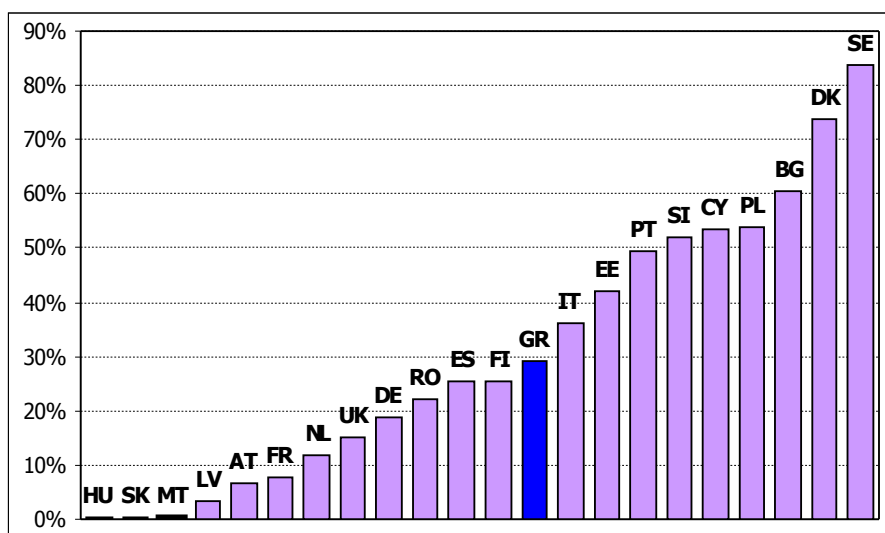
Διάγραμμα 21
Αριθμός Ασφαλιστηρίων Συμβολαίων Ζωής ανά Κάτοικο (2009*)

Πηγή: CEA (2010b), * CY, FR, HU, NL, RO και SK: 2006- GR: 2003- LU: 2007

Κατανοώντας ότι στον δεύτερο και τρίτο πυλώνα δραστηριοποιούνται ασφαλιστικές εταιρείες, αλλά και φορείς που δεν είναι ασφαλιστικές εταιρείες, σύμφωνα με τη διαθέσιμη πληροφόρηση από τη CEA, οι δύο πυλώνες αντιπροσωπεύουν το 31% των ασφαλιστρών όλου του συστήματος, από τα οποία οι ασφαλιστικές εταιρείες παράγουν περίπου το 20% του συστήματος (8,6%+11,4%), με μερίδια αγοράς 47% και 91% για το δεύτερο και τρίτο πυλώνα αντιστοίχως⁵⁰. Αντιστοίχως, εκτιμάται ότι οι ασφαλιστικές εταιρείες αντιπροσωπεύουν το 18% των συνολικών παροχών και των τριών πυλώνων.

Διάγραμμα 22

Το Ποσοστό Ομαδικών Συμβολαίων στο σύνολο των Ασφαλίσεων Ζωής (2009*)

Πηγή: CEA (2010b), * CY, FR, NL, RO και SK: 2006 - GR: 2003 - LV: 2005 - PL: 2007

Τέλος, αξίζει να αναφερθούμε στο ύψος των ομαδικών συμβολαίων, τα οποία εφ' όσον έχουν επαγγελματικό χαρακτήρα (και όχι, για παράδειγμα, οικογενειακό) συνορεύουν άμεσα με τα σχήματα επαγγελματικής ασφάλισης του δεύτερου πυλώνα (Διάγραμμα 22). Εδώ φαίνεται μάλλον καθαρά ότι η υποχρεωτικότητα της ασφάλισης σε κεφαλαιοποιητικά συστήματα σε ορισμένες χώρες, όπως η SE, DK και η BG, είναι ο λόγος που τα ομαδικά συμβόλαια καλύπτουν από 61% έως 84% στις χώρες αυτές.

Συμπερασματικά, μετά τις μεταρρυθμίσεις της τελευταίας δεκαετίας, οι δύο πυλώνες, στους οποίους δραστηριοποιείται ουσιαστικά ο ιδιωτικός τομέας, φαίνεται να διαμορφώνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο σε μία υπολογίσιμη αξία του ασφαλιστικού συστήματος. Τα χαρακτηριστικά των ασφαλιστικών σχημάτων που εξετάσαμε παραπάνω δίνουν σοβαρές ενδείξεις ότι η επέκταση του ιδιωτικού τομέα στο σύστημα ασφάλισης μπορεί να βοηθήσει τόσο στο θέμα της δημοσιονομικής διατηρησιμότητας, όσο και στη διασφάλιση της επάρκειας,

Όσον αφορά στο πρώτο, ο ίδιος ο χαρακτήρας του συστήματος PAYG θέτει ένα πρόβλημα. Η σχετική συρρίκνωση του κράτους στον τομέα αυτό σημαίνει μείωση τόσο των δαπανών, όσο

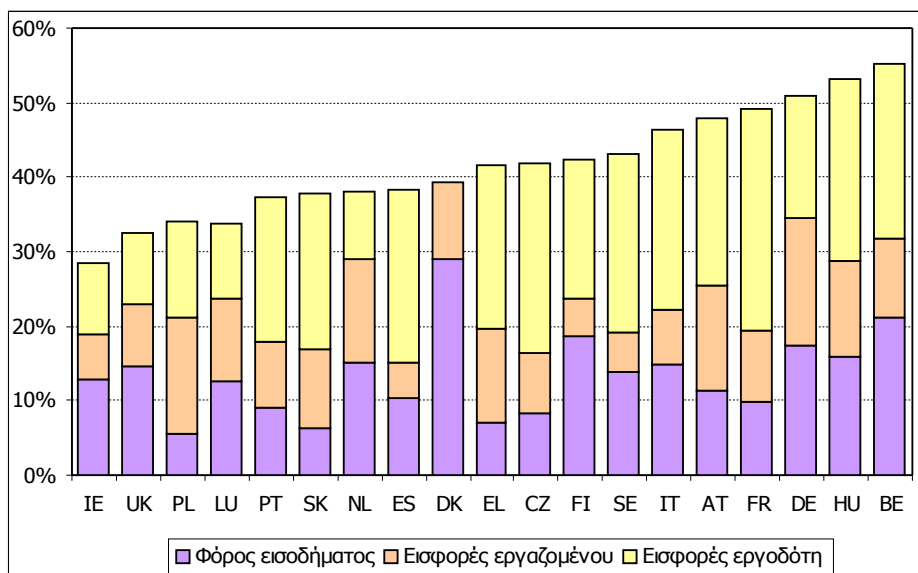
⁵⁰ Βλέπε σε CEA (2007) Τα στοιχεία περιλαμβάνουν και άλλες χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπάρχει δε η πιθανότητα υπερεκτιμήσεων.

και των εσόδων από εισφορές. Οι μεν εισφορές, όμως, μειώνονται άμεσα, οι δε δαπάνες θα μειωθούν στο μέλλον. Η λύση εδώ φαίνεται να έρχεται από την επιμήκυνση του εργασιακού βίου, η οποία μπορεί να αυξήσει τη διαχρονική συνεισφορά των ενταγμένων στον πρώτο πυλώνα. Σε μία τέτοια περίπτωση, η μεταφορά αποταμιεύσεων από τον πρώτο στους άλλους δύο πυλώνες θα μπορέσει να δράσει θετικά στην αναπλήρωση των εισοδημάτων, εφ' όσον η ιδιωτική ασφάλιση προσφέρει αποδόσεις τουλάχιστον όσο και η δημόσια και συνδυαστεί με τη την έμφαση στη στήριξη των χαμηλότερων εισοδημάτων. Για να γίνει αυτό, όμως, πρέπει να πληρούνται μία σειρά από προϋποθέσεις που στόχο έχουν την ελαχιστοποίηση των κραδασμών από τις αστάθειες του χρηματοπιστωτικού συστήματος και κρίσεις όπως η πρόσφατη, καθώς και τη διαρκή βελτίωση της λειτουργίας της ασφαλιστικής αγοράς σε ευρωπαϊκό επίπεδο⁵¹.

3.3 ΑΣΦΑΛΙΣΤΡΑ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

Η επιβάρυνση του ασφαλιζόμενου με εισφορές δεν διαφέρει από τη υπόλοιπη φορολογία, τουλάχιστον όσον αφορά στον πρώτο πυλώνα. Το ύψος των συντελεστών επηρεάζει το διαθέσιμο εισόδημα τόσο των εργαζομένων, όσο και των εργοδοτών, καθώς και τις αποφάσεις που λαμβάνουν (κυρίως για την προσφορά εργασίας και ζήτηση αγαθών, αφ' ενός, και την προσφορά αγαθών και ζήτηση εργασίας, αφ' ετέρου). Για το λόγο αυτό οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης συμμετέχουν, και μάλιστα σημαντικά, στη διαμόρφωση της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης (βλέπε Διάγραμμα 23).

Διάγραμμα 23
Η Φορολογική Επιβάρυνση της Εργασίας⁵² (2009)

Πηγή: OECD (2010) *Taxing Wages 2009*

⁵¹ Βλέπε σχετικά σε European Commission (2010c), *European Commission (2010a)*, SPC (2008), και OECD (2009).

⁵² Ανύπαντρο άτομο χωρίς παιδιά με το μέσο μισθό εργάτη. Οι εκτιμήσεις μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τις υποθέσεις που κάποιος χρησιμοποιεί (βλέπε για παράδειγμα τις διαφορές μεταξύ Eurostat και OECD, αλλά και ιδιωτικών φορέων, π.χ. KPMG (2010)).

Από την άλλη πλευρά, οι παροχές του ασφαλιστικού συστήματος προς τον συνταξιούχο αποτελούν εισόδημα, το οποίο μπορεί να γίνει αντικείμενο της φορολογίας. Στα σχήματα των πυλώνων όπου η συμμετοχή του εργαζομένου είναι υποχρεωτική, ο φορολογούμενος απλώς προσαρμόζει τη συμπεριφορά του ανάλογα με τη φορολογική επιβάρυνση που του επιβάλλεται. Τα ασφαλιστικά σχήματα προαιρετικής συμμετοχής ακολουθούν κυρίως το κεφαλαιοποιητικό σύστημα και είτε είναι σχήματα DC, είτε DB, έχουν έντονο, αν όχι αποκλειστικά, ανταποδοτικό χαρακτήρα.

Πίνακας 16
Συμβατικοί Συντελεστές Εισφορών Κοινωνικής Ασφάλισης
Εργαζομένου και Εργοδότη (2009)⁵³

	ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ						ΕΡΓΟΔΟΤΗΣ				
	ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ (%)	ΒΑΣΗ		ΟΡΙΟ	ΠΑΓΙΟ	ΑΠΑΛΛΑΓΗ (%)	ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ (%)	ΒΑΣΗ		ΟΡΙΟ	ΠΑΓΙΟ
		ΕΛΑΧ.	ΜΕΓ.					ΕΛΑΧ.	ΜΕΓ.		
BE	13,07	-	-	-	-	100	34,47	-	-	-	-
CZ	4,50		94.220	4.240	-	-	34,00	-	-	-	-
	6,50		94.220	6.124	-	-		-	-	-	-
DK	8,00	-	-	-	8.556 1.080	100 100	-	-	-	-	2.160
DE	20,71	0	44.100				19,56	0	44.100		
	11,35	44.100	64.800	11.484	-	100	11,35	44.100	64.800	10.977	-
IE	4,00	18.304	26.000				8,50	0	18.512		
	6,00	26.000	52.000				10,75	18.512	-	-	-
	2,00	50.700	100.100								
	2,50	100.100	-	-	-	-					
EL	16,00	-	66.520	10.643	-	100	28,06	-	5.543	1.555	-
ES	6,35	[8.737]	37.994	2.413	-	100	29,95	[8737.2]	37.994	11.379	-
FR	21,46	0	34.308			86,9	41,60	0	34.308	-	-
	19,91	34.308	102.924			85,9	40,80	34.308	102.924	-	-
	11,01	102.924	137.232			74,5	27,50	102.924	137.232	-	-
	8,61	137.232	-	-	-	67,3	23,35	137.232	-	-	-
IT	9,49	0	42.069				32,08	0	91.507	29.355	-
	10,49	42.069	91.507	9.178	-	100					
LU	10,95	0	100.555	11.011	-	100	14,10	0	100.555	14.178	-
	1,40	5.028	-	-	-	-					
HU	9,50	0	7.446.000	707.370	-	-	29,50	0	1.716.000	-	-
	7,50	-	-	-	-	-	32,00	1.716.000	-	-	-
NL	0,00	16.443	47.802	0	-	100	7,73	0	16.443		
	6,90	0	32.369	2.233	1.064	-	11,88	16.443	47.802	4.996	-
	31,15	0	32.127	10.008	-	-					
AT	0,00	0	5.008			100	21,63	5.008	56.280	12.173	-
	15,06	5.008	15.792			100					
	16,06	15.792	17.220			100					
	17,06	17.220	19.376			100					
	18,06	19.376	56.280	10.163	-	100					
PL	13,71	0	95.790			100	18,43	0	95.790	-	-
	2,45	95.790	-			100	4,17	95.790	-	-	-
	9,00					100					
PT	11,00	-	-	-	-	100	23,75	-	-	-	-
SK	8,00	[3.546]	33.402	2.672	-	100	13,75	[3.546]	33.402	4.593	-
	1,40	[3.546]	12.526	175	-	100	1,65	[3.546]	12.526	207	-
	4,00	[3.546]	24.074	963	-	100	10,00	[3.546]	24.074	2.407	-
FI	1,28	-	-	-	-	-	23,00	-	-	-	-
	5,20	-	-	-	-	100					

⁵³ Ο πίνακας προέκυψε από την επεξεργασία των αρχικών στοιχείων. Έγινε προσπάθεια όλα τα μεγέθη να είναι σε ετήσια βάση. Σχετικά με την ομαδοποίηση των στοιχείων και, ειδικότερα, τον τρόπο χρήσης των εισοδηματικών κλιμακίων και κατωφλιών (στις αγκύλες) βλέπε εκτενείς σημειώσεις στους αρχικούς πίνακες. Οι συντελεστές μπορεί να μην είναι απολύτως ακριβείς στην έκταση που περιέχουν ή όχι επιβαρύνσεις που δεν επιβάλλονται για συνταξιοδοτικούς λόγους.

Αυτό σημαίνει ότι τα ασφάλιστρα που πληρώνει ο ασφαλιζόμενος δεν είναι φορολογικός συντελεστής, αλλά η τιμή για την αγορά υπηρεσιών (παροχή εισοδήματος στο μέλλον). Ως εκ τούτου, η τιμή θα ορίσει *ceteris paribus* την επιλογή του ατόμου για τη συμμετοχή του στον 2^ο και 3^ο πυλώνα. Στην έκταση, όμως, που η υποχρεωτική συμμετοχή του στον πρώτο πυλώνα διαμορφώνει το εισόδημά του, η συνθήκη *ceteris paribus* παύει να ισχύει, καθώς αλλαγές στη φορολογική επιβάρυνση δεν θα αλλάξουν κάποια σχετική τιμή (που δεν υπάρχει), αλλά θα καθορίσουν το εισοδηματικό αποτέλεσμα επί της ζήτησης.

Όπως είδαμε η συνολική φορολογική επιβάρυνση της εργασίας είναι αρκετά υψηλή (περίπου 42% κατά μέσο όρο για τις χώρες του Διαγράμματος 23), και το μεγαλύτερο μέρος προέρχεται από τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (περί το 65%). Αυτό φαίνεται και από την εξέταση των συμβατικών επιβαρύνσεων που εμφανίζονται στον Πίνακα 16. Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, ο τρόπος επιβολής εισφορών, καθώς και το ύψος τους και η κατανομή τους μεταξύ εργαζόμενου και εργοδότη διαφέρουν. Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι σε όλες τις περιπτώσεις, με την εξαίρεση της FR στην περίπτωση του εργαζομένου, οι εισφορές απαλλάσσονται πλήρως από το φορολογητέο εισόδημα του εργαζομένου ή τα κέρδη της επιχείρησης. Με τον τρόπο αυτό οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης θεωρούνται φόρος, άρα δεν είναι δυνατόν να φορολογηθούν και με το φόρο εισοδήματος. Επί πλέον, διαπιστώνεται ότι στις περισσότερες χώρες το σύστημα έχει στοιχεία αντίστροφης προοδευτικότητας, είτε μέσω των συντελεστών, είτε μέσω των ανωτάτων ορίων εισφορών ή και τα δύο.

Μετά τα παραπάνω, το πρώτο θέμα που τίθεται είναι κατά πόσο τα ασφάλιστρα εκτός κοινωνικής ασφάλισης θα πρέπει να τυγχάνουν της ίδιας μεταχείρισης με τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Αν δηλαδή, τα ασφάλιστρα, η αρχική, δηλαδή, επένδυση, θα πρέπει να απαλλάσσονται της φορολογίας εισοδήματος. Το ερώτημα αυτό συμπληρώνεται με αντίστοιχα ερωτήματα για τα άλλα δύο στάδια της επένδυσης, δηλαδή το στάδιο της απόδοσης της επένδυσης και της ολοκλήρωσης, δηλαδή της απόκτησης του συνταξιοδοτικού εισοδήματος. Τα τρία αυτά στάδια μπορούν είτε να φορολογούνται (**Taxed**), είτε να απαλλάσσονται (**Exempt**). Οι συνδυασμοί που απαντώνται στα κράτη μέλη είναι⁵⁴:

- **ΕΕΤ** Με τη μέθοδο αυτή φορολογείται μόνο το τελικό εισόδημα όταν θα εκταμιευτεί. Με τον τρόπο αυτό ενθαρρύνεται η αποταμίευση μεταφέροντας τη φορολογία χρονικά στο μέλλον, όταν τα εισοδήματα λογικά θα είναι χαμηλότερα και, άρα, ο φορολογικός συντελεστής χαμηλότερος. Είναι η πιο κοινή μέθοδος φορολόγησης στην ΕΕ-27 και απαντάται σε διάφορες μορφές στις AT, FI, HU, NL, PL, BE, FR, DE, IE, ES και UK. Έχει το μειονέκτημα ότι ευνοεί περισσότερο τα υψηλότερα εισοδήματα που επενδύουν υψηλότερα ποσά σε αυτά τα σχήματα.

⁵⁴ Για μία συνολική παρουσίαση των φορολογικών καθεστώτων σε κάθε χώρα βλέπε σε SPC (2008) και CEA (2008) *Tax Treatment of 2nd and 3rd Pillar Pension Products*, όπου γίνεται χωριστή παρουσίαση για κάθε πυλώνα. Βλέπε επίσης European Commission and EPC (2007).

- **ΕΤΤ** Η μέθοδος αυτή είναι λιγότερο λιγότερο γενναιόδωρη, αφού στην ουσία φορολογεί δύο φορές τους τόκους (στην περίοδο σώρευσης και στην περίοδο εκταμίευσης), μετριάζοντας σε ένα βαθμό τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του προηγούμενου συστήματος (διάφορες εκδοχές της απαντώνται σε DK, SE, NL και IT).
- **ΤΕΤ** Εδώ έχουμε διπλή φορολόγηση της αρχικής επένδυσης (CZ και NL).
- **ΤΕΕ** Η φορολόγηση της αρχικής επένδυσης ίσως θεωρείται αντικίνητρο για την επένδυση, αλλά συγχρόνως συνεισφέρει περισσότερα φορολογικά έσοδα (GR⁵⁵ και HU).
- **ΕΕΕ** Είναι το πλέον γενναιόδωρο σύστημα και εφαρμόζεται μόνο από BG και ΕΕ (υπό όρους), καθώς εν μέρει από HU και AT.

Οι παραπάνω μέθοδοι φορολόγησης δεν εφαρμόζονται με τον ίδιο τρόπο ή την ίδια ένταση σε όλες τις χώρες κάθε κατηγορίας. Επίσης, οι επί μέρους ρυθμίσεις μπορεί να ορίζουν την αυστηρότητα με την οποία ακολουθείται κάθε πρότυπο (π.χ. στην περίπτωση ΤΕΕ η παροχή φορολογικών εκπτώσεων μετριάζει την αρχική φορολόγηση ή μπορεί και να την αναιρεί για μια ομάδα φορολογουμένων). Επίσης, η παραπάνω ταξινόμηση των χωρών έγινε έχοντας υπ' όψη κατά βάση τον δεύτερο πυλώνα και λιγότερο τις ατομικές ασφαλίσσεις, όπου σε μία χώρα είναι πιθανό να ακολουθείται διαφορετικό πρότυπο φορολογίας.

Γενικά, το φορολογικό σύστημα φαίνεται ότι μπορεί να επιδράσει με δύο τρόπους: αφ' ενός να ενθαρρύνει την αποταμίευση, ορίζοντας χαμηλή ή καθόλου φορολογία για εισφορές, και, αφ' ετέρου να επιδοτήσει τα μελλοντικά εισοδήματα, είτε τώρα, είτε το μέλλον μέσω των φορολογικών απαλλαγών. Η δεύτερη επίδραση έχει δημοσιονομικές επιπτώσεις που διαφέρουν για κάθε πρότυπο, τόσο ως προς την ένταση, όσο και ως προς τη διαχρονική τους κατανομή. Επίσης, έχει αναδιανεμητικές επιπτώσεις, οι οποίες μπορεί και μην είναι προς την κατεύθυνση της πιο ίσης διανομής, γεγονός που εξαρτάται όχι μόνο από το συγκεκριμένο πρότυπο, αλλά και τις παραμέτρους και ιδιαιτερότητες εφαρμογής του συστήματος (fine tuning).

Εκτός από τους άμεσους φόρους, σε ορισμένες χώρες καταγράφεται και επιβάρυνση από έμμεση φορολογία⁵⁶. Η έμμεση φορολογία αυξάνει το συνολικό κόστος του ασφαλιζόμενου στην έκταση που μετακυλιέται σε αυτόν. Συγκεκριμένα, στην πλειοψηφία των χωρών η έμμεση φορολογία είναι μηδενική (BG, DE, DK, ES, FR, HU, IE, IT, LU, NL, MT, PL, SE, FI και UK). Στο BE ο φόρος κυμαίνεται από 1,1%-4,4% αναλόγως του είδους της ασφάλισης. Στη χώρα μας η επιβάρυνση είναι 4% επί των ασφαλιστρών για συμβόλαια με διάρκεια μικρότερη από 10 έτη, ενώ υπάρχει και επιβάρυνση 5% υπέρ τρίτων στα ασφάλιστρα του πρώτου έτους. Στην CY κυμαίνεται από 1,71%-17,09% αναλόγως του ύψους του συμβολαίου, ενώ στην AT από 0% έως 4% (11% για εφ' άπαξ καταβολές και συμβόλαια διάρκειας μικρότερης των 10 ετών) ανα-

⁵⁵ Η ένταξη της Ελλάδας από τη CEA στο πρότυπο ΤΕΕ έγινε στη βάση του καθεστώτος για το φόρο εισοδήματος για τις ιδιωτικές ομαδικές ασφαλίσσεις, όπως αυτό αναφέρεται από την Ένωση Ασφαλιστικών Εταιρειών Ελλάδος. Για τα ταμεία επαγγελματικής ασφάλισης θα ασχοληθούμε αργότερα.

⁵⁶ CEA (2010)

λόγως του είδους του συμβολαίου. Στη ΜΤ η επιβάρυνση είναι 10%, στην ΡΤ 2%+0,048% υπέρ τρίτων, στη ΡΟ, 0,8% και στη ΣΙ 6,5% για συμβόλαια με μικρότερη από δεκαετή διάρκεια.

4. Ο 2^{ος} ΚΑΙ 3^{ος} ΠΥΛΩΝΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η επαγγελματική ασφάλιση στην Ελλάδα δημιουργήθηκε το 2002 με το ν.3029, άρθρο 7, με σκοπό να προσφέρουν συνταξιοδοτικά (DC) ή/και προνοιακά (DB) προγράμματα. Σύμφωνα με το νόμο όλα τα ταμεία επαγγελματικής ασφάλισης (TEA) έχουν τη νομική μορφή ΝΠΙΔ και λειτουργούν με το κεφαλαιοποιητικό σύστημα χωρίς εγγυήσεις, έχοντας ως κύριους πόρους τις εισφορές των εργαζομένων ή/και των εργοδοτών. Η συμμετοχή είναι προαιρετική με ελάχιστη κάλυψη τα 100 άτομα και δυνατότητα διαδοχικής ασφάλισης. Τα κεφάλαια των TEA επενδύονται εντός των ορίων που καθορίζει ο νόμος⁵⁷. Οι συνταξιοδοτικές παροχές μπορούν να είναι περιοδικές (annuities) ή εφ' άπαξ.

Στη χώρα μας έχουν ιδρυθεί εννέα Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης (TEA), τα οποία προσφέρουν. Ειδικότερα, καταγράφονται τα εξής TEA:

TEA Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών. Ιδρύθηκε το 2004 και σε αυτό ασφαλιζονται προαιρετικά οι υπάλληλοι του (πρώην) Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών. Το 2008 το Ταμείο είχε 35.388 ασφαλισμένους. Το Ταμείο δεν έχει προχωρήσει στην υλοποίηση συνταξιοδοτικών προγραμμάτων, αλλά προς το παρόν έχει περιοριστεί στη χορήγηση πρόσθετων ή αναβαθμισμένων (σε σχέση με την κύρια ασφάλιση) υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης (DB). Οι πόροι του, εκτός από τις εισφορές των ασφαλισμένων και τις άλλες τυπικές πηγές (πρόσοδοι περιουσίας και απόδοση κεφαλαίων και αποθεματικών), προέρχονται και από την Πανελλήνια Ομοσπονδία Εργαζομένων στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες, μάλλον από αποδιδόμενα φορολογικά έσοδα (η ετήσια πρόσσοδος εκτιμάτο σε € 3,5 εκατ. το 2004).

TEA Οικονομολόγων. Ιδρύθηκε το 2004 και αριθμεί 1.755 μέλη (2009). Σε αυτό ασφαλιζονται προαιρετικά τα εγγεγραμμένα μέλη του Οικονομικού Επιμελητηρίου. Εφ' όσον ένα μέλος επιλέξει να ασφαλιστεί, τότε ασφαλιζεται υποχρεωτικά και στους δύο κλάδους του Ταμείου: τον κλάδο Εφ' Άπαξ (DC) και τον κλάδο Αλληλοβοήθειας (για αναπηρία ή θάνατο) (DB). Οι εισφορές ανέρχονται σε €240-6.000 ετησίως και €50 για τον κλάδο Αλληλοβοήθειας. Οι παροχές του κλάδου Εφ' Άπαξ δεν είναι εγγυημένες και

⁵⁷ Η κατανομή των επενδύσεων ορίζεται από το ν.3385/2005, ο οποίος τροποποίησε τον αρχικό, μέχρι 70% σε μετοχές και εταιρικές ομολογίες, μέχρι 30% σε στοιχεία ενεργητικού σε άλλα νομίσματα και μέχρι 5% σε επιχειρηματικά κεφάλαια και χρηματοοικονομικά προϊόντα.

έχουν ως προϋπόθεση συνδυασμούς ηλικίας και ετών ασφάλισης. Το ύψος των παροχών εξαρτάται από την απόδοση του αμοιβαίου κεφαλαίου, το οποίο έχει συσταθεί ειδικά για το σκοπό αυτό και όπου το Ταμείο επενδύει το ενεργητικό του. Οι παροχές του κλάδου αλληλοβοήθειας είναι προκαθορισμένες και συνάρτηση της ηλικίας του ασφαλισμένου.

ΤΕΑ Προσωπικού ΕΛ.ΤΑ. Ιδρύθηκε το 2004 και αριθμεί 9.639 μέλη (2009). Τα μέλη του είναι οι εργαζόμενοι των Ελληνικών Ταχυδρομείων και των θυγατρικών εταιρειών. Το Ταμείο θα χορηγεί σε πρώτη φάση εφάπαξ παροχές και στη συνέχεια θα επεκταθεί και σε άλλους κλάδους. Η συμμετοχή των εργαζομένων είναι προαιρετική, οι δε υποχρεωτικές εισφορές έχουν οριστεί σε 1% για τους εργαζόμενους και 2% για τον εργοδότη με σταδιακή προσαρμογή σε 2% και 4% αντιστοίχως (η σχέση είναι σταθερή 1:2). Πέραν των ανωτέρω ποσών οι εργαζόμενοι μπορούν να καταβάλλουν προαιρετικά πρόσθετες εισφορές μέχρι 20% των αποδοχών. Οι ασφαλισμένοι έχουν ατομικούς λογαριασμούς που αποτελούνται από μερίδια που σχηματίζουν το αποθεματικό των εφάπαξ παροχών και οι οποίοι ρευστοποιούνται αφού αφαιρεθούν τα ανάλογα έξοδα λειτουργίας. Οι ασφαλισμένοι μπορούν να έχουν επιλογή στο είδος της επένδυσης του κεφαλαίου τους. Ο ελάχιστος χρόνος συμμετοχής έχει οριστεί σε 15 έτη.

ΤΕΑ Προσωπικού των εταιρειών "Johnson & Johnson Ελλάς ΑΕΒΕ" και "Janssen-Cilag Φαρμακευτική ΑΕΒΕ". Ιδρύθηκε το 2010 με 107 μέλη. Η συμμετοχή των εργαζομένων των εταιρειών αυτών είναι προαιρετική, οι δε εισφορές έχουν οριστεί σε 1% υποχρεωτικά για τον εργοδότη και έως 1% προαιρετικά για τους εργαζόμενους, ενώ προβλέπεται όριο αποδοχών. Σε περίπτωση αποδοχών πάνω από το όριο, ο εργαζόμενος προαιρετικά μπορεί να καταβάλλει εισφορά έως 10% επί των επί πλέον αποδοχών με αντίστοιχη υποχρέωση του εργοδότη σε τέτοια περίπτωση να την αντικρίξει ισόποσα. Ο ασφαλισμένος δικαιούται την εφ' άπαξ παροχή ανεξαρτήτως ετών ασφάλισης, αφού συμπληρώσει το 55ο έτος ηλικίας, ή μετά 10 έτη συμμετοχής. Για συμμετοχή 4-9 έτη προβλέπεται η απόδοση ποσοστού κλιμακούμενου από 50%-95%.

ΤΕΑ Γεωτεχνικών. Ιδρύθηκε το 2006 και σε αυτό ασφαλιζονται τα μέλη του Γεωτεχνικού Επιμελητηρίου. Αριθμεί 868 μέλη (2009) και προβλέπει κλάδους εφ' άπαξ παροχής και συνταξιοδοτικής παροχής (DC), καθώς και κλάδο Αλληλεγγύης (DB). Η εισφορά των ασφαλισμένων ορίζεται σε €240-6.000 ετησίως και τοποθετείται σε ατομικό λογαριασμό, ενώ για τον κλάδο αλληλεγγύης προβλέπεται ετήσια εισφορά €45 (αναπροσαρμοζόμενη ανά πενταετία). Το εφ' άπαξ ποσό παρέχεται εφ' όσον ο δικαιούχος έχει συμπληρώσει 20 έτη ασφάλισης, ή είναι 65 ετών με 1 έτος ασφάλισης

(ή 62/5, ή 55/12). Η σύνταξη παρέχεται για τουλάχιστον 10 έτη και το ποσό διαμορφώνεται αναλογιστικά.

TEA "INTERAMERICAN". Ιδρύθηκε το 2010 με 105 ιδρυτικά μέλη. Σε αυτό έχουν δικαίωμα συμμετοχής όλοι εργαζόμενοι των εταιρειών του ομίλου. Η παροχή είναι αποκλειστικά εφ' άπαξ (DC). Οι εισφορές των εργαζομένων ανέρχονται σε 1%-10% με δικαίωμα έκτακτης καταβολής ποσού άνω των €1.000 άπαξ ετησίως. Ο εργοδότης καταβάλλει εισφορές 6,25%. Η παροχή καταβάλλεται με τη συνταξιοδότηση του εργαζομένου από τον κύριο φορέα, ή τη συμπλήρωση του 58ου έτους ηλικίας ή τη συμπλήρωση 20 ετών ασφάλισης στο TEA. Η συμμετοχή του ασφαλισμένου μπορεί να συνεχιστεί και μετά την αποχώρησή του από την εταιρεία, ασχέτως αν καταβάλλει εισφορές και χωρίς την καταβολή εισφορών από τον εργοδότη.

Υπάρχουν τρία ακόμα TEA τα οποία έχουν συσταθεί, αλλά για διάφορους λόγους δεν έχουν ακόμα αρχίσει να λειτουργούν:

TEA Προσωπικού Καζίνο (2008).

TEA Ελεγκτών Εναέριας Κυκλοφορίας (2009).

TEA Ελληνικού Τμήματος Διεθνούς Ενώσεως Αστυνομικών (2009).

Σύμφωνα με εκτιμήσεις, στο τέλος του 2009 στα σχήματα DC των TEA συμμετείχαν 16.669 ασφαλισμένοι (περί το 0,4% του συνόλου των ασφαλισμένων για σύνταξη), παρουσιάζοντας αύξηση 24% σε σχέση με το 2008 (13.400 ασφαλισμένοι)⁵⁸. Τα τεχνικά αποθεματικά το 2009 ανήρχοντο σε €45,4 εκατ., αυξημένα κατά 34% σε σχέση με το 2008 (€33,8 εκατ.).

Οι εισφορές των ασφαλισμένων στα TEA έχουν την ίδια μεταχείριση με του πρώτου πυλώνα και εκπίπτουν πλήρως από το φορολογητέο εισόδημα. Κατ' αναλογία, οι παροχές ενσωματώνονται στο εισόδημα και φορολογούνται όπως και αυτές του πρώτου πυλώνα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι αποδόσεις των επενδύσεων των κεφαλαίων των TEA φορολογούνται όπως και οι υπόλοιπες στην οικονομία, άρα το φορολογικό πρότυπο που ακολουθείται είναι κατά βάση ΕΤΕ. Όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, το σύστημα αυτό ευνοεί την αποταμίευση, αλλά δεν αποφεύγει τη διπλή φορολόγηση στην έκταση που η φορολογία επιβάλλεται στην πηγή.

4.2 Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΖΩΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.2.1 Γενικά Χαρακτηριστικά

Εκτιμάται ότι στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται 28 εταιρείες στον κλάδο ασφαλίσεων ζωής, οι οποίες το 2009 κατέγραψαν ασφάλιστρα⁵⁹ ύψους €2,4 δισ. (περίπου 1% του ΑΕΠ) και παροχές 1,6 € δισ. (περίπου 0,7% του ΑΕΠ). Ειδικότερα, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 17, ο

⁵⁸ Για το TEA Υπ. Οικ. και Οικ. η εκτίμηση είναι 35.388 μέλη (2008).

⁵⁹ Ασφάλιστρα από πρωτασφαλίσεις. Δεν περιλαμβάνονται αντασφαλίσεις και δικαιώματα συμβολαίων.

κλάδος ζωής (I) είναι ο σημαντικότερος, κατέχοντας περί το 71% του συνόλου (Διάγραμμα 24).

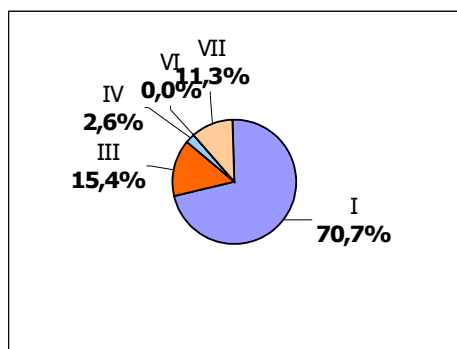
Πίνακας 17
Το Μέγεθος των Ασφαλειών Ζωής στην Ελλάδα (2009)

	Ασφάλιστρα (.000.000)	Συμβόλαια (.000)	Καλύψεις (.000)	Μέσο Ασφάλιστρο	Καλύψεις/ Συμβόλαιο
I. ΚΛΑΔΟΣ ΖΩΗΣ	1.701,9	1.927,5	6.926,2	883	3,6
ΑΤΟΜΙΚΕΣ	1.339,7	1.920,6	6.227,8	698	3,2
ΟΜΑΔΙΚΕΣ	362,2	6,9	698,4	52.587	101,4
III. ΖΩΗΣ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	371,2	515,6	554,7	720	1,1
IV. ΚΛΑΔΟΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΥΓΕΙΑΣ	63,1	94,8	647,4	666	6,8
VI. ΚΛΑΔΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	0,1	2,3	2,3	53	1,0
VII. ΚΛΑΔΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡ. ΟΜΑΔ. ΣΥΝΤ. ΚΕΦ.	270,9	0,8	2,6	343.291	3,3
ΣΥΝΟΛΟ	2.407,3	2.541,0	8.133,2	947	3,2

Πηγή: ΕΑΕΕ

Ο κλάδος III, ασφάλειες που συνδέονται με επενδύσεις, και ο κλάδος VI, ασφάλειες διαχείρισης κεφαλαίων ομαδικής συνταξιοδότησης, κατέχουν ποσοστά 15,4% και 11,3% αντιστοίχως. Οι ομαδικές ασφαλίσσεις στον κλάδο ζωής I κατέχουν μόλις περί το 20%. Υπενθυμίζεται ότι οι ομαδικές ασφαλίσσεις θα πρέπει να θεωρούνται μέρος του δεύτερου πυλώνα, αυξάνοντας, σημαντικά το μέγεθος που συνήθως αναφέρεται στις διεθνείς στατιστικές, δεδομένου ότι είναι πολύ υψηλότερες σε μέγεθος από τις αντίστοιχες των ΤΕΑ, κρίνοντας από τη μεταβολή των τεχνικών αποθεματικών των τελευταίων, όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, καθώς και τον υψηλό αριθμό των καλύψεων των ομαδικών ασφαλειών σε σχέση με τα μέλη των ΤΕΑ.

Διάγραμμα 24
Κατανομή των Ασφαλιστρών
Ζωής κατά Κλάδο

Ο συνολικός αριθμός συμβολαίων ανέρχεται σε περίπου 2,5 εκατ., προσφέροντας 8,1 εκατ. καλύψεις, ή 3,2 καλύψεις ανά συμβόλαιο κατά μέσο όρο. Επίσης, στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε, ότι για το 2009 στις δηλώσεις φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων, οι δηλώσαντες ασφάλιστρα ζωής ανήλθαν σε 1.145 χιλιάδες, τα δε ασφάλιστρα σε 1.182 εκατ., μεγέθη που

απέχουν αρκετά από αυτά του πίνακα 17. Αν και δεν υπάρχει πληροφόρηση για τον αριθμό των ατόμων που έχουν κάνει ασφάλειες ζωής, το συνολικό ποσό ασφαλιστρών είναι σημαντικά χαμηλότερο, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί σε παράγοντες, όπως το ασφαλιστικό σύστημα, όπου υπάρχει μερική μόνο απαλλαγή των ασφαλιστρών από το φόρο εισοδήματος, η απόκρυψη λόγω φόβου "πόθεν έσχες" κ.λπ.

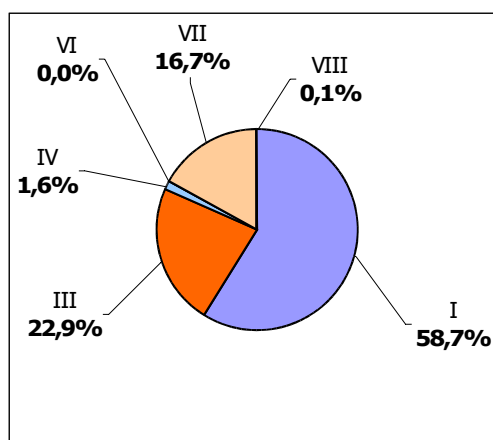
Οι παροχές του κλάδου ζωής I κατέχουν μερίδιο 58,7%, με σημαντικότερες τις παροχές συμπληρωματικών ασφαλίσεων και περιοδικών καταβολών, που μαζί κατέχουν 80% του κλάδου I (Πίνακας 18 και Διάγραμμα 25).

Πίνακας 18
Παροχές Ασφαλειών Ζωής

€ 000.000	
I. ΚΛΑΔΟΣ ΖΩΗΣ	883,4
ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ	333,1
ΕΦ' ΑΠΑΞ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ	49,7
ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ	128,5
ΣΥΜΠΛ. ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ-Ατομικές	372,1
ΣΥΜΠΛ.-Ομαδικές	112,8
III. ΖΩΗΣ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	344,7
ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ	215,9
ΕΦ' ΑΠΑΞ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ	128,9
IV. ΚΛΑΔΟΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΥΓΕΙΑΣ	24,5
VI. ΚΛΑΔΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	0,2
VII. ΚΛΑΔΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡ. ΟΜΑΔ. ΣΥΝΤ. ΚΕΦ.	251,4
VIII. ΚΛΑΔΟΣ ΟΜΑΔ. ΠΡΟΓΡ. ΠΡΟΝΟΙΑΣ	1,8
ΣΥΝΟΛΟ	1.618,8

Πηγή: ΕΑΕΕ

Διάγραμμα 25
Κατανομή Παροχών Ασφαλειών Ζωής

Το μέσο ετήσιο ασφάλιστρο ανέρχεται σε € 947, ενώ το μέσο ασφάλιστρο των ομαδικών ασφαλίσεων ανά κάλυψη ζωής ανέρχεται σε € 519. Από το στοιχείο αυτό μπορούμε να έχουμε μία ιδέα για το ασφάλιστρο ως ποσοστό των αποδοχών, αν και αυτό εξαρτάται από το ύψος των αποδοχών (στοιχείο που δεν είναι διαθέσιμο). Αν, για παράδειγμα υποθέσουμε ακαθάριστες μικτές ετήσιες αποδοχές € 20.000, τότε το ασφάλιστρο-“εισφορά” ανέρχεται σε 2,6%. Σε κάθε περίπτωση το ασφάλιστρο φαίνεται σχετικά χαμηλό, αλλά αυτό, όπως είδαμε, δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, εφ' όσον δεν ανταγωνίζεται την “τιμή” της κοινωνικής ασφάλισης.

Η φορολογική μεταχείριση των ασφαλειών ζωής θεωρείται ότι είναι του τύπου ΤΤΕ, όπου τα ασφάλιστρα φορολογούνται ως εισόδημα (με κάποια ελάφρυνση), η απόδοση του κεφαλαίου φορολογείται στην πηγή (15%) και το εισόδημα που αποδίδεται στον ασφαλισμένο είναι αφορολόγητο. Παρ' όλα αυτά, πρόσφατη εγκύκλιος του Υπ. Οικονομικών ίσως αλλάζει τα δεδομένα⁶⁰. Η φορολογία εισοδήματος που σχετίζεται με τα ασφάλιστρα διέπεται από το ν.3842/2010, άρθρο 1, παρ.3, ο οποίος άλλαξε τον τρόπο φορολόγησης, ο οποίος μέχρι τότε ήταν μείωση του φορολογητέου ποσού, και καθιέρωσε έκπτωση φόρου ίση με 20% της δαπάνης για ασφάλιστρα ζωής, τα οποία δεν μπορεί να υπερβαίνουν τα €1.200 για κάθε σύζυγο. Σε περίπτωση καταβολής ασφαλίστρου από τον εργοδότη αυτό εκπίπτει από το εισόδημα της εταιρείας μέχρι του ποσού των € 1.500 κατ' άτομο.

Στο σημείο αυτό μπορούμε να συγκρίνουμε τα στοιχεία που παραθέσαμε νωρίτερα με αντίστοιχα στοιχεία της εκκαθάρισης φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων, παρά τις όποιες δυσκολίες παρουσιάζουν τα στοιχεία, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα. Συγκεκριμένα, στον Πίνακα 19 μπορούμε να δούμε τον αριθμό των φορολογουμένων που δήλωσαν ασφάλιστρα ζωής και την κατανομή τους κατά κλιμάκιο εισοδήματος. Όπως παρατηρούμε, ο αριθμός

⁶⁰ Βλέπε εγκύκλιο Υπ. Οικ., ΠΟΛ.1105/6.5.2011, σύμφωνα με την οποία η εφ' άπαξ παροχή, που εισέπραξαν υπάλληλοι της «Ο.Ε.Ο.Α. Αθήνα 2004», βάσει ομαδικού ασφαλιστηρίου συμβολαίου της εργοδότης εταιρείας με ασφαλιστική εταιρεία, υπόκειται σε φόρο εισοδήματος.

των δικαιούχων φορολογικής απαλλαγής είναι 32% υψηλότερος από τον αριθμό των δηλωσάντων, κυρίως λόγω επιμερισμού ή μεταφοράς ποσών μεταξύ συζύγων⁶¹.

Πίνακας 19

Φορολογούμενοι με Ασφάλιστρα-Δηλωθέν Εισόδημα-Δαπάνη Ασφαλιστρών (2009)

σε €		ΑΣΦΑΛΙΣΤΡΑ					
ΚΛΙΜΑΚΙΑ	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ	ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	ΔΗΛΩΘΕΝΤΑ	% ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	ΜΕΣΟ	
1	0 - 10.000	262.210	398.613	1.642.647.685	234.447.899	14,3%	588
2	10.001 - 20.000	339.203	450.977	6.784.627.840	294.836.007	4,3%	654
3	20.001 - 30.000	280.198	359.030	8.761.700.739	272.937.906	3,1%	760
4	30.001 - 40.000	122.219	144.563	4.960.518.729	142.053.080	2,9%	983
5	40.001 - 50.000	59.398	67.754	3.005.720.384	79.233.924	2,6%	1.169
6	50.001 - 60.000	29.756	33.627	1.830.085.923	46.372.020	2,5%	1.379
7	60.001 - 70.000	17.163	19.246	1.243.892.509	29.386.287	2,4%	1.527
8	70.001 - 80.000	10.540	11.728	875.848.684	19.903.616	2,3%	1.697
9	80.001 - 90.000	6.847	7.582	641.998.387	13.994.011	2,2%	1.846
10	90.001- 100.000	4.528	4.998	473.468.952	10.487.443	2,2%	2.098
11	100.001- 200.000	11.425	12.476	1.613.686.044	30.432.207	1,9%	2.439
12	200.001- 300.000	1.407	1.525	361.004.159	5.044.307	1,4%	3.308
13	300.001- 400.000	392	423	145.146.606	1.944.678	1,3%	4.597
14	400.001- 500.000	126	139	60.986.232	515.203	0,8%	3.706
15	500.001- 900.000	91	101	61.916.054	607.073	1,0%	6.011
16	900.001 +	24	26	31.279.822	96.928	0,3%	3.728
ΣΥΝΟΛΟ		1.145.527	1.512.808	32.494.528.748	1.182.292.589	3,6%	782

Πηγή: ΚΕΠΥΟ, ΓΓΠΣ, Υπ. Οικονομικών

Η πλέον πολυπληθής ομάδα βρίσκεται στο εισοδηματικό κλιμάκιο των 10-20 χιλιάδων ευρώ, ενώ η αμέσως επόμενη είναι αυτή κάτω των €10.000. Τα δηλωθέντα ασφαλιστρα, όπως ήδη έχει αναφερθεί, υπολείπονται αυτών που αναφέρουν οι εταιρείες, ενώ μεγαλύτερη ίσως έκπληξη (;) προξενεί το γεγονός ότι το κατώτατο κλιμάκιο αναφέρει ότι 14,3% του μικρού του εισοδήματος κατανέμεται σε ασφαλιστρα ζωής, ενώ ο μέσος όρος είναι μόλις 3,6% με μικρές και εξηγήσιμες αποκλίσεις μεταξύ των υπολοίπων κλιμακίων. Το κατώτατο κλιμάκιο, αν και κατέχει μόνο το 5,1% του εισοδήματος, δηλώνει το 19,8% του συνόλου των ασφαλιστρών. Το μέσο ασφαλιστρο ανέρχεται σε € 782 με σχετικά ομαλή κατανομή⁶².

Ενδιαφέρον έχει να εξετάσουμε λίγο πιο αναλυτικά τη ζήτηση για ασφάλειες ζωής αναλόγως με την πηγή των εισοδημάτων, εφ' όσον η κοινωνική ασφάλιση στη χώρα μας παρουσιάζει αρκετές ασυμμετρίες μεταξύ μεγάλων παραγωγικών ομάδων, όπως είναι οι μισθωτοί, οι αγρότες, οι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι επιχειρηματίες κ.ά. Εξετάζοντας τις διαφορές των προτύπων στην προέλευση του εισοδήματος αυτών που δήλωσαν ασφαλιστρα⁶³, αφ' ενός, και του γενικού πληθυσμού των φορολογουμένων παρατηρούμε ότι ενώ σε όλα τα εισοδηματικά κλιμάκια έχουμε σχετικά μικρές διαφορές, στο πρώτο (κατώτατο κλιμάκιο) έχουμε μόνο

⁶¹ Σύμφωνα με το ισχύον για τα εισοδήματα του 2009 σύστημα, η δαπάνη για ασφαλιστρα επιμεριζόταν στους συζύγους κατ' αναλογία.

⁶² Εκτός από τα τρία τελευταία κλιμάκια. Η ανωμαλία αυτή αποδίδεται, πέρα από την πιθανή αλλαγή προτύπων συμπεριφοράς, στον πολύ μικρό απόλυτο αριθμό των φορολογουμένων που είναι εύκολο να δημιουργήσει outliers, αλλά και στην αλλαγή του εύρους των κλιμακίων.

⁶³ Όλα τα στοιχεία στα οποία βασίστηκαν οι επεξεργασίες των διαγραμμάτων και των πινάκων αυτής της ενότητας προέρχονται από το ΚΕΠΥΟ, ΓΓΠΣ, Υπ. Οικονομικών.

47,5% του εισοδήματος των φορολογουμένων με ασφάλιστρα να προέρχεται από μισθούς και συντάξεις, έναντι 75,7% για τους φορολογούμενους χωρίς ασφάλιστρα (πίνακας 20).

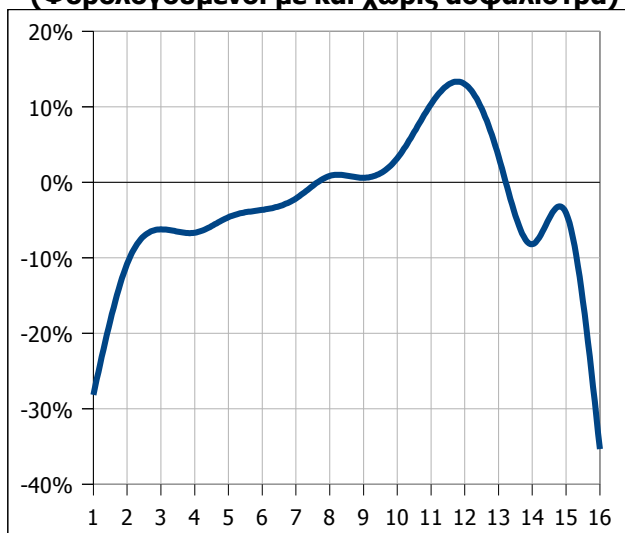
Πίνακας 20

Το Ποσοστό Εισοδήματος από Μισθούς και Συντάξεις

ΚΛΙΜΑΚΙΑ	ΑΣΦΑΛΙΣΤΡΑ		
	ΝΑΙ	ΟΧΙ	
1	0 - 10.000	47,5%	75,7%
2	10.001 - 20.000	71,5%	82,3%
3	20.001 - 30.000	80,4%	86,7%
4	30.001 - 40.000	75,3%	82,0%
5	40.001 - 50.000	72,3%	76,9%
6	50.001 - 60.000	67,4%	71,1%
7	60.001 - 70.000	64,0%	66,1%
8	70.001 - 80.000	60,7%	59,9%
9	80.001 - 90.000	58,5%	57,9%
10	90.001 - 100.000	56,0%	52,9%
11	100.001 - 200.000	50,3%	40,0%
12	200.001 - 300.000	46,7%	33,7%
13	300.001 - 400.000	43,1%	39,7%
14	400.001 - 500.000	38,6%	46,8%
15	500.001 - 900.000	45,2%	49,3%
16	900.001 +	24,9%	60,2%

Διάγραμμα 26

Διαφορά ποσοστού εισοδήματος από μισθούς (Φορολογούμενοι με και χωρίς ασφάλιστρα)

Παρόμοια διαφορά έχουμε και στο ανώτατο κλιμάκιο € 900.000+, στο οποίο όμως βρίσκονται μόνο 26 άτομα και δεν υπάρχει ιδιαίτερος λόγος να ασχοληθούμε. Στο Διάγραμμα 26 απεικονίζεται η διαφορά στα ποσοστά εισοδήματος από την Στ' πηγή⁶⁴ ανά κλιμάκιο εισοδήματος. Εξετάζοντας λίγο πιο αναλυτικά την παραπάνω διαφορά στον πίνακα 21, πράγματι διαπιστώνουμε ότι εκείνοι που ασφαλιζονται έχουν εισοδήματα από ακίνητα, εμπορικές επιχειρήσεις και ελευθέρια επαγγέλματα σε διπλάσια ή και τριπλάσια αναλογία από εκείνους που δεν ασφαλιζονται.

Πίνακας 21

Η Σύθεση του Εισοδήματος των Φορολογουμένων (κατώτατο κλιμάκιο)

	Α'	Γ'	Δ'	Ε'	ΣΤ'	Ζ'
Με ασφάλιστρα	21,5%	0,0%	19,3%	6,5%	47,5%	5,1%
Χωρίς ασφάλιστρα	10,1%	0,0%	6,1%	6,0%	75,7%	2,2%

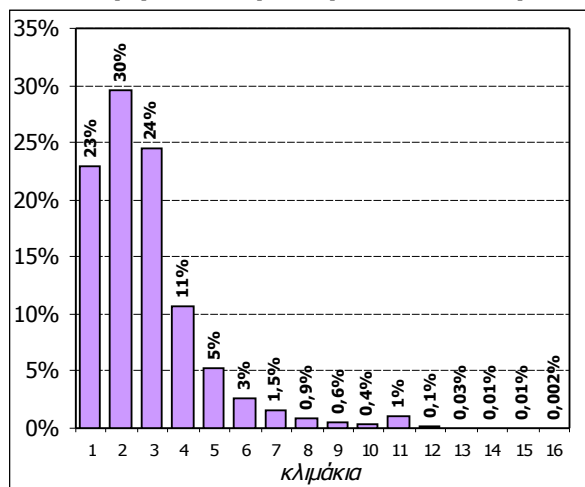
Το συμπέρασμα που λογικά προκύπτει είναι ότι η ζήτηση για ασφάλειες ζωής στο κατώτατο κλιμάκιο προέρχεται από άτομα που οι μισθοί είναι μηδενικό ή μικρό μέρος του εισοδήματός τους (άρα πολύ χαμηλό), άρα και οι προοπτικές για ικανοποιητική μελλοντική σύνταξη πολύ χαμηλές⁶⁵.

⁶⁴ Οι έξι πηγές εισοδήματος έχουν ως εξής Α': Ακίνητα, Γ': Κινητές αξίες, Δ': Εμπορικές επιχειρήσεις, Ε': Γεωργικές Επιχειρήσεις, ΣΤ': Μισθοί και συντάξεις και Ζ': Ελευθέρια επαγγέλματα κ.ά.

⁶⁵ Βεβαίως, η χορήγηση κάποιας, έστω και χαμηλής σύνταξης θα έφερνε το ποσοστό αναπλήρωσης σε πολύ υψηλά επίπεδα. Δεν θα πρέπει να παραγνωρίσουμε, όμως το γεγονός στο κλιμάκιο αυτό γίνεται πολύ μεγάλη απόκρυψη εισοδημάτων (απ' όπου βεβαίως προκύπτει και η δυνατότητα πληρωμής ασφαλιστρών για άτομα με μηνιαίο εισόδημα μέχρι € 800). Άρα ο πραγματικός βαθμός αναπλήρωσης θα είναι σημαντικά χαμηλότερος του επίσημου, εξ ου και η προσφυγή σε ιδιωτική ασφάλιση.

Διάγραμμα 27

Κατανομή των ασφαλισμένων ανά κλιμάκιο

Το πρώτο κλιμάκιο είναι από τα πλέον πολυπληθή και συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό αυτών που δηλώνουν ασφαλιστρα όπως βλέπουμε και στο Διάγραμμα 27. Παρ' όλα αυτά το ποσοστό των φορολογουμένων του πρώτου κλιμακίου με ασφάλεια ζωής είναι πολύ χαμηλό. Στο πρώτο κλιμάκιο έχουμε μεν μια από τις πιο πολυπληθείς ομάδες ασφαλισμένων, αλλά εντάσσεται στην ομάδα φορολογουμένων η οποία από μόνη της είναι

πάνω από το μισό του συνόλου.

Το αποτέλεσμα, όπως βλέπουμε στον πίνακα 22, είναι ότι στο πρώτο κλιμάκιο μόλις το 6% καλύπτεται με κάποια ασφάλεια ζωής (Διάγραμμα 27), ενώ στη συνέχεια το ποσοστό αυτό κλιμακώνεται γρήγορα μέχρι το 50% στα υψηλότερα εισοδήματα, για να σταθεροποιηθεί γύρω από το 60% στα πολύ υψηλά εισοδήματα. Το πολυπληθές του πρώτου κλιμακίου συγκρατεί τον μέσο όρο στο 14,3%. Το ποσοστό αυτό σημαίνει ότι μόλις ένας στους επτά φορολογούμενους συμμετέχει σε κάποιο σχήμα ατομικής ασφαλιστικής κάλυψης, αν και πρέπει να λάβουμε υπ' όψη ότι αν ανάγουμε τον αριθμό αυτό σε νοικοκυριά πιθανότατα θα αυξηθεί (δεν έχουμε στη διάθεσή μας στοιχεία όπως ο αριθμός των μισθωτών με ασφάλειες ζωής που θα ήταν ίσως πιο χρήσιμος).

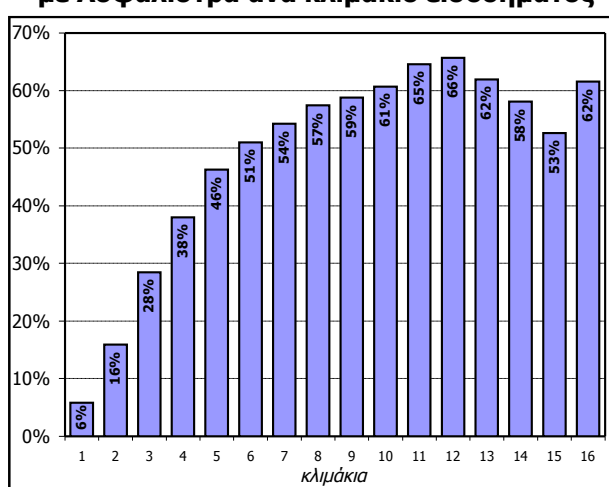
Πίνακας 22

Σύνολο Φορολογουμένων και Φορολογούμενοι με ασφαλιστρα

ΚΛΙΜΑΚΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΜΕ ΑΣΦΑΛΙΣΤΡΑ	
1	0 - 10.000	4.495.869	262.210
2	10.001 - 20.000	2.129.049	339.203
3	20.001 - 30.000	984.429	280.198
4	30.001 - 40.000	321.579	122.219
5	40.001 - 50.000	128.225	59.398
6	50.001 - 60.000	58.362	29.756
7	60.001 - 70.000	31.650	17.163
8	70.001 - 80.000	18.363	10.540
9	80.001 - 90.000	11.645	6.847
10	90.001- 100.000	7.458	4.528
11	100.001- 200.000	17.705	11.425
12	200.001- 300.000	2.142	1.407
13	300.001- 400.000	633	392
14	400.001- 500.000	217	126
15	500.001- 900.000	173	91
16	900.001 +	39	24
ΣΥΝΟΛΟ	8.207.538	1.145.527	

Διάγραμμα 27

Ποσοστιαία Κατανομή των Φορολογουμένων με Ασφαλιστρα ανά κλιμάκιο εισοδήματος

4.2.2 Η Δημοσιονομική Επίδοση του Κλάδου

Η συμβολή του κλάδου ζωής στα φορολογικά έσοδα δεν είναι δυνατό να υπολογιστεί χωριστά όσον αφορά στο φόρο εισοδήματος των ασφαλιστικών εταιρειών και τα έσοδα από δευτερογενή εισοδηματικά κυκλώματα (μισθοδοσία, καταναλωτικές δαπάνες κ.λπ.). Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για τα δημόσια έσοδα από τη φορολόγηση των επενδύσεων που γίνονται μέσω των ασφαλιστικών εταιρειών. Με δεδομένα τα παραπάνω θα περιοριστούμε στην εκτίμηση των άμεσων επιπτώσεων στα έσοδα, ξεκινώντας με το φόρο επί των ασφαλίσεων, ο οποίος σύμφωνα με τον Κρατικό Προϋπολογισμό του 2011, το 2009 απέφερε συνολικά έσοδα € 357 εκατ. Λαμβάνοντας υπ' όψη το μερίδιο του κύκλου εργασιών του κλάδου ασφαλείων ζωής και τους διαφορετικούς συντελεστές ειδικής φορολόγησης για τις υπόλοιπες ασφαλίσεις, εκτιμάται ότι από τις ασφάλειες ζωής εισπράττονται περί τα 95 εκατ. Από την άλλη πλευρά, το δημόσιο παρέχει κίνητρα για τις ασφαλίσεις ζωής, όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα. Η συνολική εικόνα της φορολόγησης δίνεται στον πίνακα 23, όπου

- στη στήλη (1) έχουμε τα κλιμάκια εισοδήματος,
- στη στήλη (2) το πλήθος των δηλωσάντων ασφάλιστρα,
- στη στήλη (3) το πλήθος που προκύπτει κατόπιν του επιμερισμού των ασφαλίσεων στους συζύγους,
- στη στήλη (4) το δηλωθέν εισόδημα (€ εκατ.),
- στη στήλη (5) τον αναλογούντα φόρο (€ εκατ.),
- στη στήλη (6) τον προκύπτοντα φορολογικό συντελεστή,
- στη στήλη (7) το ποσό των ασφαλίσεων που δηλώθηκαν (€ εκατ.),
- στη στήλη (8) την εκτιμώμενη μείωση του φόρου λόγω της απαλλαγής (€ εκατ.),
- στη στήλη (9) το νέο ποσό φόρου (€ εκατ.) και
- στη στήλη (10) το νέο φορολογικό συντελεστή που προκύπτει μετά τη φοροαπαλλαγή.

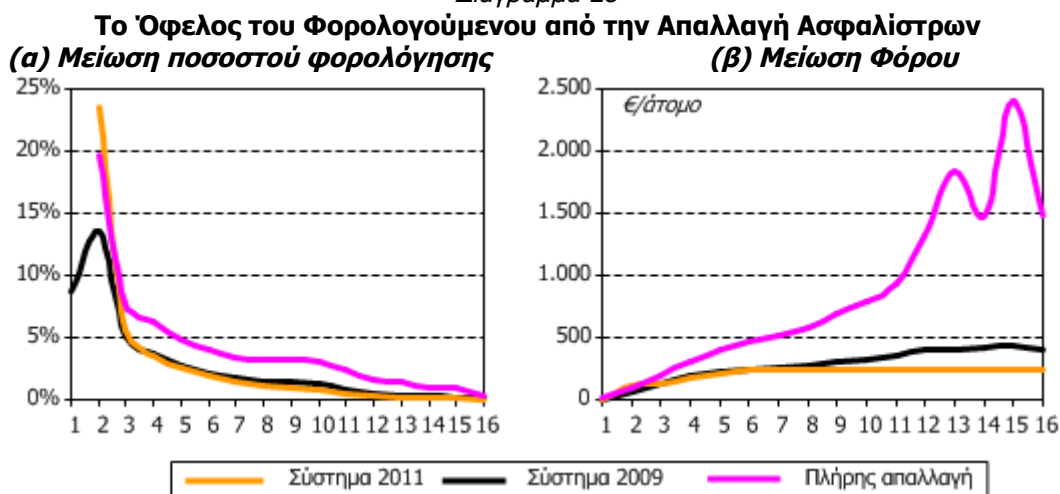
Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 23, το συνολικό δηλωθέν ποσό ασφαλίσεων που δηλώθηκε είναι € 1.182 εκατ., περίπου το μισό από το σύνολο των ασφαλίσεων που αναφέρει ο κλάδος⁶⁶. Το όφελος για τους φορολογούμενους (κόστος της φοροαπαλλαγής για το δημόσιο) ανέρχεται σε €143 εκατ. Με τον τρόπο αυτό η συνολική φορολογική επιβάρυνση μειώνεται κατά 0,4 π.μ., από 13,2% σε 12,8%. Όπως βλέπουμε στο διάγραμμα 28 (μαύρη γραμμή), η ποσοστιαία μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης (όφελος του φορολογουμένου) είναι πολύ υψηλότερη στα χαμηλά κλιμάκια -28^(α)-, αν και σε απόλυτο μέγεθος αυξάνεται για τα υψηλότερα κλιμάκια -28^(β)-, όπως είναι αναμενόμενο.

⁶⁶ Ακόμα και αν λάβουμε υπ' όψη ότι στα ασφάλιστρα που αναφέρει ο κλάδος περιλαμβάνονται και τα ασφάλιστρα που πληρώνουν οι εργοδότες για ομαδικές ασφάλειες (βλέπε πίνακα 17, κλάδους I και VII), το ποσό εξακολουθεί να απέχει κατά πολύ.

Πίνακας 23
Φορολογούμενοι με Ασφάλιστρα-Εισόδημα και Φόρος

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
ΚΑΙΜΑΚΙΑ	ΠΑΗΘΟΣ (Α)	ΠΑΗΘΟΣ (Β)	ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	ΦΟΡΟΣ	ΦΟΡ/ΚΟΣ ΣΥΝΤ. = (5)/(4)	ΑΣΦΑΛΙΣΤΡΑ	ΠΟΣΟ ΠΟΥ ΕΚΠΗΓΕΙ	ΚΟΣΤΟΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΡΩΝ	ΝΕΟΣ ΦΟΡΟΣ	ΝΕΟΣ ΦΟΡ/ΚΟΣ ΣΥΝΤ. = (10)/(4)
1	0 - 10.000	398.613	1.642,6	3,5	0,2%	234,4	100,5	0,30	3,2	0,2%
2	10.001 - 20.000	339.203	6.784,6	225,9	3,3%	294,8	204,0	30,75	195,2	2,9%
3	20.001 - 30.000	280.198	8.761,7	862,8	9,8%	272,9	182,2	44,55	818,3	9,3%
4	30.001 - 40.000	122.219	4.960,5	725,5	14,6%	142,1	85,5	27,21	698,3	14,1%
5	40.001 - 50.000	59.398	3.005,7	561,3	18,7%	79,2	44,0	15,09	546,3	18,2%
6	50.001 - 60.000	29.756	1.830,1	390,2	21,3%	46,4	23,9	8,15	382,1	20,9%
7	60.001 - 70.000	17.163	1.243,9	287,5	23,1%	29,4	14,5	4,91	282,6	22,7%
8	70.001 - 80.000	10.540	875,8	212,8	24,3%	19,9	9,2	3,16	209,7	23,9%
9	80.001 - 90.000	6.847	642,0	163,2	25,4%	14,0	6,2	2,31	160,9	25,1%
10	90.001 - 100.000	4.528	473,5	126,0	26,6%	10,5	4,2	1,59	124,4	26,3%
11	100.001 - 200.000	11.425	1.613,7	493,6	30,6%	30,4	11,2	4,34	489,3	30,3%
12	200.001 - 300.000	1.407	361,0	126,5	35,0%	5,0	1,5	0,60	125,9	34,9%
13	300.001 - 400.000	392	145,1	53,2	36,7%	1,9	0,4	0,17	53,1	36,6%
14	400.001 - 500.000	126	61,0	22,8	37,4%	0,5	0,1	0,06	22,8	37,3%
15	500.001 - 900.000	91	61,9	23,8	38,4%	0,6	0,1	0,04	23,7	38,4%
16	900.001 +	24	31,3	12,3	39,2%	0,1	0,0	0,01	12,2	39,1%
ΣΥΝΟΛΟ	1.145.527	1.512.808	32.494,5	4.291,1	13,2%	1.182,3	687,8	143,2	4.147,8	12,8%

Διάγραμμα 28

Με την εφαρμογή του νέου τρόπου φορολόγησης από το 2011 (έκπτωση φόρου, αντί για απαλλαγή μέρους του εισοδήματος), αναμένεται ότι η συνολική απαλλαγή θα δεν επιφέρει ιδιαίτερες μεταβολές στην ποσοστιαία φορολογική επιβάρυνση (εκτός του δευτέρου κλιμακίου-πορτοκαλί γραμμή στο διάγραμμα 28⁽⁶⁷⁾), ενώ το όφελος σε απόλυτο μέγεθος θα μειωθεί για τα υψηλά κλιμάκια. Τα έσοδα αναμένεται να μειωθούν 18,6 εκατ. (-3,8%, έναντι μεταβολής 3,3% με το σύστημα του 2009)⁶⁷.

Στο σημείο αυτό τίθεται το ερώτημα ποια θα ήταν η επίπτωση στα δημόσια έσοδα από μία διαφορετική φορολογική μεταχείριση των ασφαλίσεων. Στο ένα άκρο βρίσκεται η περίπτωση της πλήρους φορολόγησης των ασφαλίσεων ζωής, όπου το δημοσιονομικό όφελος (κόστος του φορολογούμενου) είναι € 143 εκατ., όπως είδαμε. Στο άλλο άκρο βρίσκεται η πλήρης απαλλαγή από τη φορολογία εισοδήματος με μείωση του φορολογητέου εισοδήματος (παλιό σύστημα). Στην περίπτωση αυτή το δημοσιονομικό κόστος εκτιμάται σε € 243,7 εκατ., περίπου € 100 εκατ. περισσότερα από το τρέχον κόστος. Αν υπάρξει πλήρης φορολόγηση και η απαλλαγή περιοριστεί στα ομαδικά σχήματα μόνο τότε εκτιμάται ότι το κόστος περιορίζεται κατά τα $\frac{3}{4}$ (περίπου στα € 60 εκατ.). Στον πίνακα 24 αποτυπώνονται οι τέσσερις περιπτώσεις που έχουμε εξετάσει, ήτοι χωρίς φοροαπαλλαγή, με τη φοροαπαλλαγή του συστήματος του 2009, με την φορολογική έκπτωση του συστήματος του 2011 και με πλήρη απαλλαγή.

⁶⁷ Εξ αυτού του λόγου και μόνο. Η άσκηση παίρνει ως βάση το 2009 και συγκρίνει τις διαφορές με τα μεγέθη αυτού του έτους χωρίς να λαμβάνει υπ' όψη άλλες επιδράσεις (π.χ. μεταβολές ζήτησης, τιμών εισοδήματος).

Πίνακας 24
Φορολογικά έσοδα και Ελαφρύνσεις Αναλόγως του Τρόπου Φορολόγησης

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΛΛΑΓΗ		ΣΥΣΤΗΜΑ 2009		ΣΥΣΤΗΜΑ 2011		ΠΑΙΡΗΣ ΑΠΑΛΛΑΓΗ	
	Φόρος	Ελάφρυνση	Φόρος	Μεταβολή (%)	Ελάφρυνση	Μεταβολή (%)	Φόρος	Ελάφρυνση
1 0 - 10.000	3,5	-0,3	3,5	-8,8%	0,0	''	0,0	-3,5
2 10.001 - 20.000	225,9	-30,8	172,9	-13,6%	-53,1	-23,5%	181,5	-44,5
3 20.001 - 30.000	862,8	-44,5	813,7	-5,2%	-49,1	-5,7%	796,1	-66,7
4 30.001 - 40.000	725,5	-27,2	698,3	-3,8%	-25,6	-3,5%	680,3	-45,2
5 40.001 - 50.000	561,3	-15,1	546,3	-2,7%	-14,3	-2,5%	534,2	-27,2
6 50.001 - 60.000	390,2	-8,1	382,1	-2,1%	-7,3	-1,9%	374,4	-15,8
7 60.001 - 70.000	287,5	-4,9	282,6	-1,7%	-4,2	-1,4%	277,6	-9,9
8 70.001 - 80.000	212,8	-3,2	209,7	-1,5%	-2,5	-1,2%	206,0	-6,8
9 80.001 - 90.000	163,2	-2,3	160,9	-1,4%	-1,6	-1,0%	158,0	-5,2
10 90.001 - 100.000	126,0	-1,6	124,9	-1,3%	-1,1	-0,9%	122,1	-3,9
11 100.001 - 200.000	493,6	-4,3	489,3	-0,9%	-2,7	-0,5%	481,9	-11,8
12 200.001 - 300.000	126,5	-0,6	125,9	-0,5%	-0,3	-0,3%	124,5	-2,0
13 300.001 - 400.000	53,2	-0,2	53,1	-0,3%	-0,1	-0,2%	52,5	-0,8
14 400.001 - 500.000	22,8	0,0	22,8	-0,3%	0,0	-0,1%	22,6	-0,2
15 500.001 - 900.000	23,8	0,0	23,8	-0,2%	0,0	-0,1%	23,6	-0,2
16 900.001 +	12,3	0,0	12,2	-0,1%	0,0	0,0%	12,2	0,0
ΣΥΝΟΛΟ	4.291,1	-143,2	4.147,8	-3,3%	-161,9	-3,8%	4.047,3	-243,7
								-5,7%

€ ΕΚΑΤ.

Ένας εναλλακτικός τρόπος φορολόγησης θα ήταν η απαλλαγή εισοδημάτων, όχι με τον τρόπο του συστήματος του 2009, το οποίο θέτει το όριο της δαπάνης στα € 1.200, αλλά θέτοντας ένα υψηλότερο όριο ως κίνητρο, το οποίο όμως ο φορολογούμενος το προσεγγίζει σταδιακά σε βάθος χρόνου, έχοντας έτσι ένα επί πλέον κίνητρο για τη σύναψη και διατήρηση μακροχρόνιων συμβολαίων. Αν, για παράδειγμα θέσουμε ένα όριο ετήσιας ατομικής δαπάνης της

τάξης των € 6.000⁶⁸, και υποθέσουμε ότι ο φορολογούμενος δικαιούται απαλλαγής 10% του ποσού αυτού το πρώτο έτος και 10% για κάθε επί πλέον έτος μέχρι το δέκατο, τότε (χρησιμοποιώντας πάντα τα δεδομένα του 2009) η εικόνα που διαμορφώνεται είναι αυτή του πίνακα 25.

Πίνακας 25
Σταδιακή Φορολογική Ελάφρυνση

€ εκατ.

Ποσοστό Απαλλαγής	Ισοδύναμο Φόρου	Ισοδύναμη Ελάφρυνση	"Πραγματική" Ελάφρυνση
0%	4.291,1	0,0	0,0
10%	4.181,8	109,3	10,9
20%	4.147,9	143,2	14,3
30%	4.121,2	169,9	17,0
40%	4.104,4	186,7	18,7
50%	4.091,2	199,9	20,0
60%	4.080,3	210,8	21,1
70%	4.071,1	220,0	22,0
80%	4.063,0	228,0	22,8
90%	4.055,9	235,2	23,5
100%	4.047,4	243,7	24,4
ΣΥΝΟΛΟ			194,7

Όπως παρατηρούμε η ισοδύναμη ετήσια φορολογική ελάφρυνση κυμαίνεται από € 0 έως € 243,7 εκατ., υπό την έννοια ότι αυτή θα ήταν η απώλεια εσόδων, αν για κάθε έτος αφαιρείται από το εισόδημα το συγκεκριμένο ποσοστό της δαπάνης για ασφαλιστρα. Αν κάνουμε την "ηρωική" υπόθεση (λόγω έλλειψης πληροφόρησης για μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση), ότι οι ασφαλιζόμενοι είναι ομοιόμορφα κατανομημένοι ως προς τη διάρ-

κεια του 10ετούς συμβολαίου τους, δηλαδή 10% αυτών βρίσκονται στο πρώτο έτος του συμβολαίου τους, 10% στο δεύτερο κ.ο.κ., τότε αθροίζοντας το $\frac{1}{10}$ της ισοδύναμης ελάφρυνσης έχουμε μία ιδέα της συνολικής ετήσιας απώλειας φορολογικών εσόδων, η οποία φτάνει τα € 195, περίπου € 30 εκατ. περισσότερα από το σύστημα του 2011. Βεβαίως, αυτή είναι μία θεωρητική (υπερ)εκτίμηση, δεδομένου ότι ένας αριθμός φορολογουμένων δεν έχει ή δεν προτίθεται να συνάψει ή δεν επιθυμεί να εξαντλήσει ένα δεκαετές συμβόλαιο.

Αν, για παράδειγμα, οι μισοί φορολογούμενοι υλοποιήσουν πενταετή συμβόλαια (και οι υπόλοιποι 6-10 ετών), τότε εκτιμάται ότι η επί πλέον επιβάρυνση εξαφανίζεται και γυρνάμε στα έσοδα του τρέχοντος (2011) συστήματος έχοντας εισάγει, όμως ένα σοβαρό κίνητρο για μακροπρόθεσμη αποταμίευση. Αν, μάλιστα, υποθέσουμε ότι μια τέτοια ρύθμιση καθίσταται αρκετά ελκυστική να αυξήσει τη ζήτηση, τότε θα υπάρξουν επί πλέον έσοδα από τα ασφαλιστρα των νέων συμβολαίων. Επιπροσθέτως, μία άλλη σοβαρή πηγή εσόδων θα μπορούσε να είναι η φορολόγηση των παροχών. Αν οι εφ' άπαξ παροχές και οι περιοδικές καταβολές φορολογηθούν κατ' αποκοπή, εκτιμάται ότι για κάθε 1% φορολόγησης τα έσοδα αυξάνονται κατά περίπου 15 εκατ. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, ότι η επανεξέταση του συστήματος φορολογίας ασφαλιστρων ζωής προς αυτή την κατεύθυνση, όχι απλώς θα επέφερε μικρή επιβάρυνση, ιδίως σε σχέση με τα οφέλη ανάπτυξης της αγοράς (αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων στον κλάδο, άρα και των αντίστοιχων φορολογικών εσόδων), αλλά ίσως και εξοικονόμηση πόρων.

⁶⁸ Τα € 6.000 αντιστοιχούν σε € 500 το μήνα, το οποίο είναι πολύ κοντά στον ανώτατο μέσο όρο των καταβαλλομένων ασφαλιστρων που συναντάμε στο 15° κλιμάκιο.

Στο πλαίσιο της υποθετικής περίπτωσης καθιέρωσης συμπληρωματικών προαιρετικών προγραμμάτων επαγγελματικής ασφάλισης, τα οποία θα διαφέρουν από αυτά των επαγγελματικών Ταμείων, όπως, για παράδειγμα, ανοικτού τύπου, μπορούμε να κάνουμε μια άσκηση ευαισθησίας για τη μέτρηση των δημοσιονομικών επιπτώσεων⁶⁹. Υποθέτουμε ότι στα νέα προγράμματα εισέρχονται εκατό χιλιάδες άτομα, των οποίων το εισόδημα ακολουθεί την κατανομή των υπαρχόντων ατόμων. Θεωρούμε ότι το ετήσιο ασφαλιστρο ισούται με αυτό του 2009 ανά κλιμάκιο εισοδήματος, ενώ η έκπτωση του φόρου ανέρχεται σε 10% του ασφαλιστρο για το πρώτο έτος, ποσοστό που προσαυξάνεται 10% για κάθε επί πλέον έτος ασφάλισης, με ανώτατο όριο τις € 6.000⁷⁰. Με τον τρόπο αυτό, από το 10^ο έτος και μετά υπάρχει πλήρης απαλλαγή με ανώτατη έκπτωση τα € 6.000. Επί πλέον, υποθέτουμε ότι κάθε έτος εισρέουν στην αγορά 1.000 νέα άτομα (1% της αρχικής εισόδου). Η ανώτατη φορολογική έκπτωση για τα άτομα με **προγράμματα 10 ετών και άνω** είναι σημαντικά υψηλότερη της τρέχουσας και εκτιμάται ότι κυμαίνεται περίπου από 1,5 φορά για τα χαμηλά εισοδήματα μέχρι και περίπου 5 φορές για τα πολύ υψηλά. Το σύστημα αυτό λειτουργεί ως κίνητρο για τη διατήρηση μακροπρόθεσμων προγραμμάτων.

Η εκτίμηση για το δημοσιονομικό κόστος παρουσιάζεται στον Πίνακα 26, ο οποίος διαβάζεται ως εξής: Για κάθε 100.000 άτομα που εισέρχονται σε ένα νέο σύστημα προγραμμάτων, το δημοσιονομικό κόστος ξεκινά από € 8,7 εκατ. στο πρώτο έτος και καταλήγει σε 86,8 εκατ. για το δέκατο έτος και μετά⁷¹. Για κάθε επί πλέον 1.000 άτομα που εισρέουν κάθε έτος το κόστος βαθμιαία φτάνει τα € 3,9 εκατ. το 10^ο έτος και € 7,8 εκατ. το 20^ο (όταν συμπληρώνει δεκαετία ο "τελευταίος" εισελθών στο σύστημα). Είναι προφανές ότι το σύστημα αυτό είναι πολύ ακριβό, δεδομένου ότι σε πλήρη ωρίμανση και με αρχική εισροή ενός εκατομμυρίου ασφαλισμένων (δεκαπλάσιας της βασικής παραδοχής και φτάνοντας περίπου τον αριθμό των νυν ασφαλισμένων), η φορολογική έκπτωση θα στοιχίζε περί τα € 950 εκατ. (σε σημερινές τιμές), ή περί τα € 800 εκατ., αν υποθέταμε ότι σταδιακά όλοι οι ασφαλισμένοι του πίνακα 19 θα μετέπιπταν στο νέο σύστημα.

Αν διατηρήσουμε τις ίδιες βασικές παραδοχές με το σενάριο του πίνακα 26, αλλά χρησιμοποιήσουμε τις υποθέσεις του φορολογικού καθεστώτος του πίνακα 25, δηλαδή ότι το φορολογικό όφελος προκύπτει από την απαλλαγή των ασφαλιστρον από τη φορολογία και, μάλιστα, με την κλιμάκωση +10% ανά έτος, τότε η διαχρονική κατανομή του κόστους της αρχικής εισροής 100.000 ασφαλισμένων και μετά 1.000 κατ' έτος εμφανίζεται στον πίνακα 27. Στην περίπτωση αυτή, το κόστος ξεκινά από € 9,5 εκατ. το πρώτο έτος και καταλήγει στα € 23,2 στο

⁶⁹ Το σενάριο αυτό στηρίζεται στις σχετικές προτάσεις που έχει διαμορφώσει η Ελληνική Ένωση Ασφαλιστικών Εταιρειών.

⁷⁰ Όπως είδαμε και προηγουμένως, πρόκειται για το υψηλότερο μέσο ποσό που πληρώνεται ως ετήσιο ασφαλιστρο. Επίσης αντιστοιχεί στο 80% περίπου του κατώτατου μηνιαίου μισθού (χωρίς τις εισφορές του εργαζομένου).

⁷¹ Όλα τα μεγέθη είναι σε σταθερές τιμές του έτους βάσης (2009). Επίσης, υποτίθεται ότι το φορολογικό σύστημα παραμένει σταθερό ως προς τη δομή του και το μέγεθος των κλιμακίων και των οριακών συντελεστών.

τελικό έτος ωρίμανσης. Το ποσό αυτό, αν αναχθεί στον πραγματικό αριθμό των δηλωσάντων ασφαλιστρα, θα καταλήξει πολύ κοντά στο κόστος πλήρους απαλλαγής του πίνακα 24. Αν υποθέσουμε ότι η εισροή αφορά νέους επί πλέον ασφαλιζόμενους, τότε το ποσό αυτό είναι το πρόσθετο κόστος σε βάθος χρόνου. Αν, από την άλλη πλευρά, υποθέσουμε υποκατάσταση παλαιών με νέα συμβόλαια, τότε η διαφορά των € 80 εκατ. από το επί πλέον κόστος σε σύγκριση με το σημερινό καθεστώς δεν προκύπτει άμεσα, αλλά θα κατανεμηθεί σε βάθος χρόνου. Ανάλογα με το βαθμό και τον τρόπο υποκατάστασης και τη δυνατότητα μετάβασης από το προηγούμενο καθεστώς στο νέο (π.χ. μεταφορά ή μετατροπή συμβολαίων) θα διαμορφωθεί η διαχρονική κατανομή του κόστους. Από την άλλη πλευρά, το ίδιο περίπου θα ισχύσει αν υποθέσουμε ότι οι ασφαλισμένοι μετακινηθούν σε επαγγελματικά Ταμεία, τα οποία όμως έχουν πλήρη απαλλαγή των εισφορών/ασφαλιστρών εξ αρχής και άρα θα μεταφέρουν το κόστος χρονικά πιο μπροστά.

Συνολικά, παρατηρούμε ότι το δημοσιονομικό κόστος⁷² της απαλλαγής των ασφαλιστρών κυμαίνεται κοντά στο 0,07% του ΑΕΠ με άνω όριο το 0,1% (με σταθερή ζήτηση). Αυτή η οριακή αύξηση μπορεί να προέλθει από την πλήρη απαλλαγή των ιδιωτικών ασφαλιστρών ζωής από το φόρο εισοδήματος και την ολική μετακίνηση των ασφαλισμένων στα νέα προγράμματα. Όμως, η διαχρονική κατανομή του επί πλέον κόστους εξαρτάται από τον τρόπο που θα γίνει η μετάπτωση και το ακριβές σχήμα κινήτρων.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

5.1 Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Εδώ και δεκαετίες, το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα αποτελεί μια μόνιμη πηγή προβλημάτων και αντιπαραθέσεων, όπως η ίδια η ελληνική κοινωνία επέλεξε στη λογική του "στρουθοπαρεμβασισμού", όπως εύστοχα τη βάπτισε ο Τήνιος (2010). Το ασφαλιστικό σύστημα του σήμερα κινείται με γνώμονα τα παλαιά πρότυπα της οικογένειας, της εργασίας και της αποταμίευσης των νοικοκυριών και ο κυρίαρχα δημόσιος χαρακτήρας του στηρίζει τον εγκλωβισμό του σε αυτά. Με τον τρόπο αυτό αρνείται να αντιμετωπίσει θαρραλέα και αποτελεσματικά τα προβλήματα

- του παρελθόντος, όπου η Ελλάδα ζει ένα "παράδοξο", αφού κατάφερε να αναπτύξει ένα σύστημα που ξοδεύει πολλά, αλλά συγχρόνως μεγάλο μέρος των συνταξιούχων και ηλικιωμένων βρίσκονται κάτω από τα όρια της φτώχειας,
- του μέλλοντος, τα οποία εντείνονται με εκθετικό ρυθμό υπό την πίεση της δημογραφικής γήρανσης, με τις μέλλουσες γενεές να έχουν χάσει το παιγνίδι από τα αποδυτήρια (αφού ο διαιτητής επιλέγεται από τις μυωπικές παρούσες γενεές), αλλά και

⁷² Υπενθυμίζεται ότι στο κόστος αυτό δεν περιλαμβάνεται η έκπτωση των αντίστοιχων ασφαλιστρών της εργοδοσίας.

- του παρόντος, με τη δημοσιονομική και χρηματοπιστωτική κρίση να οξύνει τα υπάρχοντα προβλήματα βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος.

Τα ασφαλιστικά συστήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ένοιωσαν την κρίση, με τα ασφαλιστικά ταμεία του δημοσίου να πλήττονται από την κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας και την αδυναμία δημοσιονομικής στήριξης, ενώ το κεφαλαιοποιητικό τμήμα του ασφαλιστικού συστήματος ήταν εκτεθειμένο και ευάλωτο στις πιέσεις των χρηματοοικονομικών αγορών. Με την εμφάνιση της κρίσης, τα κεφαλαιοποιητικά συστήματα έχασαν 20% της αξίας τους μέσα στο 2008, αλλά κατάφεραν εν πολλοίς να την ανακτήσουν⁷³.

- ***Η μέχρι τώρα αναμόρφωση μέρους του πρώτου πυλώνα του ασφαλιστικού συστήματος έγινε με γνώμονα τη μείωση του δημοσιονομικού βάρους στις επόμενες γενεές. Δεν εγγυάται ότι αυτή η μείωση θα είναι αρκετή και δεν προβλέπει την αναπλήρωση εισοδημάτων που θα μειωθούν.***

Το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα προχώρησε σε μια μερική παραμετρική αναπροσαρμογή στον πρώτο πυλώνα. Συγκεκριμένα το 2010 η αναθεώρηση του συστήματος που περιελάμβανε αυστηροποίηση των ορίων ηλικίας, επιμήκυνση του εργασιακού βίου και μείωση της γενναιοδωρίας του συστήματος, θεωρήθηκε ότι *"might be among the most ambitious undertaken by any country in one step"*⁷⁴. Αυτή έγινε με γνώμονα τη δημοσιονομική βιωσιμότητα, αποσκοπώντας στην εξοικονόμηση 2,5%-4,5% του ΑΕΠ των δαπανών για συντάξεις μέχρι το 2050. Αυτό σημαίνει, όμως, ότι η αύξηση των συγκεκριμένων δαπανών απλώς θα περιοριστεί στο 8%-10% του ΑΕΠ και, ως εκ τούτου, θα πρέπει στο μέλλον να εξευρεθούν επί πλέον πόροι, πιθανόν και από το ασφαλιστικό σύστημα. Εκτός αυτού, η λεγόμενη 'γενναιοδωρία του συστήματος' περιορίζεται με την ισχύ νέων κανόνων για τον υπολογισμό των συντάξεων. Ενώ θεσπίζεται η βασική σύνταξη για την κοινωνική προστασία των ηλικιωμένων με πολύ χαμηλά εισοδήματα, ο βαθμός αναπλήρωσης αναμένεται σταδιακά να μειωθεί αισθητά τα επόμενα έτη, παρά τις προβλέψεις που παραθέσαμε στον πίνακα 10⁷⁵. Το νέο ασφαλιστικό πλαίσιο δεν ασχολείται με το βαθμό αναπλήρωσης της μέσης σύνταξης και τα πιθανά μελλοντικά προβλήματα. Αν, μάλιστα, γίνει η λογική υπόθεση ότι στο μέλλον είναι πιθανό η αναπροσαρμογή των συντάξεων να γίνεται στη βάση του πληθωρισμού και όχι της αύξησης μισθών, τότε υφίσταται άλλος ένας λόγος για τον οποίο μπορούμε να περιμένουμε πτώση των ποσοστών αναπλήρωσης⁷⁶, στο γενικότερο πλαίσιο της αναμενόμενης μείωσης κατά 20% σε ευρωπαϊκό επίπεδο⁷⁷.

⁷³ European Commission (2010a), σσ. 54-59.

⁷⁴ IMF (2010)

⁷⁵ Η αύξηση του GARR για την Ελλάδα έχει εκτιμηθεί στη βάση της υπόθεσης μη αλλαγής πολιτικής πριν την αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος του 2010.

⁷⁶ Βλέπε *Ageing Report*

⁷⁷ EFRP (2011) *Towards more funded pensions*

- ***Η αναμενόμενη μεταρρύθμιση στο υπόλοιπο του πρώτου πυλώνα (επικουρικά ταμεία) εκτιμάται ότι θα ενισχύσει μεν τα δημόσια οικονομικά, αλλά θα συμπίεσει τα ποσοστά αναπλήρωσης.***

Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα. Μέχρι το τέλος του 2011 αναμένεται η ολοκλήρωση της καταγραφής της κατάστασης και των προοπτικών των επικουρικών ταμείων⁷⁸. Εκτιμάται ότι τα ευρήματα θα ενισχύσουν την τάση μείωσης του ποσοστού αναπλήρωσης, δεδομένων των ελλειμμάτων πολλών εξ αυτών⁷⁹. Ακόμα και αυτά που δεν έχουν ελλείμματα, η πιθανή περικοπών των λεγόμενων 'κοινωνικών πόρων' αναγκαστικά θα οδηγήσει σε μείωση των παροχών. Μία τέτοια εξέλιξη θα βελτιώσει μεν σαφώς τα δημόσια οικονομικά και τη διανομή του εισοδήματος, αλλά θα επιφέρει μείωση του βαθμού αναπλήρωσης.

- ***Το ασφαλιστικό σύστημα θα πρέπει να (επανα)σχεδιαστεί συνολικά, λαμβάνοντας υπ' όψη τη συμπληρωματικότητα και τις δυνατότητες που προσφέρουν ο δεύτερος και τρίτος πυλώνας.***

Αυτό που προκύπτει από τη μέχρι τώρα ανάλυση είναι ότι το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα χαρακτηρίζεται από μια ολοκληρωτική κυριαρχία του πρώτου πυλώνα, με το δεύτερο πυλώνα να έχει ξεκινήσει σχετικά πρόσφατα και να έχει πολύ μικρή, σχεδόν αμελητέα παρουσία, ενώ οι 'παραδοσιακές' ιδιωτικές ασφαλίσεις, με μακρά παρουσία στο χώρο, παρουσιάζουν σαφώς υψηλότερη δραστηριότητα που παραμένει όμως σε χαμηλά επίπεδα. Προφανώς οι σχετικές μεταρρυθμίσεις και οι πορείες που έχουν ακολουθήσει οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, ιδιαίτερα τα τελευταία δέκα έτη, θα πρέπει, αν μη τι άλλο, να μας παρακινήσουν να λάβουμε υπ' όψη μας όλες τις δυνατότητες που προσφέρουν τα σύγχρονα συνταξιοδοτικά συστήματα. Το γεγονός είναι ότι, όπως έχουμε ήδη αναλύσει, τα παραδοσιακά PAYG συστήματα είναι εκτεθειμένα στις δημογραφικές εξελίξεις και υπακούν τους δημοσιονομικούς περιορισμούς, αλλά προσφέρουν υψηλό δείκτη κοινωνικής προστασίας σε ευρέα στρώματα του πληθυσμού. Από την άλλη πλευρά, τα κεφαλαιοποιητικά σχήματα κινδυνεύουν σαφώς πολύ λιγότερο από τη γήρανση του πληθυσμού, είναι ανταποδοτικά, αλλά και με κινδύνους για το ύψος της τελικής απόδοσής τους⁸⁰, που μπορούν όμως να μετριάσουν με τις κατάλληλες πολιτικές και την προσαρμογή των ασφαλιζομένων σε μακροπρόθεσμη αποταμίευση, όπως θα δούμε παρακάτω. Η ολιστική προσέγγιση στο σχεδιασμό και τις μεταρρυθμίσεις του ασφαλιστικού συστήματος θα επιτρέψει την εκμετάλλευση των συνεργιών των τριών πυλώνων και τη συμπληρωματικότητα μεταξύ αναδιανεμητικών και κεφαλαιοποιητικών σχημάτων. Η ανάγκη ανάπτυξης ενός συστήματος τριών πυλώνων/επιπέδων μπαίνει επιτακτικά, αν και όχι χωρίς διαφοροποιήσεις (βλέπε Barr, 2009, σσ. 25-26).

⁷⁸ Ν. 3863/2010, άρθρο15, παρ.1

⁷⁹ Βλέπε σχετικά σε *Κοινωνικό Προϋπολογισμό 2009*.

⁸⁰ Βλέπε μεταξύ άλλων και European Commission (2010a) και Brunner, J.K., C. Riess Public and R. Winter-Ebme (2005).

- **Δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο πρότυπο που μπορεί να ακολουθηθεί, αλλά μια ευρεία επιλογή για τις αναλογίες του μείγματος των τριών πυλώνων.**

Ενώ φαίνεται να υπάρχει μια γενικότερη συμφωνία μεταξύ των ερευνητών για τις επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης και των δημοσιονομικών περιορισμών στο μέλλον του πρώτου πυλώνα και την ανάγκη χρησιμοποίησης των δυνατοτήτων και των άλλων δύο πυλώνων, η πραγματική συζήτηση για τη χώρα αρχίζει με το ερώτημα για τη στρατηγική επιλογή του συνδυασμού των τριών πυλώνων. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2010) ήταν πολύ σαφές: *"... every Member State at national level should find its own specific solutions in order to ensure that its pension system is adequately positioned to meet the social protection objectives for which it was established while remaining financially sustainable"*. Δεδομένου ότι ο πρώτος πυλώνας ήδη ορίζει το τοπίο και το κράτος κατέχει καίριο ρυθμιστικό ρόλο, η κρατική πρωτοβουλία θα πρέπει να επικεντρωθεί στη μελέτη των δυνατών πολιτικών και των τεχνικών χαρακτηριστικών τους που θα καθορίσουν και το πλαίσιο των επιλογών. Κράτος, ασφαλιστικοί φορείς, ασφαλιζόμενοι και συνταξιούχοι, καθώς και ιδιώτες πάροχοι χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών θα πρέπει να συνεισφέρουν αναλόγως στη μελέτη και το διάλογο των θεμάτων.

Αν και φαίνεται να υπάρχει μία γενική συμφωνία στο ότι δεν υπάρχει ένα και μοναδικό σύστημα, με δεδομένα ύψη συντάξεων και συγκεκριμένη αναλογία δημόσιας/ιδιωτικής ασφάλισης ή PAYG/κεφαλαιοποιητικών συστημάτων, ο Barr (2002) δίνει μία γενική κατεύθυνση ότι οι συντάξεις του πρώτου πυλώνα θα πρέπει να βελτιστοποιηθούν και όχι να ελαχιστοποιηθούν και η διαχρονική κατανάλωση να εξομαλυνθεί λαμβάνοντας υπ' όψη το υπάρχον επίπεδο ανάπτυξης του ασφαλιστικού συστήματος, τους δημοσιονομικούς περιορισμούς και τις πολιτικές επιλογές, ορίζοντας με τον τρόπο αυτό το ρόλο και το μέγεθος των δύο άλλων πυλώνων. Για μια χώρα σαν την Ελλάδα, με υπερμεγέθη και ώριμο πρώτο πυλώνα, η πρώτη προτεραιότητα πριν από ο,τιδήποτε άλλο είναι να καταστεί ο πρώτος πυλώνας βιώσιμος.

5.2 ΟΙ ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

- **Η ολοκλήρωση της εξέτασης του υποσυστήματος των επικουρικών ταμείων αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τον αποτελεσματικό σχεδιασμό του ασφαλιστικού συστήματος στο σύνολό του.**

Λαμβάνοντας υπ' όψη ότι το σύστημα κύριας σύνταξης του πρώτου πυλώνα έχει ήδη δρομολογήσει τις μεταρρυθμίσεις του, μεταξύ των οποίων και η μείωση του βαθμού κατακερματισμού του⁸¹, ο εξορθολογισμός του υποσυστήματος των επικουρικών ταμείων ακόμη εκκρεμεί.

⁸¹ Κυρίως με το ν.3655/2008. Βεβαίως υπάρχουν ενστάσεις κατά πόσο η ενοποίηση των Ταμείων ήταν ουσιαστική, ή απλώς συγκέντρωσή τους κάτω από την ίδια ομπρέλα, διατηρώντας τις διοικητικές δομές τους, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους κ.λπ.

Συνολικά καταγράφονται⁸² 101 φορείς ασφάλισης διαφόρων ειδών, από τα οποία περί τα 20 επικουρικά ταμεία με πολλαπλάσιους ανεξάρτητους μεταξύ τους τομείς, καλύπτοντας περί τα τρία εκατομμύρια ασφαλισμένους και δυόμισι εκατομμύρια συνταξιούχους, καθώς και περί τα 70 ταμεία αλληλοβοήθειας ή πρόνοιας, που συνολικά καλύπτουν περί τα έξι εκατομμύρια ασφαλισμένους. Στη βάση των παραπάνω και του γενικού προσανατολισμού της προηγούμενης ενότητας, γίνεται αντιληπτό ότι η συμπλήρωση της μεταρρύθμισης στον υποσύστημα των επικουρικών συντάξεων είναι επιτακτική και άμεση ανάγκη, ώστε να ολοκληρωθεί η εικόνα του πρώτου πυλώνα.

- **Θα πρέπει να ξεκαθαρίσει ο χαρακτήρας της επικουρικής ασφάλισης. Ο πιο διαφανής και αποτελεσματικός τρόπος φαίνεται να είναι ο μετασχηματισμός της σε επαγγελματική ασφάλιση με ανοικτές επιλογές για το βαθμό υποχρεωτικότητας συμμετοχής.**

Το υποσύστημα των επικουρικών συντάξεων χαρακτηρίζεται από υποχρεωτικότητα συμμετοχής, ενώ τυπικά, τουλάχιστον, έχει ανταποδοτικό χαρακτήρα, με ύψος εισφορών γενικά συγκρίσιμο με αυτό των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης (ΤΕΑ)⁸³. Το πρόβλημα, βεβαίως έγκειται στην αναντιστοιχία με τις παροχές, οι οποίες συχνά τροφοδοτούνται από 'κοινωνικούς πόρους'. Το ερώτημα που τίθεται είναι όχι απλώς αν το ισχύον σύστημα θα αλλάξει, αλλά προς ποια κατεύθυνση. Δεδομένου ότι παρουσιάζει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τα ΤΕΑ ως προς την στόχευση στο επάγγελμα ή το χώρο εργασίας, οι ουσιαστικές διαφορές του είναι η υποχρεωτικότητα συμμετοχής και η έλλειψη σαφούς χαρακτήρα DC. Το τελευταίο, όμως, αναγκαστικά υπαγορεύεται από την ανταποδοτικότητα που θα πρέπει στο εξής να έχουν τα επικουρικά σχήματα.

Σε κάθε περίπτωση, λοιπόν, τα επικουρικά ταμεία θα πρέπει να μετασχηματιστούν και να λειτουργήσουν ως ΤΕΑ, τροφοδοτώντας το θεσμό με την αρχική κρίσιμη μάζα που φαίνεται να του λείπει και δημιουργώντας οικονομίες κλίμακας. Ως εκ τούτου απομένει το ζήτημα της υποχρεωτικότητας συμμετοχής, το οποίο θα πρέπει να μελετηθεί σε βάθος, καθώς υπάρχουν πολλές ανοικτές επιλογές: από καθαρά προαιρετική έως πλήρως υποχρεωτική με πολλές ενδιάμεσες επιλογές, όπως υποχρεωτικότητα για συγκεκριμένα επαγγέλματα (π.χ. δημόσιο), ή ομάδες ηλικιών. Η υποχρεωτικότητα συμμετοχής μπορεί να αυξήσει τη βιωσιμότητα του συστήματος, να μειώσει το δημοσιονομικό βάρος και να υποκαταστήσει την έλλειψη συνταξιοδοτικής και χρηματοοικονομικής παιδείας και την απροθυμία των νεώτερων γενεών (Le Blanc, 2011). Συγχρόνως θα ξεκαθαρίσει και το τοπίο στον τρίτο πυλώνα, ο οποίος ήδη προσφέρει σχήματα ομαδικής ασφάλισης, εν πολλοίς όμοια με αυτά των ΤΕΑ, αν και με μεγαλύτερη ευελιξία.

⁸² Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2009, σελ. 173 και μετά.

⁸³ Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2009, σελ. 75 και μετά.

Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στην πορεία που διαγράφει η υπόλοιπη Ευρώπη. Η Οδηγία γνωστή ως IORPs⁸⁴ δείχνει τη σημασία που η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει στο θέμα, αναφέροντας ότι

"...η κατάρτιση οδηγίας για την εποπτεία των ιδρυμάτων επαγγελματικής συνταξιοδότησης συνιστά επείγουσα προτεραιότητα, δεδομένου ότι τα ιδρύματα αυτά είναι μεγάλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία, αν και έχουν να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στην ολοκλήρωση, αποτελεσματικότητα και ρευστότητα των χρηματοπιστωτικών αγορών, δεν καλύπτονται από κανένα συνεκτικό κοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο θα τους παρέιχε τη δυνατότητα να επωφελούνται πλήρως των πλεονεκτημάτων της εσωτερικής αγοράς."

Στην οδηγία αναφέρεται σαφώς η πιθανή συνέργεια για ένα ίδρυμα που διαχειρίζεται συγχρόνως ταμείο Κοινωνικής Ασφάλισης και TEA, καθώς και η πιθανότητα επέκτασης των TEA σε *"άλλα ρυθμιζόμενα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα"*. Η βιωσιμότητα και η αποτελεσματική εποπτεία των ιδρυμάτων αυτών αποτελεί θεμελιώδες σημείο της Οδηγίας και στο πλαίσιο αυτό τονίζεται ότι *"τα προσφερόμενα προϊόντα εξομοιούνται προς αυτά των επιχειρήσεων ασφάλειας ζωής και τα σχετικά ιδρύματα θα πρέπει να κατέχουν τουλάχιστον τους ίδιους συμπληρωματικούς ίδιους πόρους όπως οι επιχειρήσεις για τις ασφάλειες ζωής"*. Η ευρωπαϊκή σύγκλιση των μηχανισμών εποπτείας καθιστά ακόμα πιο επιτακτική την ανάγκη συντονισμού μεταξύ δεύτερου και τρίτου πυλώνα, γεγονός που μας φέρνει στο επόμενο σημείο.

- **Ο τρίτος πυλώνας θα πρέπει να συνεχίσει να δρα στο πεδίο της προαιρετικής ατομικής ασφάλισης, με τον ιδιωτικό τομέα, όμως, να έχει σαφή θεσμικό ρόλο και πλήρη ελευθερία συμμετοχής στα σχήματα του δεύτερου πυλώνα.**

Εφ' όσον ο δεύτερος πυλώνας μεγεθυνθεί και αποκτήσει ουσιαστικό ρόλο, αυτομάτως αποσφηνίζεται και ο ρόλος του τρίτου πυλώνα, ο οποίος παρέχει συμπληρωματικό εισόδημα σε ατομικό επίπεδο σε όσους επιθυμούν και μπορούν να χρηματοδοτήσουν την επί πλέον μελλοντική κατανάλωσή τους. Τα σχήματα ομαδικής ασφάλισης που υπάρχουν στον ελληνικό τρίτο πυλώνα στην ουσία είναι σχήματα δεύτερου πυλώνα, γεγονός που σημαίνει ότι ο απεγκλωβισμός της επικουρικής ασφάλισης από τον πρώτο πυλώνα και η ανάπτυξη της επαγγελματικής ασφάλισης θα πρέπει να συνοδευτεί και με την ολοκλήρωση των συνεργιών δεύτερου και τρίτου πυλώνα. Ας μην ξεχνάμε ότι, για παράδειγμα, στα TEA τηρούνται προσωπικοί λογαριασμοί, όπως και στις ασφαλιστικές εταιρείες. Από την άλλη πλευρά τα TEA δεν διαθέτουν σε ικανό βαθμό τεχνογνωσία ή πόρους για τη διαχείριση των λογαριασμών και των αποθεματικών τους, καταφεύγοντας έτσι στη συνεργασία με τις εξειδικευμένες εταιρείες του ιδιωτικού τομέα. Επίσης, το μικρό μέγεθος των TEA και των αποθεματικών τους σημαίνει ότι ίσως να μην έχουν τη δυνατότητα εξασφάλισης υψηλών αποδόσεων των επενδύσεών τους.

⁸⁴ Οδηγία 2003/41/EK για τις δραστηριότητες και την εποπτεία των ιδρυμάτων που προσφέρουν υπηρεσίες επαγγελματικών συνταξιοδοτικών παροχών (Institutions for Occupational Retirement Provision).

Υπ' αυτή την έννοια, ο ιδιωτικός τομέας, που ήδη διαχειρίζεται τον τρίτο πυλώνα και σε μεγάλο βαθμό το προϊόντα του δεύτερου, θα πρέπει θεσμικά να απελευθερωθεί με τη δυνατότητα ίδρυσης διαφοροποιημένων ανοικτών ταμείων, δημιουργίας νέου θεσμικού πλαισίου για τους ατομικούς λογαριασμούς κ.ά., κάτι το οποίο θα επιτρέψει και την καλύτερη εποπτεία και παρακολούθηση του συστήματος. Γενικά, ενώ ο δεύτερος πυλώνας πρέπει να ενισχυθεί και η λειτουργία του να ευθυγραμμιστεί με τις αρχές αποτελεσματικής διοίκησης (OECD, 2009), αυτό πρέπει να γίνει λαμβάνοντας υπ' όψη τις ανάλογες διεργασίες στον τρίτο πυλώνα.

- **Η αναδιάρθρωση και ολοκλήρωση των τριών πυλώνων απαιτεί και αναθεώρηση της φορολογικής μεταχείρισης. Στην έκταση που η ενίσχυση του κινήτρου της αποταμίευσης υπερσχύει της δημοσιονομικής πίεσης και της ανάγκης για δικαιότερη διανομή του εισοδήματος, τότε προκρίνεται η ενίσχυση των φοροαπαλλαγών και η μετακίνηση σε ένα σύστημα ΕΤΤ ή ΕΤΕ. Στην αντίθετη περίπτωση, που ίσως είναι η πιθανότερη, τότε θα πρέπει να προκριθεί ένα σύστημα ΤΤΕ, το οποίο όμως θα παρουσιάζει διαφορές με το σημερινό, ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι δημοσιονομικές επιπτώσεις και οι επιπτώσεις στο κίνητρο αποταμίευσης.**

Η ολοκλήρωση του συστήματος θα επιτρέψει και την πιο ορθολογική φορολογική αντιμετώπιση του ασφαλιστικού συστήματος, στην κατεύθυνση της διαφάνειας, απλοποίησης και αποτελεσματικότητας της φορολογίας. Γενικά δεν υπάρχει συμφωνία για την αποτελεσματικότητα των φορολογικών κινήτρων στην ενίσχυση της αποταμίευσης στις ασφαλίσεις του δεύτερου και τρίτου πυλώνα⁸⁵.

Η ενίσχυση της λειτουργίας ενός ασφαλιστικού συστήματος τριών επιπέδων σημαίνει ότι η σχετική φορολογική πολιτική θα πρέπει να σχεδιαστεί αναλόγως. Από την ανάλυση του τέταρτου κεφαλαίου και όσα εξετάθησαν προηγουμένως, προκύπτει ότι θα πρέπει να υπάρχει προσεκτικός σχεδιασμός του πλέγματος κινήτρων, στο πλαίσιο της δίκαιης και ίσης μεταχείρισης σχημάτων και φορολογουμένων και διαφύλαξης της δημοσιονομικής ισορροπίας. Η ενίσχυση των δύο πυλώνων δεν σημαίνει ότι η αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας εκεί οπωσδήποτε θα ελαφρύνει το σχετικό κόστος των φορολογικών κινήτρων-απαλλαγών (Antolin, P., A. de Serres and Chr. de la Maisonnette, 2004).

Δεδομένου ότι κατά την περίοδο συσσώρευσης τα κέρδη φορολογούνται αυτοτελώς, το ερώτημα είναι πια θα είναι η μεταχείριση του αρχικού κεφαλαίου και, ειδικότερα, αν φορολογηθεί στη φάση καταβολής ή στη φάση εισπραξης. Η φορολογία στη φάση καταβολής φαίνεται δικαιότερη από την άποψη της διανομής εισοδήματος, ενώ στη φάση της εισπραξης φορολογούνται για δεύτερη φορά οι αποδόσεις. Από την άλλη πλευρά, η φορολογία στη φάση της

⁸⁵ Βλέπε, για παράδειγμα, SPC (2008), σελ. 26-27. Θα πρέπει, όμως, να τονίσουμε ότι στην έννοια της αποταμίευσης κατά την εθνικολογιστική πρακτική δεν περιλαμβάνονται τα ασφάλιστρα για συντάξεις.

συσσώρευσης αδυνατίζει το κίνητρο για αποταμίευση σε σχέση με τη φορολογία στη φάση της είσπραξης. Από δημοσιονομικής πλευράς, ενώ το αποτέλεσμα είναι σχετικά ουδέτερο, θα πρέπει να προσμετρήσει στην απόφαση και η παρούσα συγκυρία που θα διατηρήσει τη δημοσιονομική πίεση για ικανό διάστημα στο μέλλον. Αν και στην παρούσα φάση δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια λύση που να υπερτερεί σαφώς, η προσωπική μας εκτίμηση είναι ότι η πλήρης απαλλαγή των επαγγελματικών-ομαδικών ασφαλίσεων και η σταδιακή φορολόγηση των ατομικών καταβολών (πίνακας 27) θα ήταν η πιο ορθολογική λύση, αν και συνεπάγεται ένα επιπλέον άμεσο φορολογικό κόστος της τάξης των € 30-40 εκατ., το οποίο εν μέρει μπορεί να αντισταθμιστεί από τη φορολόγηση των παροχών, τουλάχιστον των εφ' άπαξ, και της νέας οικονομικής δραστηριότητας.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Antolin, P., A. de Serres and Chr. de la Maisonneuve (2004) *Long-term budgetary implications of tax-favoured retirement plans* Economics Department Working Papers No 393, OECD.
- Barr, N.A. (2002) *Reforming Pensions: Myths, Truths and Policy Choices* London: LSE Research on Line.
- Brunner, J.K., C. Riess Public and R. Winter-Ebme (2005) *Private Pension Claims* in "Health, Ageing and Retirement in Europe-First Results from the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE)" Mannheim Research Institute for the Economics of Aging.
- Le Blanc, J. (2011) *The third pillar in Europe: institutional factors and individual decisions* ECB, Discussion Paper Series 1: Economic Studies No 09/2011.
- CEA (2007a) *Tax Treatment of 2nd and 3rd Pillar Pension Products*.
CEA (2007b) *The role of insurance in the provision of pension revenue* CEA Statistics No 28.
CEA (2010a) *Indirect Taxation on Insurance Contracts in Europe*.
CEA (2010b) *The European Life Insurance Market*, CEA Statistics No 43.
- Council Of the European Union (2010) *Council conclusions on "Sustainable social security systems achieving adequate pensions and social inclusion objectives"* 3019th Employment, Social Policy Health And Consumer Affairs Council meeting Luxembourg, 7 June 2010.
- ECB (2001) *Developments in international financial markets* Λόγος που εκφωνήθηκε από τον Dr. Willem F. Duisenberg, Πρόεδρο της ΕΚΤ με την ευκαιρία της τελετής για την ίδρυση του Δεύτερου Σουηδικού Εθνικού Ταμείου Συντάξεων, Göthenburg, 26 Σεπτεμβρίου 2001.
- EFRP (2011) *Towards more funded pensions*.
- European Commission (2010a) *Joint Report on Pensions: Progress and key challenges in the delivery of adequate and sustainable pensions in Europe*, European Economy, Occasional Papers No 71.
European Commission (2010b) *Green Paper towards adequate, sustainable and safe European pension systems*
European Commission (2010c) *Private pension schemes: Their role in adequate and sustainable pensions*.
- European Commission and Economic Policy Committee (2007) *Pensions Schemes and Projection Models in EU-25 Member States* European Economy, Occasional Papers No 35.
European Commission and Economic Policy Committee (2009) *Ageing Report: economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2008-2060)*, European Economy No2.
- Eurostat (2008) *ESSPROS Manual-The European System of integrated Social Protection Statistics (ESSPROS)*.
- International Monetary Fund (2010) *Greece: First Review Under the Stand-By Arrangement* IMF Country Report No. 10/286.
- KPMG (2010) *Individual Income Tax and Social Security Rate Survey 2010*.
- OECD (2009) *Guidelines for Pension Fund Governance*
OECD (2011) *Pensions at a Glance 2011*.
- SPC (2008) *Privately Managed Funded Pension Provision and Their Contribution to Adequate And Sustainable Pensions*
SPC-ISG (2006) *Current and Prospective Theoretical Pension Replacement Rates*
SPC-ISG (2009) *Report on Theoretical Replacement Rates: Updates of Current and Prospective Theoretical Pension Replacement Rates (2006-2046)*.
- Zaidi, A. (2010), *Fiscal and Pension Sustainability: Present and Future Issues in EU Countries* European Centre for Social Welfare Policy and Research, Policy Brief, February 2010.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο (2003) *Οδηγία 2003/41/ΕΚ για τις δραστηριότητες και την εποπτεία των ιδρυμάτων που προσφέρουν υπηρεσίες επαγγελματικών συνταξιοδοτικών παροχών* ΟJ L 235, 23.9.2003, όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια (consolidated version).
- Νόμος 3029/2002, ΦΕΚ 160Α',11-7-2002.
Νόμος 3385/2005, ΦΕΚ 210Α',19-8-2005.
Νόμος 3863/2010, ΦΕΚ 115Α',15-7-2010.

- Τήνιος, Π. (2010) *Ασφαλιστικό-Μια Μέθοδος Ανάγνωσης*, Κριτική.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης (2010) *Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2009*.
- Υπουργείο Οικονομικών (2011) *ΠΟΛ.1105/6.5.2011*